

**ЖАН
СОЛОМОНОВ**

**БЪЛГАРСКО НАШЕСТВИЕ
ВЪВ ВИЛФРАНШ**

ШЕСТНАДЕСТ ГОДИНИ ПО-КЪСНО

ЖАН СОЛОМОНОВ
БЪЛГАРСКО НАШЕСТВИЕ
ВЪВ ВИЛФРАНШ
БЕРЛИНСКАТА СТЕНА,
ДВАДЕСЕТ ГОДИНИ ПО-
КЪСНО

chitanka.info

*На приятелите от двете страни на Стената, които
ни напуснаха*

*Когато не знаеш къде отиваш, обърни се да
видиш откъде идваш. Така душата ти ще може
да те настигне.*

Рамаяна

ДУМИ ЗА НАЧАЛО

Опитах се да отбележа годишнината от падането на Берлинската стена и Великото преселение (поредното), последвало след това. Не е откритие, че имигрантските пътеки рядко са постлани с рози, но всеки има своя Рубикон за пресичане. Вярно, че многобройните благотворителни организации правят всичко, което е по силите им, новодошлите да намерят колкото се може по-бързо своето място във френското общество. Но голяма част от тяхната дейност, както и личните проблеми на всеки новоприет или бъдещ френски гражданин, остават скрити за широката публика. Тук използвам случая да благодаря на Френския Червен кръст, където работих като преводач. Без опита и сюжетите, натрупани там, написването на тази редове би било невъзможно.

Затова, ако с тази малка книжка съм успял да повдигна крайчеца на завесата, ще считам, че хартията е употребена по-полезно, отколкото за амбалаж. И това ще ми бъде достатъчно.

Авторът

Лион, 2004 г.

ТРЕТАТА СВЕТОВНА ВОЙНА ЗАВЪРШИ!

Най-сетне! И тази война най-сетне завърши. Медиите я нарекоха „студена“. Без значение името. Това си беше най-обикновена война като всички други. Имаше фронтова линия, телени мрежи, войници с автомати и кучета. От другата страна — също. Стреляха с истински патрони и понякога убиваха. Правеха се нечувани разходи за издръжка на шпиони, разузнавачи, агенти и двойни агенти. Работата им, разбира се, беше топ-секрет, но понякога, нали и те бяха хора, информация изтичаше. И тази тънка струйка писателите бързо превърнаха в пълноводна река. За някои — златна. Супер актьори и супер режисьори показваха по-живо от живото как нашият герой разбива на пух и прах вражеското разузнаване. После онези си го връщаха и така делото преуспяваше. Нека все пак да сме честни, имаше и чудесни романи, от които се родиха чудесни филми. Нали в крина къклица винаги може да попадне и малко жито. На екрана минаха гениални актьори, които ни караха да хапем устни и да стискаме юмруци в полумракния салон, забравяйки, че тази война е „на ужким“. Но война имаше и то каква! Купуваха се и се произвеждаха все по-модерни и по-скъпи танкове, кораби, самолети, ракети, спътници — щом всеки искаше да бъде посилен от другия. И изведнъж всичкото това рухна!

От началото никой не можеше да повярва нито на очите, нито на ушите си. Не повярваха даже и тези, чиято професия беше да научат първи и да информират правителствата си. Но какво за Бога се беше случило?! Просто Сибирската мечка, както я беше кръстил Збигнев Бжежински, бе изяла и последния си картоф. Премръзнала и гладна тя се отдръпна и стената падна. Беше година 1989-а.

Всъщност стената не падна. Тя бе разбита с чукове и търнокопи от берлинчани от двете страни на разделения свят. Хилядите колекционери наредиха бетонните отломки по лавиците си редом с каските от Вердюн и гилзите от Сталинград... както след всяка война. Само дето този път мирът дойде някак тихомълком, делнично. Нямахше парад на пленените знамена, не отляха кръстове от завоюваните

противникови оръдия, нямаше ги даже онези дълги и красиво калиграфисани пергаменти с червени печати, които журналисти и оператори толкова обичат да снимат и показват. Нищо и за читанките, нищо за музеите. Чисто и просто **мир**.

Пред милионите хора зад бившата Желязна завеса се изправи въпросът: „А сега накъде?“ Преди нещата бяха далеч по-прости. Още от 1917 г. те бяха насилвани да строят разните видове социализми и комунизми. Вярно, трябваше да се попристягат коланите, но имаше ясна цел: „Всичко за победата! Смърт на врага!“ И изведнъж се оказа, че противници вече въобще нямало. Сега, помислиха си всички, освободените от военните бюджети милиони ще се изсипят като златен дъжд на изобилието върху здравеопазването, образованието, мизерните заплати и още по-мизерните пенсии.

Мираж на миражите! Защото стана точно обратното. Парите бързо изчезнаха в джобовете на незнайно кои мафии. Бедните станаха още по-бедни, богатите още по-богати. Неизмерима безработица покоси цели райони и заличи браншове в индустрията. Развихри се невиджана престъпност и корупция. Образованието и личната култура започнаха да се котират по-ниско от средно пълна количка в местния супер. Моралните качества станаха скрупули, даже пороци. „Колкото по-бедни стават мъжете на един народ, толкова по-голи жените му“ стана витрина на един нов живот по пътя към дълго лелеяната демокрация. И отново специалисти започнаха да обясняват, че става дума за „Преходен период“. Лошото е, че улисани в обяснения и анализи, те бяха забравили да обяснят какво ще се яде по време на прехода и колко ще трае той.

И отново, както след всяка война, край границите изникнаха бежански лагери. Поотделно или на цели семейства, нарамили куфари и вързопи, победените: бивши работници без фабрики, земеделци без земя, учители без ученици, лекари без пациенти — всички оскотели от недоимък и безперспективност се запромъкваха към препълнените трапези на държавите победителки. Те не искаха много. Само да им позволят да приберат трохите от богатите им трапези. Новодошлите бяха готови на всякаква работа срещу всякакво заплащане. При всички случаи то щеше да е по-добро от нищото в победената им родина. Но уви! Трохите се оказаха малко, а гладните — много. Защото държавите победителки си имаха своите бедни, за които трябваше първо да се

погрижат. За останалото се погрижиха смазващата бюрокрация, чиито език новодошлите често не разбираха, и полицията с телените мрежи, кучета и автомати — език, който всички чудесно разбираха!

И все пак някои успяваха да се промъкнат през дупките на ситото. Стъпиха на „Обетованата земя“! Сега пред себе си имаха да преодоляват бариерата на непознатите в родината им отношения работник — работодател, огорчението, че квалификацията им тук не служи за нищо, без да говорим за липсата на нормален покрив и постоянното броене на стотинки. Така квалифицирани работници станаха носачи, учители — портиери, лекари — санитарни, адвокати — келнери и миячи на чинии, земеделци — „оператори на площ“ според един претенциозен ефемизъм, сиреч метачи. Въобще все места, които местните бедни не желаеха да погледнат. Новодошлите, на които Фортуна се беше усмихнала, ги заеха, но колко от тях можеха да приемат с леко сърце новата си форма на оцеляване? По-слабите потърсиха утеха в дъното на чашата, други — в дрогата, трети просто попаднаха в затвора. Стари семейства, градени с години, рухнаха сякаш от нищо. Новосъздадените се силеха със силата на секса да заменят истинската сантиментална спойка. Децата — според възможностите си, защото отдавна бяха разбрали — тук може всичко, но нищо не идва даром! И от време на време някоя носталгична вечеря със сънародници помагаше да се оближат старите рани и да позавехнат новите. А на сутринта трябваше да се поеме отново войната за насъщния. И отново „студена“. Защото никъде по света никой не обича „другоселците“, но не се отказва да ги експлоатира. *Vae victis! Както след всяка война...*

КАК МЕ ПРИЗНАХА ЗА ПОЛИГЛОТ

От всички добри, по-малко добри или направо лоши български поговорки има една, която направо ненавиждам: „Каква я мислехме, каква стана!“. Проф. Ал. Балан твърди, че тя съществувала само в българския език, защото нашенецът мислел на парче, но това никак не ме успокоява. Ненавиждам я, защото е вярна!

През далечната 1991 ме изпратиха на работа във Франция, но след само три месеца се оказа, че у нас нещата май пак са се пообъркали, та трябваше да се наредя на опашката пред Префектурата. Тази за чужденците, а не онази за белите хора. Право на престой ми дадоха, но работа — не! Французи с дипломи БАК + 5 не си намираха, та аз ли? Какво можех да работя? Всичко! Това винаги означава *нищо*. При това си бях преправил СВ-то точно както в познатия еврейски виц. Вместо вехтошар бях писал антиквар. Но не хвана дикиш. Нямах подходящия „лук“. След близо два месеца висене пред обявите разбрах, че единственият ми изход е да се опитам да продавам общата си култура. Колкото дадат — толкова. Смених гишето в Трудовата борса и представих истинското си СВ. Предложиха ми мястото на рецепционист в един културен център. Вътре имаше музейна сбирка, картинна галерия и затова туристи не липсваха. Условие, без което не може — да се знаят езици. След седмица — чудо! Позвъниха ми за лична среща.

Честно казано, вдигнах си адреналина като студент на изпит по старобългарски при Пешо Илчев, мир на праха му.

Бутнах вратата и заставах пред един господин, който бе копие на Джентълмена от музея на мадам Тисо. Тънки посребрени мустачки, къса коса на път, пръстен с монограм на лявата ръка, халка, пипийонка, карирано сако. Добре, че се бях поспретнал и аз. Джентълменът ритуално ми предложи стол, извади папка с моето име и започна да чете ред по ред, като след всеки пасаж ме поглеждаше. Някак така, особено.

— Вашият френски е като на моята баба. Къде сте го учили?

— С баба си, румънката.

— !?

Прехапах си езика. Кой обича да му подхвърлят, че е остарял. Но реакцията нямаше.

— В графа езици сте писали и немски — и мина веднага на немски.

Моят немски! Някога изкарах три месеца в киноцентъра Бабелсберг, тогава ГДР, и паралел между Гьоте и Молиер щеше доста да ме затрудни. Затова заложих всичко на една карта.

— Боя се, че не ви разбирам твърде. Вие не говорите хохдойч (щото аз го говорех), а диалект, който ми е малко чужд...

— Прав сте — усмихна се Джентълменът, — аз съм елзасец.

И мина на френски. Оказа се, че Бог съществувал.

— Писали сте също и иврит. В Израел ли сте живял?

— Не, учил съм го в Унгария.

— Значи говорите и унгарски?

— Не съм го писал, защото едва ли имате много унгарски туристи (това беше преди да сме всички в Европа), но се оправям. Служа си на второ ниво и със сърбохърватски, но по същите причини няма да го намерите там.

— !?

Зад гърба ми се чу деликатно покашляне. Секретарката му се приближи и му прошепна нещо на ухото. Е, казах си, дойде истинският кандидат, приятелю. Жалко за новата риза. Но се оказа друго.

— Понеже аз не мога да оценя вашия иврит, в другата стая ви чака един господин, който съм помолил да го стори.

Оттатък пред сервиз за чай се беше разположил един ортодоксален равин с дългите си пейси (масури зад ушите), самурена шапка и черен кафтан. Поздравихме се и започнахме разговор за всичко и за нищо, докато изведнъж равинът каза:

— Слушай, ти да не би да си руснак?

— Не, равин, българин съм.

— Да, ама имаш ламет мифта (завалваш л-то). Руски говориш ли?

— Разбира се, но акцентът ми е като на всички славяни. На френски пък завалвам р-то. Съдба...

Минахме на руски за голяма радост на рави, който се оказа от Одеса. Пихме чай „на перекуску“ и си разказахме няколко стари вица за Чапаев и за Петка. Собствено, той разказваше, а аз любезно се смеех. По едно време, видимо привлечен от необичайния шум, Джентълменът влезе и като ни чу, че си бърбим на руски, учтиво припомни:

— Ама г-н Зилберщайн, господинът е тук за изпита по иврит.

— Да бе, да, той иврит знае — махна благосклонно равинът, — ама като от сто години не съм говорил руски, дощя ми се да си поговорим.

И като се обърна към мен, каза на руски: „Давай, давай, Моня“.

След седмица вече бях облякъл блейзера с монограм на асоциацията и приемах, както можех, разните туристи. На пробен срок, разбира се! „Обслужването е изкуство“ гласи един от девизите на тази професия, но всичко се учи. Мина още седмица и Джентълменът, тоест г-н Марсел Генсбурже (хубавият Марсел, както го наричаха всички) или г-н Директорът, зависи кой какъв му се падаше, слезе при мен и ми каза:

— Г-н Соломонов, в 11.00 очакваме да ни посети консулт на Турция. Пуснете го да влезе вътре с колата си и бъдете крайно вежлив.

Всъщност хубавият Марсел беше много добър и приятен човек, но нашивката си е нашивка. Пет минути преди да удари 11 ч., пристегнах възела на вратовръзката си и натиснах бутона, за да се отвори широко порталът. Точно в 11.00 черен блиндиран джип „Мерцедес“ влезе тихо в дворчето. През страничните врати излязоха двама мустакати бабаити с орлови носове и лош поглед (хората от този занаят винаги си носят печата), след тях строен мъж на моята възраст, който ми подаде ръка и поздрави с произношение от най-горните етажи на Сорбоната. Балканският ми синдром обаче не изтрая. Направих смирено темане, както бях виждал по филмите, пузнах най-прелестната си усмивка и му изтърсих:

— Саблар хаир олсун, консул бей.

Човекът видимо се сепна, но като опитен дипломат се овладя мигновено и като кимна едва забележимо, ми отвърна любезно:

— Сана да гелсън, ефенди.

На ход бях аз. Обърнах се към сащисаните гавази, посочих им приемната и казах тихо:

— Чочукларъ, бир кафе, бир чай? Шекерларъ, татларъ. Буйрунос, буйрунус.

Двамата врътнаха отрицателно глави, но друго и не очаквах. Кимнах още веднъж на консула и му посочих трите стъпала до бюрото на Марсел. Всъщност той вече се беше показал. Направих още две протоколни крачки напред и със същото учтиво темане ги представих:

— Консул бей, директор бей. Афедерсън.

И си слязох. Поне, викам си, начесах си крастата от времето, когато имах приятели в турския вестник „Йени йъшък“ на горния етаж на полиграфическия комбинат. Какво са говорили вътре двамата шефове, не ми е работа, но на излизане от първия поглед, който разменихме с Марсел, той не се сдържа:

— Ама, господин Соломонов, вие сте владеели и турски!?

Консултът видимо му бе споделил изненадата си от моето посрещане и сега се усмихваше съвсем по нашенски. Вдигнах скромно рамене по посока Марсел и още по-скромно пуснах по посока на консула:

— Кючуклъръ, бе комшу. Кючуклъръ идерим.

— Нерде гелдим, ефенди?

— Тракия, гиби — продължих да скромнича аз. Е, сега вече нямаше начин да не ме вземат.

Крачехме един до друг с консула към портала и мен от радост ли, от бяс ли, от що ли, ама моите балкански дивотии пак ме наскочиха. Тихинко си подхванах една песен, дето я помнех още от трета батарея в Карнобат:

„Ой, аман, аман, нерде о генлер...“ — текстът е доста нецензуриран и е съвсем като за войници.

(Ох, аман, аман, къде го онова време, когато имаше задници като тъпани, цици като любеници и х...е като зурли.) Сепнах се на първия ред, когато изведнъж възпитаникът на Сорбоната тихичко ми припя втория. Да ме простят някои, но Балканският синдром е като СПИН-а. Не се лекува! Зад нас хубавият Марсел се беше вкаменил като статуята на Лот.

Беше един петък, който никога няма да забравя. В понеделник г-н Генсбурже ме извика тържествено в кабинета си и знаете ли какво ми връчи? Договор за постоянна работа в асоциацията с всички права и доволствия на френските работници. Останах там, докато станах

„французин“, и имах много случаи да доказвам, че съм полиглот. С някои от туристите говорех на испански (всъщност — ладиното на българските сефаради). Други, съседни от Влашко, поздравявах с „Буна диминяца, домнуле“, но вече никой на нищо не се учудваше. Само веднъж чух зад гърба си клюката, че съм говорел и китайски, но от скромност го крия. Затова тук е мястото да кажа истината, цялата истина и само истината!

Знам, мисля, добре само родния си български. Останалото ми е точно според една друга поговорка, която пък много си обичам: „Сиромах човек, жив дявол“.

ПИСМО ОТ ЗАТВОРА

Не зная дали ви се е случвало да чуete как родният ви език сякаш просветва през мъглявия чуждоезичен фон, който ви обгръща? Дори и да владеете местния, лекият шок е винаги сигурен. Една непреодолима сила ви тласка да се обърнете по посока на гласа — порив, на който малцина устояват, особено ако отдавна са напуснали страната си.

На съседната маса седна двойка и зачака келнера в тягостно мълчание, което легна като стена помежду им. Всеки гледаше на различна страна без смяна на усмивка. Явно бяха приключили един от онези спорове, които са започнали още под ябълковото дърво в Райската градина. Кой ли не ги е водил? Жената — висока, хубава, въпреки угасналите си очи и не съвсем свежия тен на лицето. Правилните черти на лицето ѝ и дългата кестенява коса, пусната в грижливо поддържан безпорядък, ѝ придаваха чувствен и леко предизвикателен вид. Мъжът носеше многобройните белези на човек, който не може да сменя всеки ден ризата си и „супата му не винаги е топла“, както гласи един френски израз. Изведнъж жената нервно просъска:

— Стига бе, писна ми вече! Не ти се отваря парашутът! Не можа ли да разбереш!

Мъжът стана, без да каже нито дума. Изплю се на земята с вид на много обиден човек и бавно се отдалечи.

Поколебах се малко, по-скоро за да спазя външното приличие, отколкото да преодолея някакъв свян, се обърнах към останалата сама с кафето си жена:

— Ще ви преча ли, ако се преместя на вашата маса? Моментът едва ли е много подходящ, но отдавна не съм говорил български...

— Нямах проблеми. И без това още ми е рано за работа.

— Аз пък свърших за днес.

Стара истина е, че няма нищо, което така бързо да сближава двама непознати, както матерният им език в чужбина. Побърбите си просто така и след половин час ви се струва, че вече се познавате от

години. Чувствате се „у дома си“, независимо дали сте в Мадрид на площад „Испания“ или в малкото кафене зад Лионската поща. Разговорите обикновено са по схема:

— От колко години си тук?

— Около три. А ти?

— Отдавна. Повече от двадесет.

— Охо! Сигурно си станал французин.

— Успях, но не веднага. Много сме, имигрантите, искам да кажа. Ти опита ли вече? Да се опита не струва пари, нали знаеш.

— Сега бутам далаверата, но трябва да чакам още десет месеца.

— Десет месеца!? Не бъркаш ли нещо. Процедурите са бая по-дълги. Трябва да ходиш поне пет години от гише на гише. И тогава, ако...

— Има и по-прост начин, Иване (а дали тя беше Лина?) Намерила съм един тлъст ботур и ще го оженя за мене.

— Много ли е по-стар от тебе?

— Ами, даже не е пълнолетен. Затова трябва да чакам още десет месеца. После като френска снаха става много лесно. Важното е, че е луд по мене. Аз му бях първата, нали разбираш, и сега сигурно си мисли, че на другите оня работа им е напреко — пусна една презрителна усмивчица жената.

— Кокошката със златните яйца, а? — усмихнах се машинално и аз. — Млад и глупав наследник на дебела банкова сметка?

— Пак не позна. Помощник-готвач в едно бистро. Наследството му е присъдата на майка му. Тя трябва да излезе догодина, но дотогава ние вече ще сме се разписали. Ако не ми мине котка път, разбира се. Сега аз съм му за всичко — съзаклятнически ми намигна Лина.

Замълчах. Нямах никакво намерение да се бъркам в нищие минало или настояще. Така и никой не се бърка в моето. Пък и не е по схемата. Но видимо на жената ѝ беше все едно. Или не виждаше нищо смущаващо да ми хвърли, просто така, с кафето, мръсното си бельо на масата, или скрита зад анонимността на първата и вероятно последната среща с непознат, нямаше кой знае какво да губи.

— Ще пиеш ли още един калвадос? Аз каня — продължи Лина. — Само да влезем вътре, че тук нещо захладя.

Приех, пък и един калвадос, общо взето, не решава нищо.

— Боже, колко ми е го-о-от — отпусна се изведнъж жената срещу мен и се протегна като котка. Хубавото ѝ грациозно тяло се отпусна на простата седалка като на разкошен плюшен диван. Колко им трябва на котките! От слабата светлина в салончето ли, от ябълковата ракия ли, от друго ли, лицето ѝ излъчваше истинска нирвана, която сякаш стопи последните ѝ десетина години. — Ако само знаеш откога не съм излизала... Нали ще ме изпратиш? Само до метрото, моля ти се. Не повече. Вече съм забравила кога за последен път някой ме е изпращал.

— С удоволствие. Само че мъжът, който си тръгна преди малко. Знаеш ли, не ми се забърква в някоя каша. Имал съм вече достатъчно.

— Ти да не си мислиш, че ми е някакъв този авантаджия? И той е като другите от фоайето! Живяхме няколко месеца в същия коридор и сега, като ме видят, вечно крънкат. Тоя, Киро, ме срещна днес на обяд и започна: „Ленче, заведи ме някъде да хапна нещо готино. От толкова време карам само на столова храна“. Заведох го в Макдоналдс. Купих му една бира, после пакет Житан с филтър, а накрая за благодарност взе, че ми изръси: „Линче, що не ми бутнеш един път, а? Страшно съм загорял!“ Навлек! Аз да не съм „Ресто о кьор“^[1]! Пълно е с такива типове като него. Хубаво, че напоследък нещо понамаляха. Някои ги експулсираха, на други им дадоха временни документи и ги разпръснаха из цяла Франция. Защото, като са много на едно място, вършат само дивотии.

— А ти с документите как си?

— Нормално. Нали съм туристка от Европа — разпери ръце Лина.

— Но, но! Но травай ожордуи. Телефон демен! — телефонът звънна още няколко пъти и жената трябваше да повтори и потрети фразата, докато най-накрая ядосано изключи телефона и го запрати някъде в чантата си. — Скапаняци! Днес ще започна в полунощ. Не по-рано. Всеки има право на малко почивка от време на време, нали?!

„Така-а-а“ — помислих си аз. Значи ето ме отново пред най-старата професия на света. Въобще всеки се спасява поединично и както може.

— Лина, знаеш ли — наруших мълчанието, колкото да кажа нещо, — не се казва: „Но травай ожордуи“, а...

— Казвали са ми го вече сто пъти, ама като не мога да го запомня. Пука ми. Клиентите ме разбират. Слушай, ти щом знаеш френски, можеш ли да ми прочетеш едно писмо. От свекърва ми е, така де, бъдещата — намигна ми вече като на стар познат Лина.

Разгърнах чисто прибрания лист, сгънат на четири. Хубав, обработен почерк. Почти без грешки и без задрасквания.

Поръчах си още една чашка, тъй като писмото беше една от тези човешки мъки, които трудно се преглъщат на сухо. Пък и във Франция, която иначе е хубава страна, голяма ракия, пардон калвадос, значи около петдесет грама. Тоест — нищо.

Писмото започваше с обичайното:

„Здравей Линче,

Присъдата ми вече почти изтече. След 315 дни, ако е рекъл Бог, ще си бъда вкъщи. Имах достатъчно време, за да се опитам да разбера как така момичето, с което работих и което обичах като родна дъщеря, за което направих толкова много, ме обвини пред съда за сводничество. Сега излеждавам тази абсурдна присъда, а ти се каниш да се омъжиш за сина на твоята «работърговка», както каза прокурорът. Каква ирония на съдбата! Но както и да е. Дано сте живи и здрави. Писах на Стан за вас. Може би ще го склоня да ви помогнем, за да си отворите ресторанчето, за което Тони мечтае.

Целувки Мина“

— Кой е Стан?

— Един сърбин. Мина живее с него от сума ти време. Не чакам пари оттам! От влизане и излизане в затвора на него не му остава време да се обръсне, камо ли да работи. Разчита на Мина! Сега не го знам даже и къде е...

— А Мина? Ти наистина ли я натопи? И въобще, сводница ли ти беше, или както пише „приятелка“.

— И това, и другото е вярно. Зависи как гледаш на нещата. Защото в нашия занаят, особено в последно време с този Оланд всичко стана много сложно. Не е много весело за разказване, но щом искаш да

знаеш. Пък и ти няма да ми станеш утре конкуренция, мога да ти светна как стават игрите. Та започнах в един малък апартамент. На партера и без портиер. Чудо място! Собственикът живееше на третия етаж — ни лук ял, ни лук мирисал. Но трябваше да се плаща. Работех с обяви. Нали ги знаеш, тези малките листчета от светеца хартия — само име и телефон. Вечер излизам и ги лепя по улиците, докато се разхождам. Но и за тях цената е двойна. Печатарите не са вчерашни. А големите печатници такива поръчки не приемат. Отначало вървеше добре, въпреки че другите ми късаха етикетите. Е, сменяш името и телефона и пак лепиш. Но хазаина го дошубя, стопляш ли? Договор нямах, разбира се, и една сутрин се оказах на улицата. Прибрах си багажа в едно малко хотелче, но там не можеше да се работи. Какво ми оставаше — тротоара! Ама нямах свое място. Отвсякъде ме гонят. Най-страшното беше, когато се нахендрих на пиацата на травеститите. Помня тази нощ, бяхме с една молдованка, Драгуца. Педетата ни погнаха с кучета и бухалки. Ужас! Така се запознах с Мина. Тя ме хареса и ме взе със себе си. Имаше си тя едно добро кюшенце до реката. Малък паркинг, а отсреща — бензиностанция. Клиентите сами ти идват. Ако си уморена или ти е студено — отсреща на автоматите има всичко: кафе, сандвичи, вино. Мина пиеше много и накрая въобще престана да работи. А клиенти имаше: тридесет евро в колата, двадесет долу на пейките, а за по-богатите — седемдесет в хотелчето на ъгъла. Клиентът го плаща, естествено. Половината давах на Мина. „Нормално е — казваше тя, — плащаш си наем за търговската площ.“ За няколко месеца успях даже да сложа и малко пари настрана, обаче някоя францужойка ме изтропа на ченгетата. Техните не ни обичат. По сме готини, по-млади и взимаме по-евтино. В Париж и Лион правиха стачки пред кметствата, събираха подписи. Въобще голям цирк беше. И като не стана, почнаха да ни топят. А за другото си беше ясно. Както каза прокурорът: „Никога една францужойка на петдесет и две години няма да допусне едно момиче на двадесет и три до себе си, ако няма полза от него.“ И нещата се разнищиха.

— А „дебелото“, как гледа на всичко това?

— Как искаш да гледа? Израснал е по приюти. Майка му ходила да го вижда един-два пъти годишно и толкова. Та те не си и пишеха. Сега обаче Мина нещо се е размекнала. Викни келнера да платим, моля ти се.

— Не, сега е мой ред. Ти вече плати веднъж. Много си мила, но с мен не става. Пък и нали знаеш закона! Да не вземат да изкарат, че ме издържаш.

— Не ставай идиот, ако обичаш. За такава сметка кой ще ни гледа. Виж, ако започнем да вечеряме всяка вечер в „Софител“ или „Риц“, тогава е друго.

— Това е сигурно. Там такава сметка ще е поне четворна. Чух, че вечеря за двама, без излишества, била около седемстотин евро. Включително и свещите. Не знам точно, не съм ходил. Но за тук имам. Въобще, остави ме да платя, а? Нали каза, че не съм като другите.

— Не! Не си.

— Лъжеш се. Може и да съм много по-лош. Това се случва, знаеш ли?

— Не се лъжа. Имах един клиент като тебе. Малко по малко ми стана абонат. Събота след обяд, като по часовник. Е, правех му малка отстъпка. Идваше вкъщи и така икономисваше от хотела. А за мен си беше редовен доход. И знаеш ли какво стана? Един ден ми телефонира през седмицата и пита: „Можем ли да се видим навън?“ „Можем“ — казвам му аз, ама без въобще да се питам *защо и как*. И знаеш ли какво стана? Лъсва ми той с костюм, връзка и букет червени рози в ръка!

— Рожден ден ли имаше?

— Вятър имаш. Влюбил се в мен, моля ти се, и решил да се оженим. Обаче при едно условие — да зарежа професията. Да си седя вкъщи или да ми намери някаква малка работа. Чистачка, най-вероятно. Какво друго може да е?

— Виждам, че ти май не си се навила?

— Позна! Имам две деца във Варна, Ваньо. Живеят при майка ми. В апартамента всичко им е на ток. За останалото — да не говорим. Ако не им изпращам пари, с пенсията на мама са живи-умрели. Да се откажа?! Де да знаех как!

— Ходила ли си си наскоро? — облегнах се на схемата, за да се предпазя от някоя глупава фраза от рода на „почтена професия“ или „достойно завоювано място в обществото“. Всеки, който поне веднъж в живота си е бил наистина гладен и мокър на улицата, знае, че подобни абстрактни понятия нито се ядат, нито стоплят.

— За Коледа! Жалко, че не успях да се организирам да си оправя зъбите. Тук цените са страшни!

— Всички така правим. Ходим си на зъболекар и да си купим очила. И то зимата, та да видим малко сняг. Тук сняг има само по планините, но не е същото. Курортното село няма нищо общо с града, потънал в сняг. Имаш чувството, че всичко е изкуствено, нагласено, като за туристи. Че и снегът, и той. Може и да ти е смешно, но е така.

— Защо ще ми е смешно. Ти да не мислиш, че не обичам да се разхождам из парка и да газя в снега. И да тегля шейничката с децата. Слушай — тръсна глава Лина и скришом избърса една сълза, — обади се като се върнеш. Ето ти личния ми телефон, не този за клиенти. Ще си спретнем една шопска салатка. А какви кюфтета правя само. Дебелото яде по десет. Обади се! Не забравяй!

— Ще се обадя непременно! И ще ви донеса стъклено буренце с троянска ракия и шарена сол — подарък за сватбата.

— Бъзикай се ти. От зор го правя, не разбра ли! Иначе дебелото е готин. Но много неща не са му ясни.

— Сигурно. Но много и са му! Чао, Лина. Непременно ще се чуем като се върна. Вестници искаш ли?

— За какво ми са? Кой какво купил, кой какво продал, кой кого застрелял.

— Права си. Ако ти е да събираш гилзите — и тук се стреля чатпат.

— Чао и кураж.

— Мерси и на теб. Обади се!

Сетих се за Лина след около три месеца, когато случайно намерих стъкленото буренце с троянската сливова, забутано в кухненския шкаф. Позвъних веднага. Уви! Любезният и непознат глас на операторката ме уведоми, че абонат с такъв номер няма... Към шест часа вечерта минах уж случайно през кафененцето зад пощата. Нямах я, естествено. Дори не седнах на чашка калвадос. Не че е лош, но като си имаш троянска сливова в хладилника...

---

[1] „Ресторанти на сърцето“ — верига закусвални за клошари във Франция със символична цена. — Б. а. ↑

ПРЕСТЪПЛЕНИЕТО, КОЕТО МАРТИНА РАЗКРИ

— Едно от най-важните неща, които трябва да знаеш, е кои „кучешки консерви“ стават за ядене и кои — не. Утре сутринта ще се вдигнем двамата и ще ти ги покажа в супера отсреща. Можеш да ми имаш пълно доверие. Преди време чуках дъщерята на един ветеринар, та информацията ми е от първа ръка.

Младежът, който ми предлагаше да ме запише в столовата на „30 милиона приятели“^[1], беше тъй нареченият Митко Морският. Матрос от потънал кораб, преди години той беше акостирал в Марсилия и оттогава често търсеше българска компания и чашка питие да си разпусне душата. Но тази вечер бяхме бомба! „Писателят“ ни беше поканил да споделим бутилка асеновградска гроздова, която през втора ръка се бе озовала на кухненската му маса. Чудеса ставали не само в Библията! Благодарение на този еликсир домакинът вече държеше обичайната си реч. След третата чаша той винаги призоваваше братята Кирил и Методий да си оправят сметките.

— Не, не, аз наистина ви моля да ми отговорите. Какво спечелихме ние, българите, от тия двамата? Нищо, с едно голямо „Н“! Защото тяхната азбука, тя даже не и тяхна, а на учениците им, не само не ни приобщи към европейските народи и цивилизацията им, а тъкмо наопаки — издигна стена между тях и нас. Погледнете хърватите и словенците, например. Не е необходимо да ходите по-далече. И те са били варвари. Обааче дошли католиците, покръстили ги както трябва, дали им латиницата за азбука и готово-о! „Европа за европейците“, както казваше на времето генерал Де Гол. А ние — долу в дупката с разните там сърби, черногорци, руси и прочие. Ако пък ни бяха поробили немци, какъвто е случаят с Балтийските народи — още по-хубаво. Щях да си стоя пред компютъра и да си пиша романите на език, понятен за всички цивилизовани нации. А сега какво? Принуден съм да целувам пъпчивия гъз на Мартина, да ѝ търпя сцените, само и

само да продължи да ме превежда. По-шибана участ от тази не можех даже да си представя.

Обратната страна на медала, естествено, беше малко по-друга. Писателят имаше издадени няколко новели на теми, които можеха да бъдат безопасно разглеждани по времето на „все по-пълното задоволяване на потребностите на гражданите“. Имаше и един роман, за който в две-три издателства му бяха казали, че най-добре е да не си слагат таралеж в гащите и Ники Б. (това бе истинското му име) тогава се самообяви за десидент и „си вдигна чуковете с омерзение“, според артистичния му израз. Но когато се оказа в страната, където можеш и в метрото да се подиграваш с президента, без да се страхуваш, че няма да вечеряш вкъщи, пред него се бе изправила една нова Китайска стена. Френският му език, достатъчно добър за келнерките по кафенетата, далеч не достигаше за словесно витийство върху белия лист. Базовата култура — също. Така той беше загубил не само родината си, както всички нас, но и най-скъпото, което човек на перото може да има — езика си! Останалото си беше чист пиянски фолклор. Особено деликатният намек за споменатите интимни части на Мартина — висока, много стилна блондинка, за която всички му завиждахме.

Митко Морският използва паузата и бързо продължи:

— Значи, разбрахме се, нали. Утре след закуска слизаме до супера. Разбери бе, братче, това е много важно за тебе. Като цвръкнеш месото с малко лучец и подправки на тигана, става муци — щракна той с пръсти, с което ме убеди окончателно. Но този човек е искрен, дявол да го вземе, помислих си аз. Защо не го приема от тази му страна. Ако днес нямам нужда, утре... кой знае?

Вечерта се очертаваше великолепно. Мартина, с която Писателят живееше от години, освен завидния си български, учен първо в Монпелие и затвърден в многобройните семинари, които Софийският университет устройваше всяко лято, беше и изрядна домакиня: къполуто, пълнените пиперки и шопската салатка за нея отдавна не криеха никаква тайна. Беше на „ти“ с разните видове мешана скара, но най-големият бисер от короната ѝ беше шкембе чорбата. Интересно, френската кухня има десетки рецепти за карантия, но това просто блюдо тук е напълно непознато. Писателят се шегуваше понякога, че ако гаджето му реши да зареже академичната си кариера, един български ресторант ще я направи бързо прочута и богата.

На масата пред нас имаше вече пълна тенджера чорба, достойна за „Шопска среща“, затова всички бяхме весели като войници пред градска отпуска. Забравих да спомена, че на вечерта присъствуваше по-скоро с мълчанието си още една двойка българи — Кирил и Елена. По-млади от нас, те непрекъснато си пускаха ръце под масата, като при това запазваха невинните изражения по лицата си, което ни развеселяваше допълнително. Двамата се бяха запознали наскоро, но за жалост живееха в имигрантско общежитие. Там човек никога не разполага със самостоятелна стая, ако не покаже брачно свидетелство. Въобще, липсата на „терен“ беше най-познатото и най-тежкото наказание на неустроилия се имигрант. Дори и да намериш жена, която е благосклонна към теб, как да дадете петдесет евро за някой евтин хотел, когато двамата имате за месеца общо шестстотин и купони за безплатния стол веднъж дневно...

Но тази вечер — след нас и потоп! Носталгията ни беше стигнала дотам, че някой беше донесъл от къщи истински глинени гювечета. А Мартина беше надминала себе си. На препълнен стомах Писателят отново успя да прости на двамата Солунски братя и като натъпка лулата си, предложи да ни прочете последната глава, която приключил днес. Настанихме се удобно и... гаф на гафовете! Електричеството угасна навсякъде.

— Къде ти е таблото, Ники? — скочихме тримата майстори по всичко.

— Няма да стане лесно! Бушоните ни са от стария тип — с една оловна телчица. Зарежете. Горят рядко, но като горят — горят. Сега ще сме на свещи до утре. Долу на пристанището има един дядка, който още продава такива антики на Едисон. Сто пъти писахме на собственика да смени инсталацията — не ще и да чуе. Скъпо било, трудно било... кождер! Вентилаторите спряха! Това ни е белята, не осветлението.

Наистина на свещи четенето придоби неповторимо романтичен характер. Жалко, че не ставаше дума за нещастни влюбени, а за една доста сурова култовска история. От аварията, обаче, бързо се възползуваха Кирил и Елена, които тихомълком се изнизаха към стаята за гости. На френски помещението, което Мартина беше нарекла така, се нарича „шкаф“. Типична за старите апартаменти миниатюрна стаичка, винаги до кухнята, само с едно малко прозорче към нея.

Вътре слугинята е поставяла леглото си и една ракла. Повече — здраве! Някогашната слугинска ракла тук бе заменена с голям хладилник, където се складираха консерви и туршии поради липса на мазе.

Любовта, както се знае, е сляпа. Затова останалият в бутилката Асеновградски еликсир щеше да се раздели между трима ни. Факт, който не ни беше, ама никак даже, неприятен.

След четенето, на интимната светлина на свещите аз, като най-нов в компанията, трябваше да разкажа, но без заобикалки, кога, как и защо съм се озовал в Марсилия. Съмнявам се, че компанията научи нещо ново. Както казва Маркес, ние всички имаме три живота: един публичен, един личен и един, който само ние си знаем. Затова, когато говорим от първо лице, често правим амалгама, но тя рядко е много плътна.

Бутилката ни отдавна беше свършила! Допихме си с някакво подобие на крушова ракия. Боже, колко мъка има по този свят, Боже... Така и не забелязахме, че отдавна беше прехвърлил 12-тият кобен час. Вероятно защото никой не влетя през прозореца, яхнал метла. Само по едно време Мартина нарече Писателя „пияна свиня“ и си отиде, тръшкайки силно вратата. Неволно си спомних за думи, дочути на една тераса: „Виж, виж, Пиер, каква хубава жена минава. Бижу — отвърна Пиер, — а кому ли вече е омръзнала!“

Митко Морския тихо, съвсем по цивилному похъркваше на един плетен стол. Разчитах на него да ми прави компания по пътя, но така... Реших, че ще е по-предвидливо от моя страна да се сприятеля с диванчето в кухнята. Оттук ми беше по-близо за работа. А и бях казал на Сузи, че отивам у Писателя, следователно беше съвсем ненужно да звъня по петляно време, за да я предупредя, че няма да си спя вкъщи.

Сутринта се събудих по навик преди седем и като добра домакиня изринах от масата следите от тежката ни носталгия, подредих купичките за закуска и кипнах кафето на газовата печка. Хубаво, че я имаше. Налях си голяма чаша с чувство на дълбока завист към другите. Тия ленивци или са безработни, или ако работят, не са длъжни да стават в зори. Какво да се прави?! Светът е несправедлив! Взех си и една бисквита, когато женски писък ме стресна така, че я изпуснах в кафето...

— Кръв, кръв, помощ, а-а-а

Гласът викаше на български и идеше отнякъде съвсем наблизо. Дали не от нас? Докато се окопиха от шока, крясъкът се повтори, вратата се отвори с блъсък и Елена, момичето на Кирил, влетя само по един стринг с вдигнати окървавени ръце, от които капеше навсякъде по нея и по пода.

— Труп! Заклан човек! Всичко е в кръв. Пом-о-о-мо-о-ошщц...

— ?!?!

След минута всички бяхме вече в кухнята и се мъчехме да успокоим или поне да накараме да млъкне омазаната с кръв и сълзи Елена. По съседските прозорци, винаги отворени заради лятото, вече надничаха любопитни съседски лица.

— Там, там — сочеше тя и хълцаше от ужас.

Всички вкупом се заблъскахме в тесния коридор. Нима Кирил?! В стаичката той, гол както го е майка родила, стоеше пребледнял върху леглото с гръб притиснат до стената и изцъклени очи. На балатума пред него, до отворената врата на хладилника се бе сплула някаква червено-бяла маса, от която се точеха струйки кръв и изчезваха някъде под леглото...

Стояхме като вцепенени. „Всеки има по един труп в гардероба си“ гласи една френска поговорка. Но там става дума за онези малки секрети, които всеки си има. А тук ставаше дума за плът, защото това на пода бе плът и кръв. Стояхме и се гледахме минути, дълги сякаш век.

— Merde alors — избухна в истеричен смях Мартина, едва успявайки да си поеме въздух. После като заекваше на двата езика започна да сочи ту корема и гърдите си, ту главата си и се смееше по това до посиняване...

— Les trips, les trips!!!, к-а-а-рантията — най-сетне успя да произнесе тя и като триеше по детски сълзите си с юмруци, се срина на леглото, ритайки с крака във въздуха.

Сега вече всички избугнахме в смях. Смееха се даже и двете „жертви“ на кървавото „престъпление“. Трябваше ни обаче доста време и доста кафе, за да разнищим работата докрай.

Ще започна с това, че Писателят имаше приятел българин в местната кланица, който го снабдяваше с месо и карантия по цени за персонала. Тъкмо миналата седмица семейството беше пазарувало главно чревца, шкембе и дроб, който беше в основата на среднощната

драма. Всичко това спокойно си стояло в камерата до момента, когато старите бушони не им скроили номер и на тях. В спрелия хладилник топлата марсилска нощ направила неизбежното. И когато в полумрака Елена станала да търси нещо студено за пиене и по погрешка отворила камерата, размразените пакети се свлекли през ръцете ѝ и се плъоснали в кърваво петно на пода. Прибавете към това и естественото притеснение на двамата, които гледаха да са по-дискретни във визитата си — кафе с канапе. Останалото знаете.

Приятелят на Писателя отдавна напусна кланицата. Сега си купуваме шкембе от местния супер. И всеки път, когато си го готвим, си преповтаряме тази сцена. Елена по стринг с побеляло от ужас лице и високо вдигнати ръце, от които капе кръв! Хичкок ли? Пък и какви чудесни гърди имаше това момиче. Целите покрити с лунички.

---

[1] „30 милиона приятели“ — популярно френско телевизионно предаване за домашните ни любимци. — Б. а. ↑

БЪЛГАРСКО НАШЕСТВИЕ ВЪВ ВИЛФРАНШ

— Видя ли днешния вестник? На първа страница със снимка и отправка на трета: „Българско нашествие във Вилфранш!“ Какъв скандал!

Гласът, който ми крещеше в ранни зори по телефона, беше на Боян. Никой не ми е крив, че съм забравил да го изключа. Но Боби беше приятел и трябваше да го изтърпя. Нали на такива жестове се крепи мъжката дружба. Иначе, приятен човек и един от малкото българи около мен, който бе успял да остане в професията си — треньор на мъже по волейбол. Лошото му беше, че на моменти забравяше разликата между приятели и подведомствени играчи. Какво да се прави, професионална деформация! Добре че не беше надзирател в затвора или дресьор на тигри.

— Не, Боби, не съм чел вестници. Докато спя, не мога да чета, и обратното — докато чета, не мога да спя. За хората на нашата възраст това отдавна е известно.

— Добре де, нали вече не спиш! Слез веднага долу да си купиш „Прогрес“ и виж как са ни засрали. Това е скандал, ама истински скандал! Хайде, че имам да звъня на още много хора. Неделя след обяд на кафе у дома. Този път трябва да направим нещо!

Телефонът се хлопна и аз останах да държа глупаво слушалката в ръка, без да съм се разбудил окончателно. Този човек или още не е изтрезнял, или е мръднал горкичкият. „Българско нашествие във Вилфранш“. Егати дзверо, както би казал Нане Вуте. Значи не марсианци, не Ал Кайда, както вече сме свикнали, ами направо българи! Не става така! Ще започна с нещо по-просто. Едно горещо и силно кафе. После ще чета вестници.

А имаше какво да се прочете и главно — види. На първа страница, точно под главата, с тлъсти букви заглавието тръбеше тревога: „Българско нашествие във Вилфранш“. Този младок, защото само така можех да си представя автора на репортажа, видимо

мечтаеше за лаврите на военен кореспондент, но като не му стиска да отиде в Ирак или Афганистан, решил да си играе на войници в лозята на Божоле. Е, поне няма да умре от жажда. Там виното е повече от водата. Но най-непонятното беше, че под заглавието една пасторална снимка на четири колони показваше мургав нашенец, нарамил пълен кош грозде. Зад него забрадена жена с ножица в ръка допълва коша с още един грозд. Двамата имаха чудесните усмивки на хора, доволни от своя труд.

Загадката се разгадаваше на вътрешната страница, където моят непознат „събрат“ по перо (никой не може да си избере семейство) все пак се беше погрижил да обясни. Българските „командоси“ дебаркирали в необраното лозе, били всъщност българи — сезонни работници, дошли да помогнат да се оберат лозята в района. Е, сега и слепите прогледнаха, и глухите чува, както е речено в евангелието. Наскоро по телевизията имаше конкурс за най-тъпа реклама. Първа награда спечели клип, в който двама млади дълго и до пълно себеотрицание онагледяваха въведението на Кама Сутра. Накрая, когато всички очакват естественото продължение, прелестната мулатка бръкна под възглавницата и камерата показва в едър план новия модел джип. Но това беше телереклама, което обяснява защо някои заглавия в пресата не са били премирани.

Както и да е, неделята у Боян обещавахе да бъде гореща. А аз, от своя страна, реших просто да видя на място за какво става дума. По телефона тези работи не стават. Затова, час по-късно, налят до гърлото с топли кафе и кроасани, запраших към Вилфанш. Деляха ме само тридесетина километра от люлката, пардон от бъчвата на прочутото вино.

Едва пристигнал и край ушите ми изплющя като камшик някаква не съвсем галска ругатня: „Тези хора са като животни! Палят огън посред паркинга! Оставят цяла нощ чешмите да текат като река! Какво още чака полицията, та не ги изрине като боклук от тук!?“

Човекът, който сипеше тези любезности, беше висок, суховат сламенорус мъжага, който с видима лекота носеше напредналата си възраст. Нещо във френския му показваше, че за първи път се е къпал по-скоро в Рейн, отколкото в Сена, но това не беше толкова важно. Това, което се набиваше веднага в очи, беше бивакът, който ораторът сочеше с треперещата си от гняв ръка. Мила родна картинка — не ще и

дума. Двадесетина стари и очукани коли, натикани една до друга, без да се кахърят за някаква си там маркировка, но всички с издайническото BG залепено на задното стъкло. Зад тях, палатки от жакардови постилки, чергила за колите и въжета, кръстосани свободно, на които се полюляваше многобагрено бельо за мало и голямо. И като капак на всичко това, на преден план, върху два газови котлона къкреше някаква манджа под строгия контрол на една баба с шалвари и дървена лъжица в ръка. Е, но чак животни...

За честа на местното население пред разпаления господин Ханс, както научих по-късно, имаше един файтон хора. Мисля, че зрителите по-скоро се забавляваха на френския му, изпъстрен с фрази като „донерветер“ и „шайсе“, което, прибавено към епилептичните му крясъци и яростна жестикулация, неминуемо навяваха невесели спомени. И все пак! Какво беше запалило фитила на бурето с барута? Сезонният гроздобер, казано с две думи.

— Всяка година е същото, господине — по-скоро с отегчение ми обясни дежурният бригадие-шеф в месния комисариат на полицията. Всяка година е същото, където има лозя. Гроздобер, нали знаете. За парите, които се плащат, вече и студентите ни не искат да работят. Какво им остава на собствениците? Имат си канали да събират работници от Полша, Чехия, Босна. Даже от Петербург идват с директни автобуси. За месец време всичко е вече в цистерните и — кой откъдето е дошъл! Ако искате повече информация, прескочете до бюро на Червения кръст. Там със сигурност могат да Ви кажат нещо повече по въпроса.

Това за френските студенти отдавна го знаех от първа ръка — моят син. А Червеният кръст беше затворен. Чак след обяд успях да изкопча среща на кафе с един от доброволните сътрудници.

— Вижте, проблем тази година има — изясни ми най-сетне положението господин Мерсие. — Дойдоха повече работници, отколкото очаквахме. Българи тук идват вече от няколко години, но когато работата не стигна за всички, близките на наетите се настаниха на къмпинг в очакване или да намерят нещо допълнително, или просто да изчакат другите да приключат договорите и да си тръгнат заедно. Нормално всяка община разполага с място, където пътуващите хора да разположат къмпинга си. Там има санитарната мрежа, вода и

електричество. Но когато българите дойдоха, това място вече беше пренаселено.

— И те се настаниха на паркинга пред гарата.

— Точно така. Това всъщност е забранено и поставя много други проблеми. Мнозина от тях дойдоха в нашата база, но с какво можем да им помогнем? Знаете, че нашата роля е друга. Грижим се за имигранти, които искат да получат политическо убежище и за социално слаби французи. За такива хора имаме ограничен фонд от дрехи, медикаменти и храни. Сезонните работници, обаче, не са и не могат да бъдат в нашия контингент. Лошото е, че след тяхното идване в базата се установиха някои кражби. Имахме и трудности с общуването, защото никой от тях не говори френски.

— Ще се радвам, ако мога да ви бъда полезен. Българин съм и познавам въпросите на имиграцията, защото работя в Червения кръст в Лион.

— О не, господине. Не мисля, че се налага да останете тук. Ще взема обаче вашата картичка и ако имаме нужда от Вас, непременно ще ви се обадим.

Накъсо казано — равносметката ми от този ден беше, че никъде — нито в полицията, нито в кметството, нито в Червения кръст не приеха безплатните ми услуги като преводач. Дежурната фраза: „Ще запазим вашите координати и ако имаме нужда...“ си бяха чиста проба бюрокраична любезност. Бил съм безработен и чудесно знам, че това не означава нищо. Но за първи път го чувах с искрено облекчение и радост. Значи българските „нашественици“ не били чак толкова опасни за района. Щом даже местните органи нямат нужда от преводач! Пък и за какъв превод можеше да става дума, по дяволите. Да се режат чепки грозде и да се изсипват кошовите в цистерната всеки може. Даже и никога да не е чувал за езика на Молиер. Оставаше ми само едно — да си хвана обратния влак. Такъв имаше в 18.30 ч. Значи достатъчно време за сандвич и едно малко червено. Районът ме задължаваше!

Вече се бях настанил в едно тихо кътче с изглед към часовника на гарата, когато в закувалнята влязоха няколко сънароднички. Този път любопитството ми надделя над желанието да помогна и противно на навика си не се обадох. Трите жени посочиха големите бели хлябове с ръка и направиха интернационалния знак с пръсти. Три вдигнати пръсти — прави точно три хляба. Сметката е вярна

навсякъде, където хората ядат хляб. Продавачката, видимо свикнала, бързо сложи по три хляба в найлонови плика и ги постави пред тях. Най-възрастната доверчиво подаде дланта си, върху която лежах няколко монети. Продавачката свойски избра необходимата сума и като сгъна пръстите им с грижлив жест добави неизменното: „До утре, госпожо. Благодаря Ви.“ Търговска любезност, казват французите. Така е, разбира се, ама като я няма? Хайде сега да не си припомним „доброто търговско време“, когато започвахме диалога с Н.В. Продавача с: „Извинете, имате ли..., Благодаря.“ Да си призная, аз съм за „търговската любезност“. А понякога тя е и искрена. Имам не малко доказателства за това.

— Много симпатични хора — обърна се към мен продавачката, когато се доближих до тезгяха да ми долеят чашата. — Тихи, винаги усмихнати и казват по три пъти „Мерси“.

— Край паркинга на гарата чух и друго мнение.

— Ама това сигурно е господин Ханс — махна с ръка жената. Нали ги знаете, бошите. Неговата къща е на горния край на паркинга. Някой от българите знаел малко немски и го попитал дали могат да взимат вода с един маркуч от крана на градината му. Първоначално той им разрешил. Хората там имат и малки деца! Хубаво, ама на няколко пъти се случило да оставят водата да тече цяла нощ! Не е приятно, не ще и дума, ама той пък много го преживява. Извика инспекторите на труда, ходи в полицията, звънял в Лион. Какво има тук толкова да се търси под вола теле. Сезонните работници са само с туристическа виза и нямат право на работа. Затова пък „вторият начин“ е винаги под ръка. Собствениците на лозя се оправят както могат. Не знам как става. Сигурно минават между капките, защото още никой не е влязъл в затвора. Иначе гроздето ще изгори и Вие сега нямаше да можете да пиете вашето винце. У Вас в Италия е същото, предполагам?

— Сигурно госпожо. Сигурно у тях в Италия е същото, няма съмнение. Но аз съм българин и много Ви благодаря за правдивите думи. А сандвичите и виното Ви бяха чудесни! И мерси, мерси, мерси. Знаете ли, всъщност „мерси“ е и българска дума.

— А, бо-о-н! — дари ме с една широка усмивка продавачката. — Това не знаех.

ЧЕРВЕНИЯТ КРЪСТ — НАЧИН НА УПОТРЕБА

В чакалнята и този следобед беше просто невъзможно да се добереш до стълбата. Насядали върху денкове и стари куфари, привързани с въже, щастливите първи се бяха настанили до самата врата. Зад тях няколко майки с кърмачета в ръце, наобиколени от малчугани, заловени за полите им, дъвчеха домашно направени сандвичи. В един ъгъл се бяха скупчили няколко млади двойки с отчаян вид на туристи, изпуснали и последния влак. На два протрити фотьойла и върху охлузения, покрит с някакво одеяло диван, безуспешно се мъчеха да намерят удобна позиция две бременни жени. На края на коридора пред врата на тоалетната групичка мъже с едноседмична брада мълчаливо пушеха под табелката: „Пушенето е забранено!“ Из цялото помещение се стелеше миризмата на немити човешки тела, недоизсушени мокри дрехи и щипецият ноздрите аромат на дим от изгорели дърва... Тягостна картина на човешка мизерия, която чудесно би подходдала за мизансцен на гара от периода на окупацията, ако не беше неоновата светлина на модерния асансьор и плаката на стената, приканващ към поредната акция на Френския червен кръст.

Така започна първият ми работен ден под знамето, което, както си спомних, при основаването на организацията е било избрано да бъде обратното на Швейцарското — червен кръст върху бяло поле. Безспорно в чест на своя основател, швейцарецът Анри Дюнант. За любителите на исторически подробности вероятно е добре да се добави, че това е станало на 17 февруари 1863 след касапницата, наречена от патриотичните историци „Битката при Солферино“.

Интервюто с бъдещия ми шеф беше най-краткото, на което някога ми се е случвало да се явявам.

— Какви езици говорите?

— Български, руски, сърбохърватски, иврит. Ако разговорът не е много сложен, ще се оправя и с немски.

— Това е повече от достатъчно. Засега основният ни контингент, търсещ политическо или териториално убежище, са хора от бившия Източен блок. Главно от СССР, Югославия, така де, след разпадането им, от България и Румъния. Трябва да знаете, че между тях често има хора от средите на интелигенцията, които по политически причини са били принудени да напуснат страните си така, както ги е изненадала вестта, че ги грози арест. Понякога без необходимите документи, да не говорим за зимни дрехи или тоалетни принадлежности. С тях трябва да бъдете особено внимателен. С останалите, разбира се, също. Често се срещат практикуващи мюсюлмани. Следователно това трябва да се отбелязва във фиша им за храна. Направете ми копие на личната си карта, оставете ми телефоните си и елате да ви заведе в стаята на преводачите.

Това беше всичко. В т.нар. „стая на преводачите“ имаше едно бюро — това на шефа — г-н Паншон, или Жан-Марк, неизменният компютър, апарат за зареждане на транспортните карти, машина за еспreso. До телефона — няколко „библии“ — законите за имиграцията във Франция с напъхани между страниците копия с промените. Няколко стола. Едничкото светло петно, чупещо рамките на строгия административен стил, бе малкият ъгъл, където колегите бяха окачили по нещичко за спомен от родината си: лакова рисунка на църквата „Св. Василий“ в Лвов, кукла в арменска носия, африканска маска, гугла от Молдавия. След време закачих до тях пирогографирана чиния с двойка шопи, заловени за ръченица.

На отсрещната стена — картата на Лион с обозначени столовите на благотворителните организации, гардеробите, раздаващи дрехи, кабинетите на „Лекари без граници“ и „Аптеки без граници“. Бързо, така за себе си, хвърлих поглед върху схемата с процентите на новодошлите имигранти в тази страна. Българите нямаха даже и един процент.

— Шефе, а българи тук не идват ли?

— Рядко. От време на време. Изглежда твоите сънародници винаги успяват да се оправят — с уважение допълни Жан-Марк. Противно на прочутата галска любезност, спазването на етикета тук е сведено до минимум. Всички си говорят на „ти“. Предполагам, за да се скъсят дистанциите с цел ефективност. А това за „оправянето“ си има цена, която познавам, добавих за себе си. Но това не интересува

никого. „Проблемът на давеците е проблем на самите давещи се“ ни учеше един стар цитат. В имиграция това звучи учудващо актуално. „Трябва да се оправя, да оцелея“ си шепне непрекъснато всеки, събрал куража да пресече границата, може би завинаги.

Преди повече от половин век големият народопсихолог Иван Хаджийски беше писал: „Горд по натура, българинът предпочита да работи тежка, мръсна работа, но да не бъде слуга. Затова можете да видите в чужбина българи на всякаква работа, но рядко като келнери, например.“ Естествено, келнер в родината не е същото. Малко преди смъртта си, друг голям познавач на нашия бит и душевност, Николай Хайтов пък бе казал в едно свое интервю: „В робство българинът се държи достойно. На свобода той се обърква!“ Тъжни, черни слова! Не искам да споря с хора, които вече не могат да ми отвърнат, но за толкова години в имиграция, освен две студентки, които си докарваха джобни пари като сервитьорки, други българи в този бранш не видях. Има продавачи на вестници, механици по гаражи, миячи на чинии, главно по строежите и къде ли не още. Стига само да не се налага да се превива гръб и да не се сервилничи пред клиентът. Защото Н.В. Клиентът може и да е Цар, но българинът все още намира за уничително да изговори целия букет от задължителни любезности срещу поръчката на едно кафе. Добре ли е това за българина, зле ли е — не знам. Но засега е така.

В първия бокс вече бяха дошли двойка бошняци и трябваше да прекъсна размишленията си по съвременна психология на българина зад граница. И въобще, всяка жаба да си знае гъола. Моят беше в стъкления бокс с г-жа и г-н Ибраимович. Бежанци от анклав Сребреница, временно „настанени“ в „къмпинга“ Гранш Бланш. Слагам кавички, защото да си настанен декември месец в стара палатка с бебе на пет месеца не е за хора. Къмпингът всъщност е една градинка до станцията на метрото зад болницата със същото име. Палатките са около стотина. Едни се изпразват, други се разпъват или „новодомците“ се настаняват в старите, купени или преотстъпени от напускащите. Някои са се снабдили с котлончета на твърд спирт или газ. Други си готвят и се топят на нещо като мангал с дърва, които Бог знае откъде събират. Трети — нямат нищо.

Семейство Ибраимович по всяка вероятност имаха от тези мангали, защото дрехите им бяха пропити с аромата на пушек, който

ме върна към последния ми излет през лятото. Но тези нещастници не идваха от излет!

В боксовете работим по двама — французин и преводач. Практиката е показала, че така по-лесно се излиза от деликатни ситуации. Уви, те не са никак редки. Затова съм си избрал стратегия — сядам от тясната страна на масата. На широката част, един срещу друг са имигрантът и френския ми колега. Днес бях с Марсел. Пенсионирани банков чиновник, който като повечето французи на тази възраст, говори само френски. Семейство Ибраимович — само сърбохърватски. Нищо, нали затова сме тук. Разговорът върви по схемата на един въпросник:

— Кога пристигнахте във Франция?

— На 12 ноември, т.г., петък — уточнява жената.

— С какво дойдохте и през кои държави минахте?

— Не знам откъде сме минали, Бога ми — разперва ръце мъжът.

— Три дни не сме си подавали носа от дупката.

— Дупката! Каква дупка?

— Ами шофьорът, дето ни прекара, ни беше направил една дупка между кашоните, които караше. Къде, какво и откъде е минал — не знам!

— А за естествените ви нужди!? — това не е в схемата, но си е лично за мен.

— А, за това ли! Ами като спираше за почивка на отбивките ни подаваше една тенекиена кутия. Та в нея... така де.

— Какво казва? — разтърсва глава Марсел.

— Не знае. Не знае откъде е влязъл във Франция — превеждам набързо. — Дошъл е в затворен камион.

— Стар трик на прекарвачите. Но от префектурата ще го питат дали не е искал преди това политическо убежище на друго място. От това не можем да избягаме — „Дъблинската конвенция“!

— Земяк, в полицията ще проверяват дали не сте искали да останете в Италия. Гледай да не сбъркаме нещо. Кажи ми на мен. Колегата не разбира бъкел.

— Не сме, бе брате, не сме! Те питаха вече, ама като не сме — слага ръка на сърцето си г-н Ибраимович.

Проверката обаче е неизбежна и това ще забави документите им още поне петнадесет, че и повече дни. Нищо не може да се направи.

— В началото на месеца ще започнете да получавате помощ. Извадете си книжки с номера на районния пощенски клон, за да ви ги внасят директно. Падат ви се по двеста осемдесет и пет евро на човек.

— Триста евро на човек! — двамата Ибраимович се прегръщат щастливи. — Така ни каза и превозвачът, друже — стиска ми до болка ръката мъжът. — „Стига, вика, да стигнете във Франция и веднага ще ви дадат помощ и квартира, дрехи, училище за малката. Всичко!“ Е, ние си му платихме колкото искаше. Нали свърши работата!

Какво да му кажа? Че триста евро в Босна или България са добра, даже много добра заплата, а тук са нищо? Че квартира и храна далеч не е това, което той си представя, но близо четиристотин семейства минават месечно отгук. Ако тава продължава, скоро ще огребем „хамбара“ до дъно. Преводач! Три пъти седмично говоря с най-малко десетина семейства, но невинаги намирам верните думи.

— Имената ви са мюсюлмански — бързам да се отърва от личните си чувства, както съветват психолозите. Инак си загубен. — Каква храна ядете?

— Всичко ядем, когато има — отвръща бързо жената, разбрала подтекста на въпроса ми. — И бира пием, и вино.

— То ние за това си и пострадахме — допълва мъжът. — На времето нямаше проблеми с религиите у нас. Сърбите са ортодокси, ние — мюсюлмани, трети — католици. Който искаше да ходи да се моли — ходеше. Който не — негова воля. После, като пламна войната, дойдоха араби с тежките пари. Отвориха медресета за децата. Да учат корана. Ако си пращаш детето там, училището се грижи за издръжката му. На нас, мъжете, ни нареждаха да си пуснем бради. Жените и момичетата да са забулени. За такива семейства животът тече по-леко. И работа намират по-често. Сърбите от своя страна се сдушиха още по-близко със своите, а такива като нас останаха по средата.

— Никога не съм носила фередже, нито ще туря на дъщеря си. Викнах им го наред улицата. А те взеха да ме замерят с камъни — наведе глава жената и показа червенеещите се още белези. — Главата ме боли, боли, та знае ли се. Що хапове изпих, що нещо — не спира. Затворя ли за час очи нощем — броя го за сън.

— Ходила ли е вече в „Лекари без граници“? — попита Марсел.

— Ще им дам адреса. На аптеката — също. Но как ще се оправят с езика?

— Ако можеш, иди с тях.

— Май че пак така ще стане. Вчера имах среща с една майка с дете в онкологията. Не дойдоха!

— Ако са се загубили по метрото... Но за тези хора квартирата им е по-важна.

— Дадоха ли ви да подпишете, че сте съгласни да бъдете настанени в някой друг град. Знаете — тук вече е препълнено. Вчера префектът нареди да опразнят физкултурния салон на едно училище. Казармата също даде помещения. Проблем се оказаха леглата... Въобще планът „Зима“ е в ход. Не е като в хотел, но евтините вече са пълни.

— Подписахме, разбира се, че подписахме. Ама толкова семейства, вече се настаниха, а ние — нищо. Сигурно са направила далаверата.

— Какво казва, какво казва? — нетърпеливо ме буца Марсел. Ама той вече ми ходи по нервите. Всички велики нации сте такива. Още не съм видял американец или руснак да говори чужд език. Но не бива да го обиждам. Човекът прави каквото може. При това доброволно.

— Нищо, нищо важно, Марсел. Оплаква се.

— Ето ви писмо за нашия гардероб — свалям напрежението с помощта на формуляра. Той е като жокер — става за всичко. — Дрехите там не са нови, но ги бива още. Вземете и завивки, нещо за детето. Въобще каквото ви трябва. Първият път е безплатно. След това се плаща, но цените са символични. Яке за две евро, панталон — едно евро. Нали разбирате. Така Червеният кръст си плаща разноските по помещението.

— Кажи им за колетите.

— Да! Веднъж седмично имате право на кашон с храна: ориз, брашно, захар, кафе, олио, консерви. Щом ядете всичко, с вас е по-леко. Месо халал или кашер няма.

— Няма нужда, няма нужда...

— Вечер ходите ли за топла храна? Купоните се дават от Форум за бежанци.

— Да, да. В Армията на спасението, на ул. „Марсилия“.

— Улицата се намира във вътрешния градски кръг — припомня ми колегата. — Няма право на безплатни карти за транспорт.

Знам, естествено. Знам също така, че от лагера до ресторанта има повече от половин час пеша. Два пъти дневно това прави три часа път. Но законът си е закон! Пазим картите за тези, които идват от периферията. Всичко е с пари, а ние разчитаме на доброволни дарения. На стената ни пише: „Червеният кръст може да даде само това, което вие му давате!“ Ибраимович, обаче, са разбрали съкращението ТСЛ (Градски транспорт на Лион) и бързо питат:

— ТСЛ за нас няма, ама други вече са взели.

Отново проблем! При това чудесно знам откъде идва. Ибраимович са от нашия свят. Там за да получиш, първо трябва да дадеш. Бакшиш! Хубава дума, влязла отдавна във френския език. Надявам се, че не е пак с наша помощ! Бившите френски колонии в Магреб преди това са били турски. Кой на кого пръв е показал „правилата на играта“ — не ми пука. Думата я има в речника. Как обаче да им обясня така, че да ми повярват? Изобретателят на сапуна сигурно е станал богат. Този, който измисли сапун за изпирание на манталитета на „хомо советикус“, ще стане мулти богат. Откритието се чака!

Всъщност казват, че Мойсей е знаел рецептата. Затова е въртял спираловидно племето си 40 години из пустинята. С камила пътят не може да бъде повече от два-три дни. Мъдрецът обаче разбирал чудесно — роденият в робство никога не може да се отърси от робската си психика. Само роденият на свобода е истински свободен!

Първото поколение имигранти е „загубено поколение“, поясняват някои социолози. Бъдещето на имигранта е в неговите деца, затова едва второто поколение показва какво може. Е, това е само хипотеза. Ще видим! Пилците се броят наесен.

Междувременно Марсел, нали си няма моите черни мисли, вече е оформил досието на Ибраимович. Нека работи и той малко. Двойката благодари с широки усмивки, доволни, че не си отиват с празни ръце и което е най-важното, най-сетне са си разбрали приказката с някого. Аз пък давам на малката Емине едно мече от купа играчки и всички се разделяме доволни. Имат среща тук след месец. Да видим как вървят документите им в ОФПРА. Нов месец, нови дертове.

Докато изпращам Ибраимович, в бокса вече са се настанили Ирина и Ашот Сараян, според фиша, който Марсел ми тика в ръката. Бежанци от бившия СССР. Искях да пия едно кафе, Марсел! Както и да

е. За мен е добре. Ще сменя езика и проблемите. Кафе мога да пия и после. Хъм. За езика е сигурно!

ЧОВЕК БЕЗ ПРАЗНИЦИ

Ако разлистите някой албум от началото на века, ще установите с изненада, че Рона не е била винаги такава мазна и вонеща. Водата течела бистро синя, а бреговете били място за развлечение. Множество малки кръчмички „генгет“, накацали по кейовете, предлагали музика, дансинг, студени напитки и рибни деликатеси. Някои, по-търсените, предлагали и допълнителното удоволствие — изглед към плажната ивица. Там върху пясък или дървени скари първите феминистки щедро излагали на показ природните си съкровища, пакетирани в пижама — бански, от който би избягал в ужас всеки съвременен гларус.

Картинка, избледняла като старите снимки. Това, което е останало днес от нея, е само хладният полъх под шарената сянка на върбите, свели клони във вечната си целувка с водата. И рибарите, които все така се опитват да измамат някоя затлъстяла от отпадъци риба с мършавия си червей. После се фотографират с улова си и... да го пуснат обратно. Защото многобройни табелки по брега предупреждават, че рибата, уловена тук, е вредна. Още един подарък от цивилизацията.

Една такава утрин, две кафета след изгрев слънце, подпрях колелото си на „моего място“, когато нещо ме стисна за гърлото. Какво нахалство! Някакъв непознат се беше настанил точно под дървото, където обичах да сядам. Помислих си, че сигурно няма да го убия, както става в една от новелите на Ги дьо Мопасан, но наистина бях като отровен. На този завой се събираме една малка компания, здраво споена от общи вкусове и греховце. Към обяд, когато жегата почне да прижуря, се преместваме на хлад в някое от отсрещните бистра на по един пастис с лед. Сега какво да правя? Да седна на чуждо място — дума да не става. Да слеза долу по реката, а после да тръгна да ги търся от бистро на бистро — също не иде. Ние сме компания, а не пияници. Настаних се как да е до натрапника и се направих, че не го забелязвам. Нито „На sluка“, нито „Добър ден“. Нищо! Даже не му казах, че е пуснал много на тежко. Да се оправя.

Отвъд Ламанша казват: „Моят дом е моята крепост.“ И аз тук съм си у дома и никого не съм канил на закуска!

Мина час и жестокостта ми се сломи, както става обикновено с братята по съдба. Реших да не съм толкова строг с „узурпатора“:

— Жена Ви едва ли ще е доволна като види празната кошничка.

— А, тя е свикнала вече. Затова пък ако хвана нещо — ядем ги с удоволствие. Тези табелки са малко пресилени — посочи той забраната зад нас.

— Трябва да се идва рано, на изгрев слънце. То и аз днеска нещо се забавих и ето — не кълве. Пък и тези кораби изхвърлят толкова храна...

— Знам че се идва рано, но уви не мога. Работя по това време.

— Даже и неделя?

— Даже и неделя! Понякога успявам да се измъкна за час време и пак трябва да се връщам отсреща. Не ми е до рибата. Идвам само да си поразведря главата.

— Къде е това отсреща, извинете. В Електрическата компания ли или в болницата?

— Уви не. В Синагогата. Аз съм клисарят.

— О! Чувал съм, че във вашата професия имате много свободно време.

— Сигурно през витрината изглежда така, но отзад цветовете не са чак толкова розови.

— Така е навсякъде, да не мислите, че сте единственият. Но слушайте, не е ли по-добре да се запознаем. Такъв е френският и сигурно не само френският обичай. Само старите англичани чакаха някой да ги представи един на друг и ако няма кой, остават си така, непознати дори и след дълга дискусия.

— Раймонд Леви от България. По-точно от Пловдив.

— Ако ми кажете сега и Орта мезар, ще падна!

— Точно така. Но щом познавате така родината ми, може би ще можем да си говорим на български?

— И още как. Аз пък съм от София. Квартал Подуене! Но шапка Ви свалям за френския.

— Не е кой знае какво за тези географски ширини. Нали помните Дядо Вазов как беше възкликнал: „Какво малко турче, пък как хубаво знае турски!“ Но да не съм толкова загадъчен — някога бях

преподавател в Езиковата гимназия в Пловдив. После, като падна Берлинската стена, като много други, се забърках в политиката. И точно като много други не разбрах колко клопки са ни поставили бившите по пътя към демокрацията.

— И когато нещата не тръгнаха, както си ги мислехме, Вие си стегнахте куфарите и решихте да си опитате щастieto отвъд „Желязната завеса“.

— Да, но забравих, че който сее илюзии, жъне разочарования. Оказа се, че между България и Франция няма спогодба за признаване на дипломите. На никакви. Преведох моята при нотариус, заверих я в Деканата и — нищо. Става само за в рамка на стената. А какво ни говореха на времето: „Климент Охридски е учебно заведение със световно призвание и репутация!“ Да ви кажа ли, не си правех илюзията, че в чужбина ще ме посрещнат с червен килим, но действителността наистина ме изненада много. Миех чинии в един ресторант, после станах келнер, градинар, продавач на стари дрехи на пазара... Накрая попаднах на човек, който ме заведе в синагогата си.

— Мисля, че първо там е трябвало да отидете. Всички знаят, че евреите много се поддържат.

— Ама как не! Китайците също! Живеят в обособени квартали, около които има издигната истинска „Китайска стена“ от неразгадаемия им език. В турските кафенета и работилнички мислите ли, че ще срещнете хора от други националности? За арабите — да не говорим. Въобще малцинствените групи имат заложен в себе си стремежа към капсулиране. „Чужденците“ много-много да не си пъхат носа в нашите работи. Всичко трябва да си остане между нас. Значи законът остава отвън. И тогава става трудно. Понякога много трудно. Разбирате ли, новодошлият е лесна плячка за експлоатация. Езикът му, ако изобщо го знае, рядко е на висота. Законите на страната — не познава. Сравнява новото си заплащане с това в родината си. Въобще, тъне в мъгла. Объркаността му често се използва от неговите сънародници със стабилизирано вече положение и... кръгът се затвори.

Не знам защо, но имах впечатлението, че този човек говореше малко нещо като антисемит. Или поне като убеден атеист. Всъщност защо пък не? „Ако искаш да станеш безбожник, най-добре е да поживееш в манастир“ казва народът.

— И така Вие станяхте клисар — подхвърлих колкото да продължа разговора. Рибата така и така не се интересуваше от нас и нашите червеи.

— Е, да. Мястото за равин вече беше заето. Клисар обаче не е точната дума. Тя идва от гръцкото „клирос“, което е с по-благороден смисъл. На иврит този „пост“ се казва „шамаш“ — слуга. Нито повече, нито по-малко. Вярно, името не прави мястото, а човекът. Ако работиш честно и си изпълняваш задълженията, няма защо да не са доволни от теб. Трудностите идват от енориашите, които се отнасят с теб като със слуга.

— А, тук вече ме хванахте натясно. Мислех, че след 68-ма година във Франция вече няма слуги. Дори чистачката се казва „жена за домакинството“ или „домашен персонал“. Не че не е същото, но звучи по-така. А пък за отношението?! Просто не разбирам. Хора с такова феодално мислене. Чак пък дотам!?

— Даже и повече, даже и повече. Не бива да забравяте, че Франция е бивша колониална старана. С един закон, отменящ колониализма, възможно ли е да се промени мисленето на хората? Знаете ли, че още има французи, които продължават да вярват, че страната им е непобедима велика сила, а нацията им — най-умната между останалите европейски народи? Затова и обичат да използват чужденците. Нали всеки от тях има снимката на някой от рода си, който до вчера е бил „големият бял господар“ някъде по света. В съзнанието на наследниците това е останало като гравирано върху камък. Всъщност, мисля, че тези хора просто не искат да погледнат истината в очите. Но, това е за друг разговор.

— Но вие ми казахте, че работите в синагога. Значи сте между сънародници. Къде е тук конфликтът чужденец–местни?

— Ех, драги, нима не знаете, че евреите на всеки народ приличат на народа си. Българските евреи на българите, френските — на французите. Един бит, една история, един език.

— От друга страна работата ви не е тежка. Колко нашенци работят по строежите! На завет сте от студ и жега, сегиз-тогиз се почерпват по едно литургийно винце — опитах се да разведря събеседника си, който постепенно губеше първоначалната си тиха усмивка.

— Има нещо вярно в думите Ви, но кажете ми как прекарвате почивните си дни?

— Сложен въпрос. Ако не ме закарат някъде по баирите, синовете ми обожават това, а аз мразя, идвам на риба, излизам с приятели. Ровя се в кошовите на букинистите — това ми е крастата. Защо питате?

В един момент забелязах, че господин Леви беше помръкнал до такава степен, че се замислих дали неволно не го обидих с нещо?

— Прилоша ли Ви господине? Слънцето доста се вдигна и в тази задуха...

— Оставете, оставете — разтри слепоочията си Леви, сякаш пъдеше лош сън. — Де да беше от жегата. Ако ви кажа, че за десет години отсреща не съм имал нито една събота и неделя със семейството си, ще ми повярвате ли?

— Не, защото това е невъзможно!

— Ох, и още как е възможно. Какво ще спечеля, ако ви излъжа? Нищо!

— Добре, но това не е живот за нормални хора. Това е затвор!

— Разбира се! И какво от това? Нали един философ беше казал, че човекът е най-издържливото животно.

— Имаше такова нещо. Но във Франция има профсъюзи, закон за 35 часова седмица. Останалото се плаща, и то при по-високи тарифи.

— Сигурно сте прав, но мисля, че не познавате хората от малките общества. Както ви казах, те винаги са споени по националности и се водят по свои закони! Опитах се, разбира се, да говоря на няколко пъти с директора. Абсолютно безполезно! Правото винаги е на по-силния. Най-лошото са почивните ми дни. Имам все пак един седмично. Във вторник! Децата са на училище, жена ми — на работа. Самота на самотите. Ако е сезонът — за час-два идвам тук, край реката. Не ми е до рибата. При лошо време стоя в читалнята на градската библиотека. Обичам голямата им зала — светло, широко. Или се инсталирам на терасата на някое кафене с вестник или книга. Най-важното е да съм на просторно.

— Разбирам. Ако живеете в някое от общинските жилища.

— О не! Намерихме си едно чудесно апартаментче и не е скъпо. Но аз все по-трудно и по-трудно издържам на затворено. В работата ми дадох една килийка до вратата. И като стоя там по 12, 13, че и по 15

часа, случвало ми се е на излизане да имам чувството, че стените се накланят към мен, за да ме смачкат. Май съм започнал да развивам клаустрофобия. Най-добре се чувствам под небето. Когато мога, се разхождам под дъжда.

— Утре е 14 юли. Искате ли да се видим? Ще гледаме с група приятели военния парад, а след това ще се отбием някъде.

— Работя, уви. Въпросът за тези 11 дни, които са национални празници, тук е по-тежък от пуническите войни. Директорът ми обясни, че Божият дом не затваря никога. Чудя се тогава защо ли на вратите има брави. Повечето от празниците, за които говорите, са на религиозна основа. Останалите — на историческа. В моето положение това се оказва Кафкиански процес. Ако поискам Коледа или Великден, отговарят ми, че не съм католик. За другите — като български гражданин те не ме засягали. „Да не се каните да пеете Марсилезата на площада, г-н Леви?“ — ме попита един от шефовете. Какво да му кажа? Като служител в синагога, естествено, по време на еврейските празници също работя. Вижте, просто аз съм човек без празници! Но като сте чужденец и не сте вече в първа младост, няма много отворени врати пред вас. Освен на болниците. Направих вече две сърдечни кризи. Сега „чакам“ третата.

— Толкова безнадеждно положение в една демократична страна не може да има. Да не сме в някоя джамахирия, все пак?!

— Разбира се, изход има. Да се махна. От доста време съм подал документите си за натурализация. Там също не е лесно. Много сме и в съда на Нант пресяват. Прави са, естествено! Но съм обещал на семейството си — взема ли френския паспорт ще им хвърля метлата и накъдето ми видят очите. По-лошо от това не може да се намери. Така са направили и тримата преди мен. Французин на това място не се хваща — само чужденци. И като са ставали френски граждани — всеки е тръшвал вратата по свой начин. Но дотогава — ще стискам зъби. Като не можем, както щем — ще щем, както можем... Извинете, трябва да вървя. Срещу трохите, с които ми плащат, съм длъжен и да присъствам на всички молитви. Богатите плащат, но не идват. Бедните трябва да се молят за техните грехове!

Господин Леви нахвърля набързо рибарските си такъми в сака и ми подаде ръка с тъжната си усмивка, застинала на лицето му.

— До следващата ни среща, господине. И благодаря ви, че изслушахте хленченията ми. Но не успях да се сдържа. Извинете ме, още веднъж.

— Няма място за извинения, г-н Леви. Знам... от опит, че подобна изповед облекчава. Дано като се видим отново да бъдете вече свободен човек.

СУПУРМАРКЕТ „БОКЛУК“

Мисля, че нищо не може да се сравни с удоволствието да си имаш куче! Открих това още като ученик, когато за ужас на съседите настаних в таванската си стаичка една малка топка козина. Уви, много скоро тя се превърна в грамадна немска овчарка, която реши, че портиерката няма право да пресича коридора. Наложих се да се разделим. Не с портиерката, за съжаление.

Неотдавна жена ми донесе от градския приют малка бяла топка козина, която нарече Томи. Оказа се, че тя винаги била мечтала за малко бяло кученце. Време ми беше да го науча след толкова години брак. За броени дни Томи завоюва второто място в семейната класация. На мен любезно ми бе предоставено четвъртото. Тоест, просто изпаднах. Затова пък малкият мерзавец, който вече ме беше изместил от брачното ложе, което мислех, че ми се полага по право, великодушно ми разреши да го разхождам нощем. По цял ден малкият тиранин спеше на „своя“ фотьойл. А към полунощ или в малките часове започваше да проявява жив интерес към нощния живот на иначе тихата ни уличка. Естествено, неговата покровителка не можеше да остане равнодушна към такива страдания. Тя влизаше в стаята ми с деликатност, позната ми още от първите месеци на престоя ми в III батарея, гр. Карнобат: „Горкичкото кученце е много нервно!“ Преведено на прост български език това означава, че трябва да се облека и да направя освежителна разходка в близката градинка. Ако не скочех веднага, нещо обяснимо за годините ми, жена ми сменяше калибъра: „Значи искаш аз да сляза при всички тези пияни и дрогирани скитници, които бродят нощем?!“

При думата „нощем“, винаги успявах да си нахлузя обувките. Наученото си е научено! Другарю старшина, вие още можете да се гордеете с мен!... И Одата на радостта отново зазвучаваше в семейното ни гнездо.

Една такава вечер, когато Томи искаше непременно да подуши боклуците в края на парка, чух женски глас приглушено да моли:

„Намери някаква стълба или щайги, бе. Това нещо се срути под мен и не мога да изляза!“ Песът, естествено, се разля на пожар, теглейки напред. Гласът идваше от огромния контейнер, който общината от време на време поставяше. Стари кревати, дюшеци, столове, телевизори, прахосмукачки, с една дума всичко, което не влиза в кофите за боклук, трябва да се изхвърли тук. Потребителското общество си има капани, които не се заобикалят лесно. Често поправката на стар телевизор или радио струват горе-долу колкото нови в гаранция. Това обаче не важи за мебелите, осветителните тела и някои хладилници. Съществува мафия от хора, които нощем обикалят с камионетки, прибират всичко, което е поправяемо, и го препродават на твърде достъпни цени. Така всеки намира своята полза.

В полумрака вече бях различил една фигура, която безуспешно се мъчеше да премести някаква хладилна ракла, за да я използва като рампа. Човекът видимо не беше от професията, защото другите са добре оборудвани. Как да е, с общи усилия дотътрихме предмета и след малко отвътре се показва руса главица порядъчно разрошена и изцапана. Така отново се оказах пред двойка българи, тръгнали от Русе към Европа в борба за хляб.

— Вътре има доста неща, Стиляне, но не мога сама — довърши фразата си тя и подаде ръка, бързо изтрита в джинса. — Аз съм Вера.

— Живея на две крачки оттук — обърнах се към Стилян. — В нашият двор има една от тези гараджийските колички на две колела. Мисля, че е на бакалията, но е толкова тежка, че никой не я заключва. Можем да я вземем, ако имате нещо за прекарване. Предполагам, че сте без кола. Моята е много малка.

— О, и ние не сме далече. Няма защо да ви притесняваме...

Прибрах набързо пълния с нови впечатления пес и като взех чифт ръкавици, тихичко изнесохме количката до ъгъла. „Плячката“ не беше кой знае каква, но малко по малко птичката си свива гнездото. Най-значителното за тази вечер беше детското легло с почти ново дунапренено дюшечче. „Дървенията има нужда от леко потягане и една боя. Вера ще смени калъфа на дунапрена и ще стане като ново“ увери ме Стилян. Вярвам му напълно. В България нищо не се хвърляше, преди да е поне три пъти поправяно и преправяно.

— Ще дойдете ли сега да полеем социалната придобивка с по една ракия? — покани ме той. — Скоро си ходих и имаме още някои

резерви.

Как ли можех да им откажа? При това съседи.

— Знаете ли, че всичките ни мебели са от магазин „Боклук“ — въведе ни не без гордост Вера във френския си дом. — Само не пушете тук! Петьо спи отгатък — придръпна тя басменото перде, което превръщаше мизерното, влажно помещение в салон — кухня и детска стая. — Другия месец — килим — добави решително домакинята и поправи някакъв кичур на челото си. Жената си остава жена, даже и при такава нагарчаща обстановка.

— Телевизор и хладилник купихме нови — намеси се Стилян. — Останалото — както дойде. Работя на черно — добави той с глас на човек, който се извинява или мисли, че дължи някакво обяснение. — От Русе познавам един строител, който води бригада тук. Б'ат Боре е дошъл преди години, ама работи само с българи. Плаща на ръка всяка събота. И като си без документи, много-много не си придиряме за часове и надници.

— А застраховката?

— Ами трябва да се внимава. Аз винаги внимавам и затова още съм жив. Хайде, наздраве! Сиромаш човек, жив дявол. Аз ако не внимавам за себе си, кой да внимава?

— Лошото е, че престанаха да приемат молби за политическо убежище — седна при нас Вера. — Казват ни: „Вече и царят ви се върна. Какво повече искате!“

— Вярно е, че се върна, ама и цените си ги бива, Верче. Хлябът, месото, млякото... всичко е скочило тройно и четворно, откакто заминахме. Безработицата — и тя расте. Ако разчитахме на помощта за безработни, нямаше да има само за бебето. Тук с помощта, която дават за имигранти, с колетите от Червения кръст и като пада по нещо оттук-оттам, може да се живее.

— Знам. Нали затова родих тук. Следвах, колкото следвах и реших да не седеля от Станьо. За какво ще ми е тая диплома? В Русе колко висшисти продават вестници и чорапи на пазара, а аз, докато завърша, можеше да пукна от глад.

— Значи между вас сега само Петьо е французин. Е, да му е честито!

— За съжаление, даже и той не е. Законите се променят непрекъснато. Както ни обясни адвокатката, родените на френска

територия вече не стават автоматически френски граждани. Но поне е в наш плюс като се явим на делото за натурализация. Първия път ни отказаха. Ще трябва да опитаме пак.

— Какво мисли за това адвокатката ви? Имате ли шансове?

— Тя мисли, че да. Френската нация стареела и разчитат на свежа имигрантска вълна, която, като почне да работи, ще внася отчисленията си в пенсионния фонд. Никой от нас няма двадесет и пет години, може да имаме и още деца. Това са все наши плюсове, за да ни приемат. Но е дълга и заплетена процедура. Иначе в България май в скоро време ще останат само старците. Когато и да попиташ, все има я син, я дъщеря в чужбина. Магазините пращат от стока, а хората зяпат витрините и си броят жълтите стотинки. Това бъдеще за млад човек ли е? Тук поне се облякохме като хората.

Погледнах будилника и ми стана неудобно. За една количка, която даже не беше и моя, тези мили хора си загубиха половината сън. Вера утре ще ходи да чисти при някакви хора. Оставя бебето на дивана и хваща парцалите. Два часа за шестнадесет евро. После обратно с метрото. Три пъти седмично в трите краища на града. Забравили са откога не са ходили на кино. По-евтини билети от десет евро няма, а театърът е по принцип за богатите.

— Хайде, гонете ме. Утре, по точно, днес, всички работим. Ако ти трябва инструмент, Стиляне, имам всичко. Не се притеснявай.

— О, аз съм си набавил отдавна — засмя се новият ни съсед — нали знаеш, ние всички сме майстори по всичко! Пък и от строежа мога да взимам, ако е нещо по-така.

Домакинът стана да ме изпрати по стълбите с джобното си фенерче. Собствениците на подобни луксозни резиденции не си дават много зор за такива досадни дреболии, като изгорели крушки. А може и някой да ги беше отвинтил. Две крушки струват поне три евро — три багети, два литра мляко (обезмаслено), два литра наливно вино и т.н.

От тракащата по плочките количка или от друго изведнъж в главата ми изплува един пасаж от книга на Кинсли Еймис. В нея някаква майка презрително коментираше бъдещия си зет: „Джеси, чух твоят годеник да казва, че утре отиват с майка си да купуват мебели за новата ви къща. Този млад човек никога не ми е харесвал особено много, но сега разбрах защо. Истинският джентълмен, моето момиче, не «купува» мебели. Той ги *наследява!*“.

„Бабината Ви на припек, уважаема госпожо!“ — сопнах се на несъществуващата си опонентка. — „Кой каквото има, това онаследява!“ и залашках ядосано количката по разбитите плочки на двора. Ако съм събудил някой — не ми пука! Ще му разправя за мебелите на истинските джентълмени. Бас държа, че това правило той няма да го знае!

ВРАЧКА ПО ВЕЧЕРНО ВРЕМЕ

„Професор Макумба ще ви излекува от всичко!“, „Леля Клара никога не греши!“, „Любов, пари, здраве — ще ви отговоря веднага!“, „Мамаду Балуба разваля бели и черни магии!“, „Защита срещу уруки — само при Айша!“ ...

Едно на друго повече от петдесетина табелки, коя от коя по-пъстра, коя от коя по-обещаваща красяха малките палатки, кабинки или просто кътчета зад параван, поникнали като гъби след дъжд между двата ескалатора на партерния етаж в търговския център. По-добро място от това не може и да има. И не е необходимо да бъдеш ясновидец, за да го разбереш. Точно тук излизат асансьорите от подземния паркинг, тук са банкоматите, автоматите за кафе, за фото-минута. Всичко е тук. Затова и е винаги пълно — от седмица на Бразилската кухня, до наборно бюро за армията и жандармерията... Кого ли не съм виждал тук да си отваря супермаркет в супера? И изведнъж — цял отбор врачки, мамадута, ясновидци и пророци зарибяват ли зарибяват минаващите хора с проблеми. Дявол да го вземе! И това ако не е удар! Те вече и мъртвите си имат дертове. Нали скоро местиха гробището в нашия квартал и казаха, че който иска, да дойде и да плати, за да се направело необходимото, та какво остава за живите. Добре измислено... Пък и цените — под всякаква конкуренция. За десет евро — пълна картина на бъдещето ти! За тридесет — защита от лоши срещи. Пък за такива дреболии като любовна мъка или раздяла — въобще не си струва да се мисли сериозно. Само петдесет евро за една бърза магия над две бучки захар и мацето, дето те е оставило заради ония простак с дебел портфейл, вече те чака по боди у вас на дивана. Добавиш ли обаче още петдесет — до събота простакът ще катастрофира!

Сега — търпеж му е майката, защото нито една от будките не стоеше празна. А и неколцината „случайни минавачи“, които се разхождаха наоколо, че уж няма нищо, всъщност си бяха клиенти, които си чакаха реда. Зад символичната ограда — червен копринен

шнур, карнавалът беше пълен. Белоликите се бяха потопили изцяло в романтичния гардероб на донските казаци: шалвари, шамии, пендари, дантелени фусти и огромни обеци. Останалите — всеки според натюрела си. Азиатците — главно като монаси от манастира Шаолин, африканците — всички мамадута с пера в къдравите косища, истинските цигани — фракове и смокинги, повечето с бръснати черепа... Чудех се само кой е идиотът тук, но бързо си отговорих — никой! Това се нарича „закон на търсенето и на предлагането“. Който не може да разбере това — да върви да си строи комунизма. Ама къде ще го намери? Щом и в Куба вече тичат подир долара.

Както и да е — за гледане пари не искат, обаче попаднах в преса — една циганка в зряла възраст и още по-узрял корсаж и един мамаду едновременно ме засипаха с дъжд от предложения. Едва сварих да зърна с крайчеца на окото си надписа над входната арка: „34-ти фестивал на екстрасенсите — Париж 2005“. Е, щом е така, Париж си заслужава една магия. Ще дам и аз десет евро туристическа лепта. Щом като съм попаднал на толкова високо уважаван форум! Избрах, то се знае циганката! Знам някоя и друга дума ромски от казармата, пък и ще съм в свои води. Какво ще търся при белите и черни магии на Вуду — зъб от пантера, глава от черен петел — я баста!

— Да ти познавам сичко, бащице. Да ти казвам за здраве, за любов. Защото една руса жена много любоф има за тебе! Само ще даваш първо малко пари на старата Айша — галеше нежно ръката ми циганката и ме гледаше премрежено през облачето дим, който се виеше от дългото ѝ цигаре. На масата пред нея — неизменното кристално кълбо, спиртник с джезве, карти за таро. Над главата ѝ ми се блещеше препариран бухал с фосфоресциращи очи, в скута ѝ мъркаше тлъста черна котка. Това животно дали не беше надрусано — да не мръдне нито за миг? А, живо било — опашката му прошава!

— Мога и куршум да ти отлея, само за петдесет евро, бате. Давай ръчицата, дясната. Да ти казвам първо за миналото, после ще ми намажеш ръката да ти казвам за бъдещето.

„Страшно племе са тия, дявол да го вземе — чудех се вече как да се измъкна. — И в Марсилия да отидеш, и в София пред Шератон, и тук, на две крачки от Айфеловата кула — все същата песен. Как се опазват такива, та никаква цивилизация да не ги лови? Ама тая ще има

да взима!“ Извадих приготвената банкнота от 10 евро и я сложих на масата:

— Нанай парас, како! Нанай маро! (Маро беше хляб, ама нейсе.)

— Има парас бате, има — взе съвсем нежно да гали ръката ми ромката. Ама тия наистина ли не предлагат и други услуги? Защото като ѝ гледам маниерите и с тая пусната завеса. Ха, ама тя взе и да ми целува ръката.

— Ти си българин, бате. От София си! Завършил си 34-та гимназия. Кумата ти се казва Копи. Беше журналистка. Искаше по едно време да те жени за една Мария, ама ти си взе една даскалица от твоя курс... да ти познавам още нещо бате, ама ще даваш още десет евро!

— !?!?

— Тогава ще ти дам домашния си адрес да прием довечера една чаша заедно — мина на български врачката и ме бодна с карфичка по дланта, дето преди малко я целуваше. Реакция абсолютно правилна. Шокова терапия, за да дойда на себе си.

— И сега ли не ме позна бе, идиот с идиот. Минка Коларова нищо ли не ти говори! Бяхме си гаджета преди хиляда и сто години!

— Мики!? — прехапах си езика. — Как да те позная след толкова време! Пък този грим, с тези парцали?! А това с игличката, част от програмата ли е?

— От твойта, да! Или си забравил как ме заряза. И това не са парцали, а сценичен костюм. Всичко е чисто, купено от „Кило Шоп“, естествено. Както виждаш, номерът минава. За колко време си в Париж?

— Два-три дни мога да остана. Придружавах тази сутрин две семейства за срещата им с адвоката, който ще ги представлява пред ОФПРА. И понеже е петък — значи съм тук до неделя вечер.

— Ако искаш, можеш да спиш вкъщи. Хотелите тук са безбожно скъпи, пък и така ще те запозная с дъщеря ми. Не бой се, не е от тебе. Иначе нямаше да ти я покажа. От французина е. Какво реши? Ще дойдеш, нали. До довечера. Вземи ми картичката. Не тази, бе, тя е за клиенти — засмя се Мики с топлия си алт, който така добре познавах. Май че гласът на жените остарява последен. — Тази, която ти подавам. Най-близката спирка на метрото до нас е „Плас Д’Итали“. Осем часа! Не закъснявай, моля ти се. Хайде сега, разкарай се, че имам клиенти. То ако разчитам на тебе...

— До довечера, Айша.

Оказа се, че Мики си бе свила гнезденце в един от добрите квартали. Сградата също не приличаше на панелните общински жилища. Това да беше само от врачуване? Но докато се месех в това, дете не ми е работа, асансьорът ме стовари на третия етаж и трябваше някак да взема в едната си ръка букета червени рози и бутилката „Сент Емлийон“ (евтина реколта, аз да не съм милионер), за да позвъня.

— Добър вечер — пропя на български с нежен френски акцент едно момиче, което можеше да бъде само дъщеря на Мики или нейна холограма отпреди тридесет години и подаде свойски буза за обичайните целувки.

— Добър вечер. Търся госпожа Коларова, но по всяка вероятност вие сте нейната дъщеря.

— Да, да — пропя отново „Мики“ от моята младост. — Аз съм дъщеря ѝ Маржелен, но всички ми казват Маржи. Влезте, чакаме ви. Мама много ми е говорила за вас.

— Значи познавате само лошите ми страни.

— Щото ти си имал и добри, така ли? — изкикоти се отвътре Мики с най-младежките струни на гласа си. И не съм госпожа Коларова, а мадам Ла Рош! Бях госпожица Коларова, колкото и да се правиш, че не си спомняш.

— Боже, Мики, не си мръднала — огледах с разбиране преливащата ѝ фигура в черна опъната рокля и бели перли около шията. — С Маржи сте като две сестри! И все така елегантна!

— Комплиментаджия си беше, такъв си и остана — ръгна ме в корема Мики–Айша. — Ти обаче си одъртял. Ако сега ми предложиш да се оженим — ще ти откажа!

— Жалко, Мики. Взemi все пак розите. Иначе ще трябва да ги поднеса на Марджи!

— Само посмей! — блеснаха в очите ѝ няколко искрички, който също така добре познавах. — Ще те натиря вед-на-га!

Разменихме няколко поведнали от годините целувки. Има ли нещо по-тъжно от среща на бивши любовници? Психолозите винаги ни уверяват, че всяка възраст си имала своя чар, своите удоволствия. Безусловно, но сравнението е доста обезнадеждаващо.

— Мамо, масата е сложена — пропя отвътре познатият гласец. Просто галеше ухото. Представям си каква блъсканица от ухажори

имаше около нея.

— Ще вечеряме френска кухня — примирително вдигна рамене Мики. — Дъщеря ми израстна като истинска францужойка — вечно е с някакви екстравагантни диети. Само като направя баница, забравя всичките си диаграми и режими. Но не се плаши, за нас съм приготвила нещо по-нормално. Хайде, идвай, че умирам от глад.

След вечеря някакъв небръснат хлапак в пълен траур — черен каскет, черни джинси и черно яке подаде нацвъканата си с гел глава в салона. Докато огледам пиърсинга по ушите му, Маржи вече го избута с целувки в антрето. „Леката им нощ“ чухме почти пред захлопнатата врата.

— Зет ти ли е това?

— Казва ли ти някой? Единствената ми грижа е да следя да не си забрави хапчето. За презервативите — в училището имат автомат. Карат малко лудо из този град. Виж, от това ме е страх!

— Хайде, хайде, Мики. Само не ми казвай, че не помниш стария „Москвич“ на баща ти. И като нямахме пари за бензин, доливахме нафта и една супена лъжица нафталин, за да вдигнем октана.

— О, и още как помня. Нали ти го сипваше! После баща ми си скубеше косите в гаража и все се питаше какво му става на тоя проклет карбуратор. Но движението тук не е като в някогашната София. Пък и „Пежото“ на тия хлапаци не е „отмъщението на Хрушчов“. Абе, Бог да ги пази!

— Религиозна ли си станала?

— Ами! Жест на майка. Какво друго ми остава?

— Слушай, я да дръпнем пердето и да ми разкажеш. Къде се спаси ти така изведнъж?

— Чак пък изведнъж! Напротив! Изпипах си всичко. Аз обичам да си изпипвам нещата. Нали знаеш.

— Знаем, е и?

— Ами с френския от Езиковата станах преводачка в „Хемус“. Освен другата им дейност, там имаше и лов. Не за всички, разбира се, За тези с твърдата валута. Водехме чужденците из Рила и Родопите да стрелят по дивеч. Отгледани животни имаше в тези резервати. Българи там рядко се мяркаха. И както се случва в сантименталните романчета, в Пепеляшка се влюби един приказан принц. Носеше ми подаръци от Кореком, вечери край камината в ловджийските хижи. И понеже ти

вече ме беше чупил... На другата година той пак дойде. Показа ми снимки на къщата си, на семейството си. После ми изпрати покана за гостуване. Пфу-у, минах през иглени уши, докато си изкарам паспорт. Нали всички преводачки бяхме на специален режим!

— Така ли? Нямах идея!

— Ама разбира се, откъде ще имаш? Хайде да не се правим на абдали помежду си, а. Та в Париж прекарах чудесно. Морис, бившият ми мъж, веднага ми предложи да остана там, но как? Имах майка, баща и сестра в България! Точно си давах сметка какво може да ги сполети. Роднини на невъзвращенка! Затова се върнах с една торба подаръци за всички. И Морис започна да идва всяко лято. Вече не само на лов, но и на море. Междувременно завърших филология с отличен. Другарят директор Коларов се пенсионира. Мама имаше още година и нещо. Сестра ми се хвана да илюстрира детски книжки и списания, така че си взе хляба в ръцете. Тогава реших да замина за голямата средиземноморска екскурзия, която правеше по това време „Орбита“ за добрите комсомолци. За там нямах никакъв проблем. Освен това капитанът събираше паспортите на всички пътници и ние ходехме под строй или с автобус из града. Маршрутът беше с кораб: Варна, Истанбул, Пирея, Атина, Ливорно, Марсилия, Монте Карло. От Монте Карло със самолет — за София. Чудо пътуване. При това не беше скъпо. Само две хиляди лева на човек и петдесет долара джобни пари.

— Това правеше заплатата ми за една година, чисто!

— Да не мислиш, че не знам. Но ние имахме добри заплати и още по-добри бакшиши. Та слушай, тъкмо съм се разприказвала. Заминах с една колежка, Руми. Помня в Ливорно тя си беше харесала една рокличка от кошовете, но като си преброи парите, се отказа. Купих я уж за себе си, но с един номер по-голяма. Когато стигнахме в Монте Карло, вечерта преди връщане я оставих леко до леглото ѝ. После излязох да изпуша една цигара на терасата към улицата. „Физкултурникът“ на групата пиеше с някакви типове на бара и не ме видя да излизам. После по стълбите, по стълбите и след пет минути бях пред музея на Жак-Ив Кусто, където Морис беше паркирал „Ровъра“ си. Имах в якето си само дипломата си и снимките на нашите. Беше ми писнало от оная България.

— Мога да си представя! Всъщност Руми излезе мъжко момиче. Показа ми роклята и каза, че е подарък от тебе. Друго — нищо!

— Браво на Руми! Не съм я виждала оттогава. Адресът си не дадох на никого! В къщи се обаждах само от улични автомати и то винаги от други градове, не от нашия! Ожених се за Марсел Ла Рош и животът ми започна да тече равен и скучен като магистрала през пустинята. Знаеш ли, че колкото и да изглежда невероятно, французите в семействата си, особено буржоазните, са по-големи провинциалисти от баба ми в Стара Загора. Сутрин трябваше да стана, да му приготвя закуската и да го изпратя до вратата. Закарвам децата на училище — Жан-Пиер и Маржи, по-малката. После със свекърва ми прием кафе без кофеин, другото е „много вредно за кожата“ и уточняваме какво ще се готви за обяд и вечеря. Пазар, чистене, ако времето е хубаво — грижа се за цветята си на двора. Понякога плета или си бърбря с някоя съседка. Дните се нижат сиви и убийствено монотонни. През седмица-две за уикенда или някой от колегите на Морис ще ни покани на гости, или те ще дойдат. Всички сухари и старчоци като него. Какво искаш? С мъжът ми имахме двадесет и три години разлика! Жените им — гъски. Избутали гимназия, с което страшно се фукат, и приказките им само за едно и също: „Как са децата, какво са готвили, какво са гледали снощи по телевизията, какво са си купили, къде ще ходят през ваканцията!“ Да полудееш не, ами отгатак! Да си призная отначало този осигурен живот ми се струваше рай. Но после малко по малко очите ми се отвориха. Живеех в клетка, макар и позлатена. Тулуза е великолепен град, а аз даже не го и познавах. Поисках да си намеря някаква работа, но жената на г-н Ла Рош не може да работи каквото и да е! Освен това на всяка крачка все се намираше някой да ми каже: „Това не е прието. Това не е в традициите на семейството.“ Или по-лошото — „Защо не се опиташ да се откажеш от този си навик?“ Личен живот във двора — никакъв. А господинът винаги си имаше по някаква млада мацка за разтуха. Вие мъжете сте такива — обичате ни само докато сме млади. Да ти кажа ли? Пукаше ми за това. Да не съм се омъжила за голямата си моминска любов, я! Но всичко заедно. И един ден чашата ми преля.

— Ама стига си скимтяла, моля ти се. От един час не си престанала да се оплакваш. Я виж само какъв апартамент ти е остави твоят Морис. Само не ми казвай, че си го купила с леене на куршум или с гледане на кафе. Общо взето имам представа за цените на имотите. Кажу по-добре как успя да се разведеш така благоразумно.

— За това ще питаш бившия ми мъж. Ха-ха-ха. Мисля, че се съгласи да ми остави парижкия си апартамент само и само да не тръгнат приказки, че е оставил жена си и дъщеря си без покрив на улицата. Имам право също така на издръжка за Марджи и на някой други дреболии. Виж, нормално е да е така, но той го направи само от единия гол снобизъм. Много го е грижа за името си в обществото. Да видят всички колко е благороден. И за да се махна от Тулуза. Жан-Пиер остана при него с мое съгласие. Сама жена трудно ще възпита момче. То има нужда от баща и мъж. Виж, без Марджи не мога. Тя ми е малкото котенце. Нали е много миличка?

— Сладкишче. Истинско бижу...

— Стига си я хвалил, че ще те натиря — чукна чашата си в моята Мики и гаврътна на екс. Последвах я машинално. Жалко само за хубавото вино. Но спомените са за това. Да се преглъщат.

— Няма ли да разкажеш по-подробно за развода, или не ти се ще? Какво стана след като ти „преля чашата“?

— А, разводът ли? Само не си мисли, че ми беше лесно. След тринадесет години охолство и абсолютна сигурност да започнеш отначало. Пък и вече не бях на двадесет и пет. Та върна се една вечер той уморен, сериозен и приветлив като гробар. Той и иначе не беше кой знае какъв веселяк, но след „командировка“ семейният уют винаги го отегчаваше до смърт. Седнахме в салона да се видим и аз, като си сипах един голям арманяк по български му хвърлих всичко в сурата!

— Какво, за мацките в командировките ли?

— Ами, ами. За нас, за мен. Че след всеки лов, когато съм ги придружавала, съм писала рапорт до шефката си за това кои са били, какво са говорили, какво са вършили и прочие. Че съм била комсомолски активист и съм се съгласила да се омъжа за него само и само за да изляза от блатото на тодорживковщината. Че е приятен и грижлив, но няма нищо общо с идеала ми за мъж. Че съм лягала с него само по задължение. И още, и още... Кой би могъл да преглътне всичкото това? Ти би ли?

— И половината щеше да ми е много. Но той! Как не ти тегли едно бренеке? При всичките му пушки.

— Не е такъв човек. Познавам го като джоба на джинсите си. Първо ме помисли за пияна. После за луда. Чак като му припомних някой случки и реплики от миналото ни в България, се хвана за

сърцето. То винаги му е създавало проблеми. Викнах веднага домашния лекар и цяла седмица седях до леглото му полужива от страх, ама какъв страх. В края на краищата исках само да се разведа, а не да направя децата си сираци. Наистина му беше дошло много. Не ти ли казах, че беше електронен инженер в самолетните заводи. Ако историята се беше разчула за кого се е оженил, сега той щеше да е мадам Айша.

— Наздраве, Мики — какво ли друго можех да кажа? — А за врачуването. Как ти дойде на ум?

— Неволята учи. Издръжката от Морис не е вечна. Завърши ли Марджи — край. Когато дойдох тук, в Париж, както се бяхме разбрали, срещнах една жена от Мелник — Рада. Две българки. Сами. Станахме си симпатични. Рада на майтап се представяше за наследничка на мадам Солей — парижката баба Ванга. Беше си купила едно книжле и като се съберяхме, все ни правеше разни магии и заклинания. Така от вечер на вечер идеята ми се избистри. Пък и виж само колко литература за магьосници съм натрупала в библиотеката си. Тук продават всичко. Имам си и джаджите с упътването за употребата им. Абе аз съм вече професионал, ти за каква ме мислиш.

С Радето се записахме за проба в един такъв панаир като сегашния. Да се изпробваме и малко да се пооткъснем от проблемите си. Да сменим въздуха, както казват тук. Беше надолу в Грас — градче, забутано в Миди. Но хората от народа са навсякъде еднакви. Вярват в поличби, в лоши и добри цифри, в лоши срещи. С парите от печалбата спретнахме купон за приятелките. Щях да се спомина от смях, като им разказвах за първите си клиенти. Да знаеш, че французите са чалнати на темата любов. Особено жените. И суеверни, суеверни. Помня един мъж ми каза: „Госпожо, аз не съм суеверен, защото това носи нещастие!“ Представяш ли си? И го каза съвсем сериозно на всичкото отгоре. Разбира се, никой интелигентен човек няма да дойде да му бая, защото жена му го е украсила с такива рогца, че вече не може да влиза в метрото, без да се навежда. Но простоватият! Или рецептата ми за предпазване. Предлагам пълна защита срещу всичко лошо, което може да му се случи на човек. Нещо като генерална ваксина. Бетон арме. Пък и откакто се разчу, че врачката на Берлускони била българка, качих двойно цените и хората плащат с радост. Нали сме рода с нея, ха-ха-ха. Голяма работа е твоята бивша Мики. Голяма! Ама и данъците

ми?! Също като на перипатетисиентките. Хайде да не казвам к..., че е лоша дума. Като не могат да ни броят клиентите — блъскат най-високата тарифа. После докато сваля до една нормална сума, ми отива един пълнител на химикалката и пачка пликове.

— Мики, и все пак. Всичките тези учебници за врачки ли, как да ги нарека, се продават свободно. Виждал съм някои от тях по книжарниците. Клиентите не намаляват ли от това? Не се ли оправят сами с тяхна помощ?

— Медицински учебници и фармакопоя също се продават, господинчо. Но от това лекарите не са изчезнали. Водопроводчиците и дърводелците — също. А резервни части, съвети и курсове — колкото щеш. Тук хората вярват на етикета. Щом на визитката ми пише „ясновидец“, значи съм ясновидец. Точка. Мога да си поръчам и с инженер, но кой ще ме назначи! Хайде, стига за днес. Пфу, цял ден мея глупости. Време ми е да си лягам. Фестивалът продължава и утре. Вечерта има коктейл. Ако само знаеш как не ми се ходи. Но там е място за професионални контакти и трябва да ме видят. Това са правилата на играта. Ела да ти покажа стаята за гости. Ще се видим на закуска! Лека нощ и не ме сънувай като двадесетгодишната Мики от плажа на Рударци. Пречи на съня и е вредно за сърцето.

— Не се безпокой. Отдавна съм станал голям реалист.

Настаних се в уютната, но чужда стая. Да ме пита човек защо останах? Хотелът ми е запазен и платен с командировъчните. По дяволите! Мики забрави да ми покаже тоалетната. Ще е проява на много лош тон, ако по погрешка попадна в спалнята на Маржи. Характерът също се предава по наследство и тогава ще имам бърза нужда от анкерпласт. Нямахме как. Трябваше да облека нещо и да побързам да питам.

— Какво има? Кой е там? — прозвуча дрезгаво разбудената Мики в отговор на плахото ми почукване.

— Кой е тааам ли?! Една ясновидка да пита това?!?! При това в собствената си къща. О-о-о! Добре, че не съм ти клиент. Карай, дискретен съм като гроб. Нужнико, нужнико диря! Да не е у дворо ма, Айше?

— Цъ, цъ! В коридоро до куфнята!

Златно правило е това. Не златно, ами платинено. Да те събудят от първия ти сън, а ти да можеш да приемеш веднага всичко на леко,

на шега. Така е, ама трябва и да го можеш!

БОРШ ПО МИТНИЧАРСКИ

Течаха последните декемврийски дни. Витрините на Лион, който иначе няма претенции да конкурира Лас Вегас, бяха полудели от светлини и реклами. Отвътре излизаха хора, натоварени като шерпи. Така веднъж в годината можех да се насладя на полупразни щандове, което мило ми напомняше неотдавнашното ми социалистическо минало. Носталгията, както е известно, има много измерения.

Лошото в тази отвсякъде бликаща радост бе, че още не знаех и не можех да реша къде и с кого да посрещна Новата година. Във Франция Коледата е свещена дата за семейни събирания, следователно скучни за чужд човек. Затова пък Новата година се посреща шумно и почти задължително в ресторант с приятели. То се знае, от Коледа елхата вече е почнала да завяхва и въобще — разлики колкото искаш. Имах избор между две фамилии. В първата — мъжът беше българин. Голям кулинар и чаровен събеседник. Но по някакви необясними за мен причини цялото семейство пиеше само минерална вода. В дома им не се и пушеше! Като капак на всичкото това имаха един стар проскубан котарак Уиски, който беше въздигнат в ранг „член на семейството“. От това, разбира се, не би ми пукало, ако Уиски нямаше своя чиния и не ядеше с нас на масата. В долния край, все пак...

Във второто семейство — жената беше българка в най-добрия аспект на думата. Атанаска — винаги пълна с весели истории и душа на компанията, Особено когато пееше стари български песни с хубавия си глас. А за туршиите ѝ — да не говорим! Защото именно тя разби мита, че тук не ставало кисело зеле. Ставаше и още как. Затова пък мъжът ѝ беше нейната противоположност. Иначе добронамерен и услужлив, той страдеше от натрапчивата идея, че на чужденците всичко трябва да им се обяснява като на деца със забавено умствено развитие. При това го правеше непрестанно и с мисионерски плам. Неговият принос във веселите ни събирания беше, че научавахме колко по-евтино е да се пазарува от големите супери, а не от малките арабски дюкянчета, или че винаги трябва да носим личните си карти в

себе си и да ги показваме на органите на реда при поискване. Отношенията ни особено охладнях, когато след един весел пикник той спря джипа си покрай една слънчогледова нива и най-сериозно ни каза: „Вижте! Това е слънчоглед. От него се прави олиото.“ Звучи като виц, но си е чиста истина. От този ден започнах да го наричам в себе си, г-н Турнесолов (Слънчогледов) и се виждахме само ако случаят ни събереше.

Та по гореказаните причини съзнателно се умъглих, за да не бъда принуден да измислям опашати лъже за отбиване на нежелани покани. Но нямах нищо в запас. Новата година щеше да започне малко тъжно за мен.

Изведнъж добрият случай ми помогна. Този път в образа на Лариса К. или Риска, както я наричахме помежду си. Вдовица на известен руски дисидент, който малко преди Горбачов беше успял да се изсели във Франция. Мисля, че Международният червен кръст беше помогнал много за това. Риска бе дошла с него. Автор на няколко добре посрещнати книги, той бе оставил на жена си приличен доход, с който тя, без да е богата, нямаше проблеми с насъщния.

След един дълъг и мъчителен траур, Риска се беше затворила в руската си черупка. Дружеше само с руснаци, посещаваше редовно сбирките в църквата „Св. Николай“, строена още от белогвардейците, четеше предимно руски книги, слушаше само руска музика и пазаруваше главно от някой от трите руски магазина, в които имаше всичко, което можеше да се намери и на Арбат. Всъщност в един от тези магазини се бяхме запознали. Благодарение на славянската ми душа и огромния запас от вицове за Чапай и Петка бях радушно приет в нейната компания. Вечерите у Риска имаха само един край. Към полунощ, домакинята взимаше китарата и запяваше с топлия си алт романсите на Висоцки, Аркаша Северний, Окуджава и на кого ли не още. После лягаше на килима и започваше да плаче. После пак запяваше. От парниковия ефект на този си начин на живот, Риска отдавна беше забравила малкото френски, който някога е знаела. Оправяше се. Повече не й и трябваше.

Пиех чай с ром в едно от кафенетата на бул. „Република“, когато Риска стовари до мен 80-те килограма на прелестната си фигура.

— И тази година няма да има сняг. Ужасно, нали!

— Даже тъжно. У нас вече е минус 8, а снегът натрупва още от края на ноември.

— А в Питер е минус 18! — подигравателно сви устни тя. — Снегът, казаха вчера по телевизията, е над два метра! Въобще вие, българите, не знаете какво е истинска зима. Руска зима! Когато бях млада, чупехме леда, за да се къпем в Нева.

— Ти и сега си млада!

— Не се подигравай! Разбира се, че съм млада. Поне много по-млада от някои, родени пенсионери. Но новогодишните празници ще трябва да караме без сня-я-яг, чортъ побери! Ти къде си на Нова година?

— Никъде. По-точно не знам.

— Същата песен. Глутницата се разпада. Хората с малки деца заминават по разни ваканции. Останалите двама-трима не ми се ще да ги каня. Вечно са или болни или недоволни. Като си отворят устата, само за болестите си приказват. Слушай! Знам къде ще намерим истинска зима — при Юра и Оля в Женева. Носиш ли си телефона?

След около пет минути шумни целувки и възгласи от рода на: „Ой, мама!“ и „Прелест какая!“, които накараха останалите посетители да ни следят с поглед, Риска ми върна телефона с жест на победител:

— Готово. Ступай!

— Тоест как, така „ступай“?!

— Така! Всичко е готово! Оленка и Юрочка са сами и са очаровани от идеята. Сняг има колкото искаш. Вземи си кожена шапка и ръкавици. Днес е сряда и ще чистя хатата. Четвъртък — пазар. Петък сутрин товарим Голфа ти и на обяд сме при тях в Женева. За шафьор като теб — два часа път. Сега да видим за подарките. Останалото те имат.

— Ясно. Ставаме да ги търсим.

— Няма какво да търсим. Трябва да ги направим. Оличка ме помоли да сготвя флотски борш с месо, какъвто са яли миналата година у дома. Ти пък трябва да направиш от онзи кръглия пирог със сирене и листчетата. Беше го правил последния път когато...

— Баница с късметчета искаш да кажеш. И с монета, нали това?

— Ти знаеш по-добре. Значи, ступай!

Докато си преглътна изненадата, моят Суворов в кадифена пола вече беше платил на келнера и не ми оставаше нищо друго освен да

стана. В турските магазини имах трайни връзки, затова даже и цяла българска вечеря беше играчка работа. Само че българското сирене във Франция е гръцко. Викат му „Фета“. Другото — мусака, туршия, халва, имам баялдъ, локум, суджук, баклава — всичко си е на български за голяма наша радост с Али Гъокбелгин, собственика на „моя“ магазин. Времето обаче ме гонеше. Имах само един ден.

Петък 10.00 се паркирах пред тях. След около половин час като всички жени пред път Риска се появи в цялото си северно великолепие: шапка и яка от сребърна лисица, пелерина от зелен лоденов плат, високи ботуши и гигантски сак на колелца. През рамо бе преметнала и пътна чанта. Моят багаж беше едно от онези хитроумни изобретения, наречени гардероб-чанта. Само в него бях успял да събера тавата (осемдесет сантиметра диаметър, донесена от България) с кулинарното си произведение. Вече виждах как я поставям тържествено на масата и с широк жест я завъртам, за да се избират парчетата с късметите!

— Лариса Димитриевна, няма пак се изселвате? — кимнах с уважение към нея и към огромния ѝ търкалящ се денк.

— Дурак! — дари ме тя с прелестна усмивка на сините си като планински езера очи. — Вътре е каструля самаварка с борш. За да не изстине по пътя, съм я увила в едно одеяло. Претоплен борш има само в казармата! Ясно?

— Тъй вярно!

Свалих задните седалки и за по сигурно покрихме кулинарната прелест с моето яке и Рискиния лоден. Получи се като цигански катун, но кой ти гледа.

Движението не беше тежко и докато се усетим, вече бяхме на швейцарската граница. Започнахме да се опипваме за паспортите си. Забравих да кажа, че по това време няхах френски паспорт, а само карта за десетгодишно пребиваване в страната. С нея може да се пътува свободно в страните от Шенген, но митничарите са винаги повнимателни с такъв род пътници. Лариса, като съпруга на мъжа си, отдавна имаше паспорт със заветните буквички „RF“, но Швейцария, както е известно, не пожела да се съюзи с останалите страни в Европа. Затова, докато през останалите граници се минаваше като през разграден двор без куче, техните чиновници решиха, че трябва да затегнат още повече контрола. Вероятно си въобразяваха, че зад всеки чуждестранен документ се спотайва потенциален враг на тяхната

неутрална Хелвеция! На всичкото отгоре швейцарците никога не бързат за никъде. Говорят и се движат бавно, защото територията им не е голяма и ха си се забързал, ха си озовал я в Италия, я във Франция. Разбира се, колите се точеха сантиметър по сантиметър и задръстването беше знаменито. Наш проблем! Багажниците отворени, стъклата свалени и двама митничари с овчарски пес на каишка почнаха да ни обикалят. Чакахме спокойно нашия ред, когато песът, видимо изтерзан от казионната храна, навря муцуна в денка на Риска. Заскимтя жално, даже замаха опашка. Ясно! Свалихме всичко и влязохме вътре „на разговор“ при комисаря. Всъщност те даже бяха двама. Стълбове на закона, които общо надхвърляха 300 килограма и видимо от няколко поколения в семействата си нямаха човек, който да се е усмихвал.

— Поставете чантите си тук, моля — посочи по-украсеният с нашивки — и се отдръпнете до жълтата линия, моля.

За тази сложна фраза дебелакът употреби време и усилия, които видимо го умориха. Затова той си позволи малка пауза. Въздъхна шумно и изтри потното си чело с кърпа. После грижливо я прибра във вътрешния си джоб. Внимателно провери дали добре е закопчал всички копчета на униформата и продължи с напевния си акцент:

— Дайте си документите, моля.

Добре все пак, че бяхме само ние, иначе след това премеждие двойката чиновници щеше да си вземе допълнителна почивка за възстановяване.

— Вие сте българин? — обърна се към мен вторият.

— Да, моля. Всъщност мисля, че там е написано. Вероятно ще намерите и рождената ми дата, както и мястото, където съм се родил.

— Виждам, че е написано — отвърна ми без сянка на раздражение униформеният, — но аз съм длъжен да проверя още веднъж.

Вероятно си мислеше, че има шпиони, които не са в състояние да запамятат толкова богата информация.

— А госпожата е рускиня?

— Да! — отвърна тя, после добави на руски: — „Не се ядосвай, те са такива.“

— Отворете това нещо, моля — посочи вързопа с тенджерата по-старшият.

— Лариса дръпна нервно циповете на сака, разви одеялото, ритна всичко това с ботуш назад и внимателно постави блестящата тенджера под носа на чиновника. Моите почитания, вътре сигурно имаше борш за цял артилерийски разчет.

— Отворете това нещо, моля — пропя отново той, без ни най-малко да увеличи скоростта или да повиши тон. Моята спътница отвърна с къса казашка ругатня, която маскира с нещо като усмивка. Изпробва клапанчето за парата, за всеки случай, отхлупи капака и се отдръпна, за да се наслади на очаквания ефект. Широчката зала замириса на руски трактир с всичките му прелести. Риска беше всепризнат кулинар. Малкото други „терористи“ около нас започнаха да хихикат приглушено. Чудех се само на кого се смееха? Митничарят гледаше, без да мига, в отворената тенджера. Вероятно се чудеше да вярва на очите си, или не.

— Какво е това? — отрони гласът в униформа. Промяната в текста беше безспорен признак на усилената му мисловна дейност.

— Борш! — просъска през зъби Лариса.

— Какво е „бб-о-рч“?

Вече не ме съдържаше. Без да крия нищо от кулинарните тънкости, издекламирах рецептата на борша. Накрая, като проява на добра воля, добавих, че е нещо като пот о-фе, за което швейцарецът не можеше да не бе чувал.

— Защо отговорихте Вие, а не госпожата? — беше единствената му реакция.

— Защото госпожата е много развълнувана (за да не кажа бясна), а и не владее достатъчно френски език.

— Госпожата не владее достатъчно френски език, но притежава френски паспорт. Вие не притежавате френски паспорт, но владееете достатъчно френски — просветли по-скоро себе си, отколкото като отговор чиновникът. — Това не е много ясно. „Борч“ също не е ясно! Отворете вашия куфар, моля.

Корабът потъваше бавно, но по график! Място за паника нямаше. Защото докато изнасях уроци по готварство на началника му, помладият вероятно беше натиснал някакъв секретен бутон. От остъклената врата зад него се появи жена с бяла престилка, хирургически ръкавици и количка, пълна с разни инструменти и стъклени бурканчета, блестящи от чистота. Бавно и методично тя

разбърка със стъклена пръчица борша, после отля с помпичка в едно бурканче от мистериозната течност. С пинцети взе по две парченца от всеки зеленчук и ги затвори в отделни кутийки. С моята баница процедурата беше много по-проста. Много внимателно, това не мога да ѝ оспоря, госпожата разполови творението ми по дебелина. Белите катастронени листчета и монетата от един лев блеснаха като на длан, пардон като на баница. Служителката ги събра едно по едно и ги подреди на стъклото пред нея. Напълни някакво миниатюрно бурканче с малко от ароматната смес и погледна очаквателно шефа си. Оставаше, вероятно само да се анализира, стратегическата сплав от която бяха излети съдовете ни. Или кой знае...

— Последвайте ме, моля — проговори най-сетне чиновникът, след като дълго се взира в необичайната си находка.

Ако можех да вярвам на стенния часовник, а бяхме в Швейцария все пак, нашата кулинарна дискусия беше продължила само двадесет и седем минути. Колко ли можеше да трае още?

Настаниха ни с Риска в друга, много по малка стая без прозорци, в която камерите и микрофоните вероятно бяха повече от теракотените плочки на пода. По едно време, непознат чиновник влезе и ни попита имаме ли пари, за да си платим обяда. Дадохме му някаква банкнота, той ни донесе две целофанени кутии, каквито дават при всеки полет. Направи ми впечатление само, че отстрани на подноса имаше касова бележка със стойността на покупката и с курса на еврото към швейцарския франк. Точността е като благородството — задължава. Не ни оставаше нищо друго, освен да чакаме. Ако имаше нещо сигурно в цялата тази дивотия, то е, че нито един от двамата не бе престъпил закона. От моите листчета с традиционните: „Любов“, „Пари“, „Здраве“ и т.н. никой дешифровчик в света не би могъл да сглоби нищо друго. Най-много да ми поправи руския правопис. А дрогата в Ларискиния борш без водка не хващаше! Гарантирам лично. Ала какво да се прави. Видимо двадесет и първи век беше заобиколил Женевското езеро.

В 19.37 ч. лицето с повечето нашивки се появи. Каза няколко учтиви думи, пожела ни всичко хубаво за настъпващата Нова година и ни върна тенджерата с борша и баницата ми в невъзможно състояние. Подаде ни пликчето с личните ни вещи и документите, като добави, че ни е поръчал такси, което ще ни отведе „където поискаме“, без да

плащаме нищо. Те поемат всичко! Лариса му отговори с една умопомрачаваща фраза, която избълва така бързо, та не успях да я проследя до край. Камо ли да я запомня. Ставаше дума за общоизвестния сексуален акт, в който обаче като действащи лица се преплитаха: Дяволът, Бог, още някакви неясни персонажи, както и майката на стария обуцар! Дадох си дума да запиша внимателно този бисер, който по всяка вероятност водеше началото си от татарското нашествие. Позвънихме веднага на полуделите от неизвестността Ларисини приятели и след половин час вече пиехме първата си водка.

Зад прозорците блъскаше вятър и истински сняг. В камината бумтеше истински огън, елхата беше с истински свещи, а не с някакви електрически заместители, каквито слагат тук-там из Европа.

Боршът, естествено беше великолепен, макар и претоплен. Моите късметчета сервирах в красива чинийка под купчина трохи, които все пак се изядоха с апетит и разбиране. Пихме какво ли не и без мярка. Но никой не се напи! В момента, в който някой от компанията клюмваше глава, Лариса или аз започвахме да разказваме историята за митницата, прекъсвайки се един през друг с нови и нови детайли и коментари. Ако ли пък ние притваряхме очи — някой от домакините настояваше, давейки се през смях и сълзи, да чуе още веднъж всичко. „Но този път от самото, самото начало!“

Мисля, това беше най-веселата и най-необикновената Нова година, откакто съм напуснал България. Посрещнахме я чисто по нашенски. Само едно нещо, уви, липсваше за пълното ми щастие — Риска така и не успя да си спомни онази ругатня. Твърдеше, че ѝ било дошло спонтанно, така отвътре, от все сърце.

Дали пък да не ѝ предложи да занесем пак борш и баница в Женева? На митницата може и да си я припомни.

ПРОСТО КАТО ФАСУЛ

— Слушай бе, Кольо, да слагаш плочки е работа, проста като фасул. Тургаш с шпаклата малко лепило в средата и почваш да ги лепиш отдолу нагоре. На всяко къоше забождаш по едно пластмасово кръстче да ти държи фугата права. Важното е да си хванеш с либелата нивото долу на пода. После караш право нагоре. Ако плочките ти са от големите — още по-лесно. Кръстчетата можеш да ги боцкаш и по две. И като засъхне, ги вадиш. Слагаш белия цимент или какъвто там иска клиентът и — плаща, моля! А, почистваш хубаво всички следи и сваляш боклука. Обезателно! Французите не са като нас. Предаваш обекта лъснат и бръснат. Ама сега с лепилото е песен. Не е както едно време у нас със сивия цимент. Робия! Гледай сега тука да ти покажа!

Под светлината на уличната лампа (Във Франция осветлението осветява, а не маркира мястото на стълба) мъж на средна възраст чертаеше с пиронче формулата на благоденствието: „Плаща, моля!“

— Едно време слагаме кибритени клечки за тази работа, а, майсторе? — подхвърлих по посока на двамата.

— Стара технология е това, приятел. Личи си, че отдавна не си работил. В България отдавна-а-а има пластмасови кръстчета. От всички големини. Ти как мислиш, в Европата с кибритени клечки ще можем ли да влезем? Лепило, пластмасови лайсни за къошетата. Ти май ни мислиш за прости като по онова време? — подокачи се майсторът. — А ти къде насам? Или си тръгнал като нас на вечеря.

— Абе не съм много гладен, ама...

— Давай, давай — побутна ме свойски по-младият — гонят ли те — беж, дават ли ти — еж! Удари му една топла супа, пък после ще се запознаваме. Айде, че колата вече сигурно е дошла.

В тунела — вход на една голяма сграда, бяла камионетка с емблемата на една от многобройните благотворителни организации, мисля, на „Абе Пиер“, вече наистина беше свалила гостоприемно задния си капак. От отхлупения термофорен казан приятно ухаеше на грахова супа. Пред страничната врата на колата две момчета и едно

момиче, облечени в якета със същата емблема, чевръсто раздаваха пластмасови купички, лъжици и пликчета с „второто“: половин багета, парче сирене, доза конфитюр и банан.

Всичко в целофанените опаковки, познати от който и да е евтин хотел.

Наредих се с моите „домакини“ с чувство на срам, примесен с любопитство. За мой късмет за първи път щях да вкуся от безплатната кухня на клошарите, без да имам право на това. Всъщност думата „клошар“ вече е влязла в архаично-романтичния речник от епохата на Едит Пиаф. Истинските клошари — бохеми, артисти, философи по своему, волни птици в бетонния град, презиращи буржоазното общество с неговите фалшиви условности... къде ги днес? При ланшния сняг! Една нова административна дума, безчувствена като душа на чиновник, е изместила онова старо понятие — СДФ (без точен домашен адрес). Затова, по-просто казано, край тези коли или в самите социални ресторанти идват хора, изпаднали зад борда на свръхмодерния лайнер на технократския ни двадесет и първи век. Тези, които вече не са млади, красиви, с поне два езика и лаптоп през рамо, са потенциални клиенти на същия казан. Изключение правят, както навсякъде, държавните чиновници и предвидливите, които са напъхали овреме по някое и друго кайме под дюшека си.

Около нас звучеше езиковата какофония, попречила някога да се довърши строежът на Вавилонската кула: полски, сърбохърватски, албански, руски, и тук-там вярното френско „р“, издаващо местния човек. Ех, какво да се прави. Далеч не всички французи могат да къпят метресите си в шампанско, помислих си с чисто нашенска „радост“. Но все пак домакините имат своя запазен дял от тортата, наречен РМИ. Месечно това прави около 300 евро и се дава на френски граждани, които по обективни причини не могат да си намерят никакво препитание. Въобще на хора, чието единствено бъдеще е тяхното минало, по думите на един приятел журналист.

Пристъпваме бавно с мудния ритъм на опашката и си говорим кой както може. „Господине“ или „госпожо“ тук няма да чуете! „Приятел“, „другар“ — нормално! Празният стомах прави хората от улицата равни. И чужди на салонната галантност. Времето тук не е пари. Времето е храна!

— Нареди се бързо отзад на опашката за закуска — прошепна ми в ухото един от новите ми познати. Дай да ти държа супата. Кольо вече държи моята.

— Ама те и закуска ли дават?

— Вятър дават! Както е сумрачно в тунела, ние отдавна счупихме едната крушка, в тарапаната свиваме още по едно пликче. Така на заранта с нес кафето — закуската ни е готова. Ама само свали това бежаво яке, че много биеш на очи. Вземи го на ръка с подплатата навън. Ха така. Иначе, как я караш? На някой от строежите ли си?

— Абе справям се някак — смутолевих аз, и поех със сдържано кимване плика със закуската от момичето пред кашона. Позна ли ме, не ме ли позна?! Сигурно тези малки хитринки не остават незабелязани, но мълчанието е знак на съгласие. Половин багета, миниатюрното парченце сирене, увито в станиол, кутийка с една супена лъжица конфитюр, банан. Умножено по две, плюс супите! Голяма далавера направихме, няма що. Има хора по върховете, като крадат, пардон „отклоняват“ милиони, пък ние?! Вярно, на времето Жан Валжан го вкарали в каторга за един самун, ама времената вече са други. За наш късмет!

Супицата се оказва доста вкусна. Приятно топличка и гъста. Да имаше сега по една люта чушка, ама няма. И по-добре, инак ще си излапаме и хляба за утре. Ядем, разбира се, прави зад камионетката. Така случайните минавачи не ни гледат ваниците. Като че ли това не е обществена тайна. Мълчанието е и знак на съучастие. Ако пък ядем супата на тротоара, можем да си представим, че сме на една от съседните ресторантски тераси. Всичко е въпрос на гледна точка. Ама така е все пак по за предпочитане. Има и найлонов чувал за картонената посуда и боклуците. Тези хора наистина са помислили за всичко. А сега — най-приятният момент за деня — цигарка след вечеря.

— Та къде казваш, че бачкаш? — подаде ми пакета си с Малборо по-възрастният.

— На пазара съм.

— О, там сте голяма работа!

— Тежичко е малко, но храна колкото искаш. Нали знаеш. Точно в 12.30 ч. са длъжни да започнат да прибират и който си няма хладилен камион, остава по-завехналите зеленчуци и плодове в щайгите под

дърветата. Иска само да си вземеш. Помня един път качих пет на колелото! (Истината беше, че помогнах на един познат да ги стегне с ластик и той ми сподели кое как. Но Кольо прие всичко това за чиста монета.)

— Абе ти затова не идваш тук. Никога не съм те виждал и в Социалния през зимата. Да не те мислим, значи. Да ти кажа ли, опитах и аз веднъж да се примъкна малко към вашия „щанд“, ама като не съм от групата на Шаро, чистачите ме натириха бързо-бързо. Без малко да отнеса метлата по гърба.

— Ти да знаеш професия без рискове?

— А тука си много прав. Едно момче от нашите продава вестника на бездомниците „Сан Абри“, нали го знаеш. Да вземат да го нападнат трима хулигани и всичко му взели. Даже и картата, дето му виси на ревера. Сега без нея няма право да продължи да работи.

— Стига с тая черна станция, бе старец. Вие възрастните все от лошата страна на нещата гледате. Слушай, приятел, сега вече знаеш къде сме. Обаждай се да си говорим от време на време. А ако дойдеш сряда вечер, ще те срещнем с Люпи. Ония с българските цигари. Три евро пакета! Как ти се струва? Френските са седем! Идвай, ако ти се прииска да си побъбрим на български. С приятни приказки времето минава по-бързо. Ние така правим. Във фоайето няма много българи, пък и там е една олелия. Има хора, ще знаеш, като се събудят и първата им работа е да надуят радиото до дупка. Черните без това не могат. Деца плачат, майки гълчат. Бардак и половина. Не ти е работа. И така сме вече от месеци. Да ти кажа ли, чиновници от ОФПРА не си дават много зор. Преди няколко дни във вестника пишело, че били претоварени — имали много молби за решаване и не можели по-бързо да отговарят. Пък и да ти отговорят, най-често ще е „не“! Тогава ще трябва да се ходи на рекур пред съда. Имаш право на два. Познавам едно семейство — Юлия и Костя, руснаци. Вече втора година се влачат от инстанция на инстанция. Ти представяш ли си?

— Абе нали всички сме минали оттам.

— Къде спиш? Ако ти трябва адреси?

— Един приятел ме е настанил засега. Временно.

— Пу-у. Има ли още такива хора? Дръж се за него. Такива са рядкост!

— Знам. А за цигарите наистина благодаря. Значи до сряда.

— Чао. До сряда!

Стари джинси и четка за зъби.

„Мария се развела с Явор. Стефан напуснал Елена. Петър и Снежана вече не живеят заедно. Не са се развели, но са решили за известно време всеки да си наеме отделно студио и да не се виждат, за да проверят чувствата си.“

Уви, това са най-често срещаните новини, които се чуват по имигрантската улица.

Къде е тайната? Няма тайна. Имиграцията не е лъжица за всяка уста. Обикновено всичко върви наопаки. Приятелите ти от детинство не са около тебе. Не работиш по професията си, която дори и да те е отегчавала, ти е давала определена сигурност. Материалните затруднения също не са нещо непознато. Говориш езика, но си оставаш чужденец и винаги ще се намери някои тъпанар да ти го припомни. Така той израства в собствените си очи. Тоест вече не е обикновен тъпанар, а Някой, който говори матерния си език по-добре от един чужденец. Слаба утеха, но това му замества Академичните палми. Е, като си до гуша в такава кал, какво по-лесно от това да смениш жена си или мъжа си. Въпрос на позиция. Така поне се успокояваш, че си направил решителна крачка напред към един нов живот. Като че ли това, дето си дошъл тук, не е било достатъчно. „Трябва всичко да се промени!“ Магическа формула в името на която толкова хора са си счупили главата.

Разнищвахме тези и други детайли на човешката комедия край басейна на един от успешите нашенци. Къща на половин час от града, мраморна камина в салона, басейн, зидана скара в задния двор за гастрономически палавости. Като си помислиш колко французи спят в общежития и се хранят от най-долните етажи на „Лидъл“. Как го беше постигнал ли? С труд! Специалист по компютри, Стоян дошъл преди години с временен договор. Бързо станал дясната ръка на собственика и след време се настанил на своя сметка. Често един малък собственик печели повече от високо квалифициран специалист, който има само заплатата си. Когато фирмата е твоя, не броиш часовете, но после можеш да си преброиш парите. Така направил и Стуци. И когато вече мислел, че се е качил на гребена на вълната, се тръшнал долу. На жена му, двадесет години по-млада от него, ѝ писнало да предъвква все едни и същи имигрантски истории (или да спи с един и същи мъж), затова

един ден си спретнала багажа и го напуснала. Пренесла се при гаджето си, французина и решила: „Нова булка, нов късмет!“ Дали пък по този начин е искала да престане да бъде чужденка? Тайна! „Хвана я чужбинската болест“ — отсече накъсо Стуци. Видимо не му беше никак леко, но как да му помогнеш?

Хубавото на тази неделя беше, че имаше нови хора. Бяха донесли малко стари вестници (за нас те винаги са нови и не са като интернета) и един свеж полъх в обичайния ни песимизъм. Новите бяха Таня, Ирина и Свилен. И тримата под тридесет години, затова, естествено, пълни със смели идеи.

Стоях малко настрана от групата край басейна. Нали все се намира някой, който да е подписал договор с небето да живее сто години и тъкмо отровата от моята лула му пречи, когато Ирина, едно от новодошлите момичета, седна с чашата си до мен:

— Стуци ми говори за теб като за много сериозен човек. Мога ли да те помоля за една малко по-специална услуга?

— Разбира се, Иринче, само не забравяй, че ни делят кажи-речи тридесетина години, та ако не е нещо много, много специално.

— Остави шегите. Сериозно е. Имам нужда от някои неща. Само гледай да не се разсмееш както преди малко те чух, че ще събереш двора. Не ми се иска да се разчува.

— Добре! Няма да се смея, каквото и да кажеш. Но да знаеш, дрога не съм пипал никога, от работа на черно вече се пазя и с...

— Чуй, чуй. Работата е много проста. Ти си същият ръст като мъжа ми.

— Трябва да е хубав мъж този щастливец. Не знаех че си женена.

— Омъжена съм, но всъщност не съм!

— Разбирам те напълно. Да ти кажа ли, и аз съм така. От доста години съм женен, но често ми се е случвало и да не съм. Жена ми не знае за тази занимлива подробност от гражданското ми състояние, разбира се.

— Добре. Ще ти кажа всичко, но гроб! Нали обеща. Виж, като дойдох в Монпелие миналото лято, шансовете ми да се закрепя тук бяха нулеви. Живеех при една приятелка и чистех в две марокански семейства на черно. С тези хора става комбина, защото и те са дошли повече или по-малко като имигранти. Но визата ми беше туристическа

— само за три месеца. Продължава се, разбира се, но това не си е работа. Тогава приятелката ми ми предложи варианта „бяла сватба“.

— И колко ти излезе това удоволствие?

— Хиляда евро и всички административни такси от мен.

— Тънко си минала. Някои плащат много повече.

— Знам! Лошото е, че този глупак реши да се възползува от ситуацията. Настани се окончателно при мен, вечер заключва вратата и поставя условието — или ще спя с него, или утре сутрин няма да ме пусне да отида на работа. А наема плащах аз, нали разбираш!

Лулата, отдавна загаснала, трепереше в ръката ми. Горкото момиче. А аз го засипах с тъпите си шеги. Но стореното — сторено.

— Една сутрин го издебнах — продължи през сълзи Ирина. — Той беше вечният безработен. Хващаше се само от време на време колкото да не загуби помощта за безработни. Смених ключалката на вратата и му заковах с кабарче две нежни думи от външната страна.

— Браво! Мъжко момиче.

— Да, но от кметството не са вчерашни. Не ти дават документите веднага. Всъщност законът се сменя непрекъснато. Сега имат право да ти правят внезапни проверки! Тръшват ти се по никое време пред врата и ти си длъжен да им отвориш. Влизат и почват да ровят като плъхове. Отварят гардеробите, кухнята, хладилника. Стигат дотам, че душат и в чаршафите... Гадняри и половина.

— И ти как се оправяш?

— Никак! Докато Анри живееше вкъщи, идваха два пъти и за тях всичко си беше редовно. Нали си плащах всякак. Но като го изритах, в яда си изхвърлих и малкото парцали, с които беше дошъл. Сега ми е чистичко и подредено, но — опасно. Защото проверките могат да продължат две години. Затова и исках да те помоля. Имаш ли да ми дадеш малко твои неща. Едни стари джинси, чифт пантофи, няколко тениски и най-важното самообръсначка. Четки за зъби имам. Нали разбираш. Мога и да ги купя, въпреки че парите не са ми много, но ако вещите са нови — не хващат око.

— Добре де, но да се пренеса при тебе — не мога. Най-малкото не съм Анри Бовие нито по лице, нито по документи.

— Ясно е, че не си. Тази свиня ми се обади преди няколко дни и ми разказа играта. Съгласи се три пъти седмично да спи вкъщи. Сутрин ще се маха, защото проверките са обикновено вечер. Ако ли

пък дойдат в ден, когато го няма — излязъл е с приятели и толкоз! Мъжът не е куче да го вържеш. Те си записват и идват след няколко дни. Все ще го улучат. Това ще ми струва по двадесет евро със закуската. Абе хотел си намери господинът. Само че в хотела клиентът плаща, а тук е обратното. Припомних му, че според уговорката ни е длъжен да ме урежда във всички подобни ситуации, но той отрече. Писмен договор, естествено, нямам — тъжно се усмихна Ирина. — Но сега аз държа ключа. Обесила съм го на шията си — бръкна тя под фланелката си и извади секретен ключ, вързан на ласе, точно както правеха майките ни едно време.

— Не знам доколко това скривалище е достатъчно сигурно. Не се ли страхуваш освен това, че „мъжът ти“, пардон г-н Бовие, ще се заинтересува по-скоро от обвивката, отколкото от съдържанието на „касата“

— Минах вече този етап, нали ти казах! Спя в стаята, а той в антрето. Заклучвам междинната врата и спя с бидончето сълзотворен газ под възглавницата. За всеки случай! А не вярвам да е толкова див да вземе да разбива вратата. Съседите, както ги познавам, ще извикат веднага полиция. А той — какво ще обясни? За домашно насилие тук има толкова строги закони, че ще му излезе солено. Да каже за фиктивната сватба — отговаряме солидарно пред закона. Не, не. Така съм спокойна. Кажи сега за дрехите, моля ти се. Ще ти купя една бутилка хубав калвадос. Видях, че го обичаш.

— Слушай, момиче, ама ти наистина ли ми предлагаш да се напия с мъката ти? А стари парцали аз не продавам! Хайде да се чуем в понеделник. Събота или неделя ще помоля жена ми да се разрови из долапите. Все ще намерим нещо като за пред хората. Не се притеснявай. А за самообръсначката е най-лесно — имам три. Хайде сега да отидем при другите. До понеделник.

Понеделник (почивен ден за мъжа на Ирина) доставих на клиентката поръчаната стока. Има положения, в които човек понякога не знае да се смее ли, или да плаче. Всъщност, като си помислиш, прави са от кметството да ровят даже и в чаршафите. Ами ако всеки вземе да сключва „бяла сватба“. Права е и Ирина да спи с бидонче газ под възглавницата. Щом е решила да започне нов живот във Франция. Мъжът ѝ също е прав за себе си. Нали е сключил брак по сметка, а не по любов. Всички сме прави, дявол да го вземе. Всички! Без

изключение! Защото този проклет живот ни е само един. И е кратък — днес те има, утре вече те няма. Затова всекиму се иска да го изживее колкото се може по-добре...

ГОСПОДИН ДЮПОН

Малкото площадче, наречено кой знае защо „Площад на килимите“, се намира на няколко крачки от кметството на квартала, който по традиция, родена в битките през 1831, лиончани наричат помежду си „Република Кроа Рус“. Точно така, разбира се, става дума за „първото въстание на пролетариата против настъпващия капитализъм“ — според червените читанки от нашето детство. По човешки казано: бунта на лионските тъкачи. Гениалният механик Жозеф-Мари Жакард успял да замени човека зад стана с перфокарта, която чудесно обслужва стария ръчен стан, без да се оплаква от ниската надница и от всичко останало. Мисля, че моето поколение помни не толкова революционната същност на това откритие, колкото патоса, с което то ни бе преподавано. Та в главите ни на 12–13 годишни пионери този урок видимо така ни доизбистри „политикономията“, че когато вдигнаха на дъската един съученик, той убедено заяви, че лионските тъкачи са излезли на барикадите, въоръжени и организирани от БКП под мъдрото ръководство на Великия Съветски съюз!

Но тази епоха отдавна остана зад гърба ни. Сега пред мен стоеше мраморната плоча, напомняща за тази страница от френската история.

За местните жители това е, „Хълмът, който работи“, защото тук някога са били главно занаятчийски работилници. А сега — едно от малкото убежища, където няма туристи. Или почти няма. На площада всяка неделя излагат художници и скулптори. Трубадури рецитират баладите си, понякога твърде солени за дамски или политически уши. Тук са и неизменните букинисти, и какво ли не още. По живописните улички, криволичещи наоколо, е невъзможно да се изброят малките театри, музикални кафенета, ателиетата на приложници и клубовете на асоциации за всичко — от самба до Зен. Републиката има даже свое радио — „Радио каню“. А малките ресторантчета с тераси, понякога даже с по две-три маси просто не се наемам да опиша. За всичко това не се разказва. То трябва просто да се види... Обожавам това място!

Разхождах се една неделя в този рай за душата, когато изведнъж погледът ми улови между другите платна, застъпващи всички съществуващи и главно несъществуващи стилове, стройна редица копривщенски къщи. Ама със зюмбюлите му, с гераните му, с дуварите му, абе с всичкото му! На малката масичка пред художника обаче стоеше стъклена табелка: „Г-н Пиер Дюпон — живописец, портретист. Приема поръчки.“

— Вероятно сте прекарали доста време в България — улових търговския му поглед и се усмихнах извинително. Хайде сега, няма да взема да си украсявам къщата с български пейзажи от г-н Дюпон, я. Каквото ми е трябвало, отдавна съм си го донесъл от извора.

— Напълно достатъчно — усмихна се художникът — Знаете ли, че тази архитектура е характерна за един район, който се намира...

С удоволствие изслушах кратката лекция за подбалканската ни архитектура. Човекът видимо беше познавач, само че в цялата тази работа имаше нещо „недомаслено“, както казваше баба ми. Акцентът му ми беше съвсем, съвсем познат!

— Все пак — обърнах на български, ей така на, да пробвам чувството му на хумор — някои от таблата ви не са ли изписани малко „А ла франсез“?

— Има ги и „А'Лангле“ — върна ми бързо шегата художникът и ми стисна яко ръката. — Откога сте тук?

— Отдавна. А вие?

— Скоро ще станат петнадесет години.

— Странно все пак. Идвам често тук, но ако не бяха картините Ви, нямаше да се запознаем. Сигурно не излагате често.

— Всяка неделя! Предпочитам това място, отколкото долу край Сона. Там е до 12 часа, а тук — свобода! Можеш да излагаш по цял ден. Имам и немалко приятели между колегите.

— Разбирам, нали сме в „Републиката“!

— Истината е обаче, че отскоро излагам българска тематика. Пробвам пазара. Лиончани отдавна са си купили, ако са искали, разбира се, пейзажи от Прованс или лодки по двете реки.

— Три, приятелю. И Божоле!

— Вярно. И Божоле, но всички французи знаят, че романът „Клошмерл“ е много по-хубав от виното. Габриел Шевалие е роден

малко по-долу и с любов и хумор е поразкрасил нещата. Знаете ли, че истинското име на градчето е Во ан Божоле?

— Виж, това не знаех. Извинете, това не е много прието да се пита, но защо сте избрали такъв неоргинален псевдоним? Дюпон е нещо като нашенското Иванов. Винаги съм си мислел, че псевдонимът трябва да се запомня лесно, да се набива в очи.

— Има нещо вярно в това, но Пиер Дюпон е истинското ми име. Новото, ако искате.

— Новото?! Значи имате и старо?!

— Разбира се — засмя се Пиер. — Старото ми беше Димитър Никодимов.

— Е, ако сте минали през Чуждестранния легион за френско гражданство?

— Легионът е романтично и добре подсигурено място за истински мъже, но не е вече за моите години. Официално приемат до четиридесет, обаче, когато отидох моите тридесете и осем им се сториха много. Там сега търсят млади, яки момчета. Понакупих си малко сувенири за спомен от срещата ми в наборното им бюро. Те пък ми подариха някое друго списание и се разделихме. А документите си оправих по времето на Беровото правителство. Тогава тук още приемаха молби за политическо убежище.

— Добре, но името не може да е пречка.

— Пречка не е, но лош спомен е. Нали знаете, че във формуляра за натурализация има въпрос: „Желаете ли да промените нещо в своето име?“ Е, аз го промених цялото! Станах мосю Пиер Дюпон — обикновено име за обикновен французин. Не желая да се набивам в очи. От това никой не е спечелил. И не желая да имам нищо общо нито с България, нито с българите.

— Опа-а-а! — изпуснах се аз. — И защо, моля ви се? Нима сме чак толкова лошава? Може би ще искате да продължим разговора и на френски?

— Не, тъпо е. Пък и моят френски не е много така. Аз говоря с картините си. Ако само знаете колко мизерии са ми правили българите? Но последния път реших — край!

— А излагате български сюжети, все пак. Това да не е нещо като носталгия, която ви гложди нощем?

— Ами, ще ме гложди? Чист бизнес. Да не мислите, че няма евреи, които продават икони? Парите не миришат, както казвали древните римляни. Затова почнах да продавам картини във възрожденски стил. Нямам и конкуренция. Засега.

— Таблата ваши ли са или? — Имах право да се съмнявам и художникът го знаеше по-добре от мен. Номерът „оригинал за туристи“ го бях виждал десетки пъти и то къде ли не. На статива стои цветно копие, върху което „творецът“ поставя последната мазка — „удар с четката на майстора“ и подава таблото още леко влажно на тръпнещия от възбуда американски колекционер на европейско изкуство. И знаете ли кое е най-чудното? Че много често номерът минава!

— Мои са, разбира се! — стрелна ме гневно г-н Дюпон. — За търговец на хартия ли ме взехте? За ваше сведение съм завършил Художествената академия в София и бях учител по рисуване. Дори тук издържах конкурса и ме взеха за преподавател в едно частно училище. Имах и свое ателие там, а и моделите ми излизаха без пари. Но се получи някаква глупава история с бои и материали... нали знаете как става. Когато искат да убият някое куче, казват, че е бясно! Трябваше да напусна, за да не ме уволнят дисциплинарно. Пак разбрани хора излязоха. Ако бяха българи, нямаше да ми простят така лесно.

— С боите и материалите мога да си представя, но с моделите? Децата имаха за курсова работа „Леда и лебеда ли“?

— „Сузана в банята“ — тупна ме свойски по гърба художникът. Като помислиш този Дюпон-Никодимов не се оказа чак толкова лош човек, макар и българофоб. — После си намерих работа на черно. Гипсови отливки и други сувенири за туристи. Кич до повръщане. „Ателието“ беше в мазето на шефа — един грък. Плащаше на парче и не беше много стиснат. Карах при него цели две години! Тогава беше още старият закон за безработните. Можеш да получаващ пълната помощ до три години, през които си длъжен периодически да доказваш, че си търсиш работа. А аз какво направих? Намерих най-зацапания ксероксен апарат в Лион и извъртях на него биографията си и молба за работа. После с химикалка задрасквах старото име на предприятието и пишех новото. От това по-голям ужас за френските бюрократи — здраве му кажи. Те, дето навсякъде предупреждават, че искат чисти документи, внимават как е сгънат листът в плика и

молбата за постъпване на работа — обезателно да е написана на ръка. Да ти изследват почерка на графолог, моля ти се. И въпреки всички тези „предпазни“ мерки от време на време някъде ме викаха за разговор. Тогава, като им се явих небръснат и с цигара в уста, направо ми подписваха да вървя там, отдето съм дошъл — в бюрото за безработни. Точно това се искаше в задачата. Две години на двойна заплата! Ако бях останал така само още една годинка, щях съвсем да си оправя тотото. Обаче едни българи се завъртяха около мен в гипсолеярната. Уж да ми помогнат, уж да изкарат малко пари за цигари и бира, а ме натопиха! От едната гола завист! Данъчните веднага ме награбиха и ми извъртяха един процес, та ми се зави главата. Осъдиха ме да върна помощите барабар с лихвите. Плюс глобата! Само аз си знам как се оправих. Продадох колата и всичко, което можеше да се шитне. Тогава се и разведох. Тези копелета бяха познати на жена ми. Сега съм женен за една францужойка. Подредих малко ателие с витрина в къщата ѝ. През седмицата съм там, неделя — тук! Какво ми трябва повече. Прощавайте, да видя тази клиентка.

— Ме биен евидаман, мадам — наведе се над нея месьо Дюпон.

Минавам всяка неделя през този тих пристан. Смея да твърдя, че атмосферата тук е по-истинска от парижкия Мон Мартър. Вероятно защото този не е толкова изхабен от световната си слава. А картофките, стридите и бялото вино тук са същите като в долния град, само че цените не са туристически. Виждаме се от време на време и с моя съгражданин, разменяме по някоя дума и все се уговаряме да се видим някога, когато и двамата имаме време за един мъжки обяд. Кой знае, може и да се срещнем. Ако г-н Дюпон успее да преглътне, че и аз съм българин.

ЧИСТА ДАЛАВЕРА — ЕДНО ЕВРО

От другата страна на река Рона, ако я пресечете по моста, който неслучайно се нарича „Моста на университета“, се намират две големи здания, строени още по времето на Наполеон III — университетите Лион II и Лион III. А на ъгъла на втората сграда — филиалът на едно учебно заведение, в което мнозина се стремят да не попадат често. Няма нищо чудно! Вие да сте виждали някой, който да обича да ходи на зъболекар? Надписът над портала е категоричен „Стоматологична студентска клиника — Лион III“. Вътре кабинетите са съвсем истински, само дето стоматолозите още не са сложили дипломите в джоба си. Завършили са семестриално, но все пак зад всеки два-три стола се разхожда един преподавател, който следи работата им и е готов тутакси да даде консултация или директна помощ. От опит мога да ви гарантирам, че това няма нищо общо с нашенската поговорка: „Да се учат да бръснат на моята глава“. Младежите пипат много леко, стараят се да достигнат съвършенството като всички неизкористени още от Златния телец и са по приятелски сърдечни. И това е нормално — на стола за пациенти често стои техен колега от другите вузове. Цените са наполовина в сравнение с „нормалните“ кабинети. Сроковете за работа — два пъти по-дълги. Който не може да плаща — налага му се да чака. Към тази група по желязната пазарна логика са включени и имигрантите. Законите към тях са хуманни и същевременно строги. Докато чакаш да разбереш дали Франция има нужда от теб или не, нямаш право да работиш, но ако си болен — лекуват те! За другите ти грижи — легло, храна и малко джобни пари си има нормативи. Не се раздебелява от тях, но може да се живее. Временно! Въобще в демократичните общества е популярна фразата: „Пред закона всички сме равни!“. Няма да коментирам абсолютната точност на тази фраза, защото сигурно има хора, които вече събират камъни, за да ми се аргументират по-убедително, затова ще добавя: „Но пред бормашинката на зъболекаря — всички сме съвсем равни!“ Против? Въздържали се? Няма!

Стисках силно ръкохватките на стола и се мъчех, колкото мога, да понасям мъжки болката, когато на съседния стол някой надви тихото жужене на турбината с една чисто нашенска благословия: „Ей тоя ми такова майката!“

Казват, че докато раждали, всички жени викали на матерния си език. Може. Нямам личен опит, виж, при зъболекаря е точно така. Гарантирам! Случвало ми се е да ходя на зъболекар в Унгария, в Германия и сега — тук. Това личи и по челюстите ми, но мога да се закълна, че въпреки скромния си репертоар от красиви думи, винаги една „майка“ ми е помагала. Затова се обърнах, когато ми дадоха възможност, разбира се, към съседа и му казах, балансирайки с език гадното маркуче за изплакване:

— Тури му пепел, земляк! После ще му ударим по един пастис за дезинфекция.

Нещастният поканен махна одобрително с ръка и стисна очи. След четвърт час по стенния часовник или цяла вечност по моята мярка за понасяне на болка и останалото ни пуснаха почти заедно. Какво друго ни оставаше освен да пресечем моста и да хлътнем в най-близкото бистро. Той държеше с ръка лявата си буза, аз притисках с книжна салфетка дясната. Съдба!

— Пастис, нали?

— Пастис — отвърна с подута от упойката уста съседа. — Като няма мастика! Ама без вода! Водата го разваля.

— Поне се отървахме. Имаш ли да ходиш още там?

— Имам! И много лош час ми даде тоя младок. Точно в 13.30!

Кое му е лошото? И какво може въобще да му е хубавото на часа и деня, в който ще седнеш да ти пилят зъбите, ама като трябва...

— Вярно, разбира се. Но в 13.30 пристига влакът, който ми е най-важен за целия ден. Бързият от Марсилия–Лион–Париж!

— Ти да не мислиш, че друг няма? Влакове има всеки половин час, нещо такова. Това да не ти е рейсът от Горен за Долен Пасарел. Я си гледай здравето! Другото само ще дойде. Просто ще вземеш следващия.

— Няма какво да взимам, земляк. Напротив — чакам го! И ако не съм там, ще си загубя, кажи-речи, цялата надница! А на всичкото отгоре ония чакали ще ми налапат и количките.

Упойка и пастис правят общо взето много лоша комбинация, но младежът до мен беше як българин и от толкова малко не можеше да го е ударило. И все пак, а?!

— Приятел, прощавай, ама аз нещо не стоплих. Ти пътуваш ли, посрещаш ли, продаваш ли, купуваш ли? Както искаш, но понеже ти каза, затова те попитах.

— Ааа, няма и да разбереш, ако не ти кажа — избухна в смях младежът срещу мен и разтри с длан изтръпналата си буза. — С един приятел, Боре се казва, нагласихме една малка далаверка. Кажи ми първо, виждал ли си количките за багаж на гарата Пар Дьо? Представяш ли си ги ясно?

— Какво пък има толкова да си ги представям? Да не са колички от Луната? Колички като колички. Има ги по всички гари. И по всички големи супери. Има ги и тук. Преди бяха с монета от десет франка, сега са с по едно евро. Пускаш и буташ!

— Виждаш ли, че и ти не знаеш. Сигурно не си ги виждал скоро. Вече монетите са премахнати!!! Това е и комбинката ни. Преди с монетите, искам да кажа, беше малко сложно. Кога имаш, кога нямаш. Хората бързат, а ти трябва количка, нали. На всичкото отгоре, за да си прибереш обратно монетата, трябва да добуташ количката до навеса и да я заклециш в предната. И тя става една, дявол на магаре. Затова много често хората се разбират с поглед. Който търси празна количка, не ходи винаги до навеса. Там често няма. Стои до такситата. Когато някой пътник освободи количката си, преди да се качи в таксито, чакация му подава монета от едно евро и взима количката. Бързо и леко. Но имаше фира в тази система. Броиш пари, търсиш заминаващите, чакаш да си претоварят куфарите. До теб може и друг да чака. Не беше най-доброто. Затова просто премахнаха монетите. Кметството сигурно си е избило парите от другаде, държавата не обича да се минава. В процепа на количките заклиниха по един метален жетон и сега буташ гратис! В Лион обаче! Защото някъде е все още с монети. В някои големи супери — също! Виждаш ли сега? Как могат хората от другите градове да знаят, че тук не е като при тях. Следиш ли мисълта ми? Тук е вече ключът от бараката! Значи, когато някой търси количка и не намира, той се доближава до теб и държи едно евро в ръка. Държи и те гледа. Ако му кимнеш и тикнеш леко количката към него, той ти подава монетата, кимва ти любезно с едно

„Мерси, мусю“ и отминава бързо. На теб ти остава само да си прибереш паричката в джоба! Казваш едно „мерси“ и ти обаче! Много е важно да си чисто облечен и обръснат. Работа чиста и доходна. Няма насилие, няма кражба, всичко е точно. Клиентът сам те търси и ти предлага пари.

— Когато първата операция свърши, бързо отивам зад ъгъла, където Боре чака с още десетина празни колички. Оставам да ги пазя, така не бие много на очи, а Боре се лансира на пистата. Кажй сега, не е ли гениално! Не рибарят търси рибите, а рибите търсят рибаря! Стигали сме до 50–60 евро на ден.

— Добре сметнато. Евала на Боре! Но ако все пак някоя „риба“ си добута количката до навеса и реши да си прибере монетата? Вие двамата не можете да „покриете“ целия перон. Тогава?!

— Всякак се е случвало. Човекът бута, бута с ключ или химикалка. Въобще опитва, както може, пък те и често се разваляха, да не мислиш? Накрая тегли едно „merde“ (лайно) или даже и това не казва. Махне с ръка и си тръгне. Времето е пари! Няма да седне да демонтира ключалката за едно евро, я! Значи, зарязва количката и толкоз.

— И никой досега да не се е оплакал? Никой не си търси правата? Поне едно-две писма сигурно са се получили до администрацията! Има пенсионери, дето нали ги знаеш. Като нямат какво да правят, само лепят марки и додяват на разните инстанции, за да се намират на работа.

— Абе фалове стават навсякъде! Как иначе? Надушиха ни. Първо от охраната на гарата. Боре го гепиха двама здравеняци преди време. Виждал си ги сигурно. Ходят с униформи и баджове, но нямат оръжие. Ама са законни. Няма какво да им кажеш. Вкараха го в багажното и му удариха един як лобут. И чиста работа, професионална! Никакви синини по лицето, никакви разбити вежди или носове. Не можеш да се оплачеш. Пък и на кого ли? За месец му мина като на куче. А паричките си ги внасяме в пощата. Обаче завъдихме много бързо конкуренция. Нали сме вече в Европа! Появиха се още две групи — румънци и руснаци или украинци — не ги различавам много. Те румънците са по-гадни. То като ги погледнеш, всички са от боята, ама се водят румънци. Лесно налитат на бой и са много. За секунди помитат всички колички от навеса и ако се обадиш

нещо, веднага вадят водопроводните тръби, завити във вестник. С руснаците горе-долу се спазаряваме. „Братушка, братушка.“ Ако са дошли първи, оставят ни да припечелим и ние нещо. А охраната се сменява. Докато ни научат, изпращат ги на друг обект. Те са от фирми за охрана, не са от железниците, затова често ги местят. А бе жалко за този зъболекар. Само това ще ти кажа!

— Боре сам няма ли да може да се оправи?

— Как? Ако остави няколко колички зад ъгъла или ще му ги дигнат, или пътниците като се разтърсят по перона, ще ги намерят. Да работи с една количка и да пресреща той друга-а? Става, но бие на очи. Нали ти казах. Опитва ли сме поотделно. Хората си викат: „Абе тоя пътува ли, заминава ли? Количката му без куфари, а той все бърза за някъде?“ Ще изкара най-много две-три евро. Не си е работа. Май ще отида аз на гарата, пък зъбът може и да почака. Като дойда в пет след обяд, да не вземат да ме изпъдят, я! Болен съм. Ще ме лекуват!

— Отдавна ли я спрягате тази комбина, както казваш?

— Не е от много отдавна. Върви по малко. Когато няма много конкуренция. През училищните ваканциите е гот. Всички тръгват на почивка и върви, та се къса.

— Разбирам, но това не е много сигурно работно място, както казват на трудовата борса.

— С днешна дата друго нямаме. Като секне съвсем, ще се качим на рейса и ще се приберем малко до вкъщи да си починем. Ще се видим със семействата, ще им оставим малко пари и обратно! То да можеше да се намери някаква редовна работа! Мислиш, че не сме готови да работим честно и почтено ли? Ама не можем. Това се знае. Ако излезе нещо, ще е само на черно. Но напоследък специално нарочиха работодателите! Ако ги хванат с работници на черно — глобата им е голяма! Затова се пазят. Трябва да е сигурен, че няма да отидеш да го изтропаш. И въпреки това надниците не са кой знае какво. Във всички случаи, ако съм французин, ще ми плащат повече. Даже и на черно. Виж сам. Боядисвах при един богаташ. Каква къща и каква кола! Плати ми по пет евро на час. Нормалното е осем-десет. „И това ти е много — вика ми той, — в България за тия пари бачкаш цял ден!“

— Долна работа. Такива има навсякъде. Виж, аз съм попадал на почтени. Е, невинаги, де, но чак на такъв!? Ами ако те хванат, ти без

нищо ли ще се измъкнеш?

— А, има глоба и за мен. Но като нямам пари, най-много да ме изгонят с полицаи до границата. И ще ме вкарат в „черния списък“ на тия, дето нямат право да влизат във Франция. Много важно! Ще пробвам другаде. Разбира се, най-добре би било да си стоя у дома в Търговище и да няма нужда да търся работа чак тук, ама като няма! Трябва да се търси някакъв чалъм да се живее!

— Прав си! Всеки търси своя, земяк. Имаше май и такава песен някога?

— Песента не си спомням, но е така, ще знаеш!

— И така ще си бъде. Хайде, и доскоро при... зъболекаря.

— Е, да! До скоро!

ЛЮБОВ БЕЗ ГРАНИЦИ

— Знам, бе, разбира се, че знам. Ти за дете ли ме имаш? Пък и всеки хлапак, който поне веднъж се е возил в колата на баща си, ще ми каже същото: „Този, който те удари отзад, винаги е виновният!“ Безопасна дистанция, бързи и отработени рефлексии, тинтири-минтири — и приятелят ми от детинство направи онова волно съчетание от три пръста, за което в училище ни казваха, че е хулигански жест. — Имам шофьорска книжка още от гимназията! Най-важното е кой те удря! Ти още ли не си го научил?

Силен вой на нещо като сирена изведнъж прекъсна думите му и направи невъзможен какъвто и да е по-нататъшен разговор в стаичката. Бучеше така, та чак стените трепереха.

— Коко — опитах се да надвия шума, — какво е това чудо, бе братче. Тревога ли има? Влак ли спира у съседите!

— Климатикъ-ът — кресна в отговор домакинят ни. — Хайде да се спасяваме отсреща в кафенцето.

Наложи се да се спуснем дванадесет етажа пеша. Асансьорът отново бе спрял за проверка. Затова пък можахме да се насладим на графитите по стените и да понаучим нещо ново за „живота и смъртта“. Например известната легенда за щъркелите и бебетата тук беше доста богато илюстрирана и обяснена на няколко езика: френски, арабски, руски, албански. Не липсваха и политически лозунги, които сочеха мястото на този или онзи човек в общата схема на междуполовия морал. Честно казано, при други обстоятелства с удоволствие бих се зачел в това богатство, но другите бързаха да се махнем от шума. Пък и от аромата на стълбището.

Най-сетне, като лавирахме между найлоновите чували с вмирисани отпадъци пред почти всяка врата и наблъсканите до препълване кофи пред пощенските кутии, се добрахме до терасата на малкото кафе. Чистичко островче с примамлив надпис „Нова Медина“.

— Слушай, Коко, ама това не може да бъде климатична инсталация. Защо ни баламосваш. Много повече прилича на самолетен

мотор или нещо по-силно. Не ми изглежда да е европейско производство това бучило.

— Обаче грешиш! Съвсем европейско е, но от коя война е останало — виж, това не знам. Трябва да ти обадя, че някои от лионските предградия, както и много други, често са доста далеч от европейските стандарти. Надписите на улиците и въобще табелките са на френски. А за другото — сам виждаш. Както бе рекъл на времето Чича Пелинко: „Сини афионци, жълти анасонци. От разни бои и от разни вери — човек да се дзвери!“

— Добре, добре. Тези гета, или както любезно ги наричат по вестниците „трудни квартали“, са навсякъде еднакви. Виждам съм ги къде ли не. Но ти, ти как се озова тук! Инженер Николай Христов! Отличникът на МЕИ, блестящият програмист, шеф на екип за нови разработки в... тази дупка!

— Дупката, както казваш, наистина си я бива. Може и да има по-лоша, но ще е трудно да се намери. На дванадесетия етаж със съсед турбината на климатичната инсталация. Покривът — плосък. Следователно лятно време бетонът се напича, зимно време стаята, пардон 16-те ми квадратни метра, никога не се стоплят. Една кухня на етажа, две тоалетни, пет душа! Единственият лукс са чешмата и огледалото във всяка килия. А хич! Затова и ми я дадох. Никой не я искал, пък аз, като ми беше опрял ножът до кокала — приех. Честно казано, ако поне можех да спя, нямаше да е толкова лошо. Опитах и с памук, и с каучуковите тапи — нищо не помага. Чува се и това е. Така и не можах да разбера каква е функцията на този вентилатор. Отдушник на нещо ли, кой знае! Те му викат „Клим“, ама какъв ти климатик в това забравено от Бога място? Неисе. Какво ще поръчаме? Нали сте ми на гости.

— Кафе и ментов сироп за всички — обърна се към чакащия сервитьор Невена, сестрата на Коко.

— Знаех, че няма да ни посрещне във вилата си в Кан — засмя се горчиво тя, — нали ме беше подготвил малко по малко в писмата си, но пък чак дотук. Честно казано, не го очаквах.

— Винаги има и по-лошо, Вени — прегърна я брат й. — Социалната бездна е най-дълбоката, защото в нея можеш да пропадаш цял живот. Да те заведе до моста след гарата. Там има и българи, ако това ще те успокои.

— Не, няма да ме успокои — драсна до счупване кибрита си Вени. — Може да не е редно да се говори така, но не ми пука за другите. Аз имам само един брат! Мисля, че все пак ти можеш вече да се върнеш. Ще се покриеш в някое градче край Пловдив или Шумен. Кой ще те намери там! И ще си си у дома. Ще можем да се виждаме и въобще. Няма какво да се сравнява. Ще работиш по Интернет!

— Сестра ми си е останала същата наивница — смигна ми Коко. — Помниш ли на времето как я лъжехме, че отиваме на кръжок в Двореца на пионерите, за да отидем на купон без нея? Същата си е! Нищо, че роди три деца. Фирмата на ония пак я видях по интернет, какиното. Явно, продължава да богатее, значи става все по-силен. А аз по кой интернет да работя от пловдивско, по тайния ли? Ще се върна в България, когато си изловите и натикате в затвора всички престъпници, които сега ви се подиграват от прозорците на колите си. Точка!

— Слушай, Коко, защо се дразниш излишно. Помня и за двореца, и за таванчето ни. Всичко помня. И точно затова се опитваме да ти помогнем, двамата. Но не знаем как. Намираме те в тази кочина в покрайнините на Лион. Разблокирай се!

— Добре. Изнудихте ме! Пък и все едно. Горещо още час ще е същият кошмар. Знам разписанието на автомата като таблицата за умножение. Хубаво, че и Вени е тук. Тя е подочула нещо от мама, но без подробности. Затова си фантазира, милата. Само да си купя цигари и идвам.

— Вземи от моите. Къде ще търсиш неделя вечер отворена будка?

Коко махна нервно с ръка и след малко се върна, вадейки два пакета от джоба на якето си.

— Гетото, приятели, си има и хубави страни. Келнерите ме познават, затова за мен по всяко време има цигари. Лошото е, че за други има дрога и патлаци, но това не е мой проблем. Има си политици — да се оправят. Аз си имам достатъчно. Ще ме слушате ли, сега?

— Давай!

— Отначало всичко вървеше добре — вдъхна с наслада лютивия дим на черен „Житан“, увит в царевичен лист, Коко. Май че това беше едничкият лукс, който си позволяваше. Като вино пиеше червено в пластмасови бутилки от литър и половина — сигурен динамит за хора

с болен стомах. — С двама колеги се отделихме от Завода и с много труд и икономии, както пише в нравоучителните книжки за деца, за две години си стъпихме на краката. В България, ако не знаете, винаги е имало много добри програмисти и хакери. Четох, били влезли даже в сайта на Пентагона. Може и да е вярно.

— За гениите — четохме. Хванаха група българи, които създали кредитни „Йес карти“. Чукаш първите четири цифри, които ти дойдат на ум и точиш бензин на чешма. Бензинджиите бяха полудели.

— Гледах по телевизията. Е, чак гении? Колко такива истории знам. Ние не се цапахме с такива неща. Работехме честно и печелехме добре. Няма защо да се лъжем. Но по закона на Мърфи, когато има да се случва нещо лошо, то винаги се случва. Така стана и с мен. Прибирам се една вечер по Гео Милев и на светофара на Ситняково един лъскав джип с черни стъкла ме изтресе отзад, та Пежото ми чак подскочи. Добре, че бях с колан, само веждата ми се разцепи като на боксьор. Слизам бесен и виждам едно остригано главище с черни очила и дебел златен синджир около волския врат — не можеш да го сбъркаш. Шансът ми беше, че имаше много хора. Дори един полицай се появи като никога. Иначе кой знае как щеше да свърши всичко. В свидната ни татковина всеки ден отстрелват някой такъв, като дивеч. Мутрата щеше да се разцепи откъм гърба. Нямахме как нито да се измъкне, нито да ме вземе на мерник. Мисля, не беше и сам във возилото си, ама с тия черни стъкла... Както и да е, фуражката направи протокол и отидохме на съд.

— Точно там, както ти казах, твоят адвокат трябваше да настоява с правилник в ръка, че ти си потърпевш. Той е виновният! Съдът не може да не види, че това са железни аргументи.

— Обаче точно този съд прецени, че аргументите на противниковата страна са по-силни. Хайде, не се вдетинявай, моля ти се. Ти да си чул в България обикновен гражданин да е спечелил дело срещу мутра? Тя, държавата, се опитва да ги съди и не може да им направи нищо, та аз ли?! Май лошо ти е повлияла френската демокрация. Започнал си да губиш реалната мярка за нещата! Та, загубих и по силата на съдебното решение трябваше да платя и обезщетението и всичко останало. Възелът се затегна, когато след няколко дни започнах да получавам писмо с „молба“ да занеса в офиса на г-н Х 10 хил. в брой. Евро! Ще оставя на вас, г-н Роберт Оуен от

Подуене, да се досетите как са ми открили координатите. Вероятно, защото ме пазеше съдебната тайна?

— Не бой се, това всички знаем. С един малък плик.

— Бинго! Значи не си бил толкова загубен за критическия реализъм.

— Не, защото откакто финикийците измислиха паричните знаци, това си е световна практика. Тук поне няма с какво да се гордеем.

— Спокоен съм за тебе. Мога да продължа. Вече се бях развел, Вени знае, и можех да замина веднага „на море“. Тълпите курортисти в Созопол лесно ме скриха. Но онова говедо, „потърпевшият“ се оказа някакъв бос между автомобилните джамбази и на всичкото отгоре злопаметен като слон. Или си е въобразил, че тегля пари от банкоматите, като ония приятел с бензина. Проверих си по телефона автоматичния секретар и имейла — вдигнали ми мизата двойно и заплахите станали пълни с касапски подробности. А тези хора не си поплюват.

— Уви, да.

— Тъкмо се чудех как да се оправям, и срещнах Ани.

— Ани?!

— Ани Дилова, която не може да си забравил.

— Коко, ти си бил пиян, бе, приятел. Ани Дилова — Ани се омъжи за един италианец и избяга с него през Триест още докато ние с тебе бяхме в университета.

— Тази проститутка! Тя ти изяде главата — избухна Вени и размаза гневно фасата си на земята. — Тя! С другите все някак щеше да се справиш. Пари се печелят.

— Венче, колко пъти съм ти обяснявал. Проституцията е сериозна, често високоплатена професия. Нещо като водопроводчик или електротехник, например. Ани си беше интересчийка. Това не е същото.

— Вени, брат ти е прав, нищо че е по-малък. Спомни си какво е казал г-н Оноре дьо Балзак: „Всяка жена носи своето богатство между краката си.“

— Вие ако не си кажете войнишките мръсотии, няма да сте вие — сви още повече устни Вени.

— Венче, не се прави на гимназистка, моля ти се. Този писател е класик, не е розов телефон. Какво сега, ще се сърдим ли?

— Ама продължи, моля ти се. И с подробности. Тъкмо взе да става интересно.

— Боя се, че не. Става тъжно. Защото това беше точно онази Ани, в която бях влюбен и която никога не забравих. Тя... също не ме била забравила. Как ли можех да проверя? Вечеряхме на свещи на терасата на една стара созополска къща. Наслаждавахме се на залеза. Припомняхме си взаимно хиляди сладки глупости от училище. Отворихме и втората бутилка Мускат. После...

— Ами после я заведе в хотела да ѝ покажеш колекцията си от пощенски марки — не издържах аз. Този нещастник май още я обичаше!

— Лошото ти е, че си вулгарен, без да говориш мръсни думи — срыза ме Коко. — Това е по-лошото. Ти си циник. Не-по-пра-вим!

— *Mea culpa*. *Mea maxima culpa*! Циник съм, а ти я обичаш, даже и в момента. Не те ли е срам?

— Да ме е срам!? От какво, моля?! Обичах и обичам спомена си. Спомена за нашата младост. Но щом те забавлява да надничаш през ключалките, ще те „удвОлтворя“. Да! Първо се наслаждавахме на залеза, после — на изгрева. От балкона на нейния хотел! После тя ми сподели, че се е опарила в живота... Накрая решихме да се съберем завинаги!

— После аз съм била наивница! Ти си наивник, Никола! Защото всеки знае себе си. „Брак по любов — гаранция за нещастен живот!“ — това пък е от Ги дьо Мопасан. Също класик. Френски!

— Какво по-скучно на този свят от скандал, при това семеен, между интелегенти? Абе вие винаги ли сте толкова начетени, или само защото е неделя? Порядъчните хора отдавна да са започнали да се замерят с пепелници и чаши, а вие — с цитати!

— По липса на друго оръжие, нали виждаш — засмя се Коко. — Чашите в заведението са за еднократна употреба. Пепелници — никога не е имало. Столовете — не са за случая.

— Пак си прав. Значи вие с Шоколадената Ани, както я наричахме в училище, се оженихте-е.

— Оженихме се след седмица. Първо в кметството, после в църквата. Спретнахме си един хубав купон в същата кръчма и — Париж!

— Щастливец — под сурдинка се обади Вени.

— Защо? От началото ми потръгна. Намирах си сравнително лесно работа на черно като програмист. Носех по 2–3 хиляди евро на месец въщи. Вярно, не всеки. Имаше и добри, и лоши периоди. Данъци — никакви. Пей, сърце. Но малко по малко поръчките взеха да секват. Цените паднаха страшно. Това, което от начало се плащаше поне по 1000, падна до 300 евро и пращинки, както казват французите.

— За всичко са виновни „полските водопроводчици“ и „турските електротехници“ нали, както казват противниците на Европа.

— Де да беше така. По-лошо! Предприятията, с които работех, изнесоха цялата си дейност в Тайван ли, в Китай ли... казва ли ти някой? А с техните цени как може да се бориш? Това е от ясно по-ясно. Ако сте чели вестници тази седмица, там е обяснено. Един директор уволнил работниците от цял цех и им казал: „Аз не ви уволнявам. Само пренасям предприятието си в Румъния. Вашите места са си ваши, ако ги искате. Заплата — 110 евро на месец!“. Румънците хвърлят шапки, а нещастните французи загубиха делото си в съда.

— Гледах по телевизията. Синдикатите ги защитили.

— Тях да! А мен кой да защити? Винаги съм работил на черно. Въобще животът ми се обърна. И накрая Ани просто ме изрита. Вижте, не ми се влиза в подробности. Накратко, благодарение на брака си с нея вече имах карта за 10 години. Тя се подновява автоматично. Някои карат така до пенсия. Започнах да си търся прилична работа по специалността, но не успях. И още не съм. Малко по малко стигнах до най-ниското заплащане като безработен. Това прави 400 евро на месец. Дават ти ги, за да не умреш от глад или да не тръгнеш да крадеш консерви. Може ли това да бъде перспектива на човек с качества, с достойнство?

— Нима нищо! Та ти беше брилянтен специалист.

— Всичко опитах. Пък и такъв живот смачква, знаеш ли! Не съм и в първа младост!

— Нищо ново. Проблемът е световен. Търсят се специалисти с дипломи, награди и стаж, но да не са по-възрастни от 25 години. Как? Но Ани не е имала право, морално право да те остави така. Да те „изрита“, както казваш.

— Семейното право във Франция е тънка работа, но всичко не е в закона. Животът ми стана ад! Скандали, натяквания, броене на стотинките ми за кафе и вестник. Отделни спални още от самото

начало. Хайде да не продължавам. Казах ви, че не ми е леко. Най-лошото бяха двете й дъщери. А, това беше каймакът на помията! По на 12 и 13 години. Не знаят бъкел български, естествено. Ние като се задърляме, те се затварят в стаята си и почват да плачат. Или звънят на баща си и почват да го молят да дойде да ги прибере. Ад ви казвам с деветте си кръга един в друг! Накрая, много естествено, не издържах и се магнах. Оставих я да се занимава с бумацината по делото и по всичко. А според закона щом съм напуснал семейното жилище, разводът става за нула време по вина на отсъстващия. Пито, платено!

— Сега разбирам защо си приел да живееш в тази бърлога.

— От зор, много ясно. В Париж и до това не можах да се доредя. Нали я знаете тази песен: „Столицата на светлината“, „Моята страна е Париж.“, Мулен Руж, Фоли Бержер... най-красивите жени на света. И митът за всичко това тропали тропали по дървените емигрантски глави. Също като „Раят Америка“. Шаблонът си е шаблон — хваща девет от десет. Затова дойдох в Лион. Вече втора година съм тук. Кога върви, кога не. Крачка напред, крачка назад. Нали съм зодия рак. Свикнал съм! Ето сега, съдбата май пак ще ми се усмихне. В едно близко градче — Сент Етиен, търсят портиер за жилищен блок. Сградата е нова, чиста, не е като тази развалина. Агенцията предлага и двустайно служебно жилище. На партера. Това също е добре. Е, трябва да се мият стълбите, прозорците и т.н. На това вече отдавна съм му свикнал. Хубавото на градчето е, че е работническо. Няма такива тежкари като тук. Атмосферата е по-проста, по-народна. Като едно време у нас. Пролетарската идея си имаше и слънчеви страни, все пак?

— Естествено, като всяка утопия: „Като не можем да сме еднакво богати, ще бъдем еднакво бедни.“ Всъщност мисля, че бяхме щастливи, защото не знаехме колко сме бедни. Слушай, сложно е! Много е сложно.

— Като говорим за утопии, в нашето метро чух един предизборен израз: „Ние ще дадем равни шансове на всички граждани.“

— Чувал съм го и аз. Нали я знаеш тази приказка: „Преди изборите всички стени ти говорят (с плакатите). След изборите — ти говориш на стените.“ Ха-ха, всички са маскири, дето беше рекъл Бай Ганьо. Та и тези сега. Звучи добре, но и добре зацикля!

— Трябва да се оправим.

— Ще! Честна пионерска!

БЪЛГАРИ БЕЗ КРЪЧМА

— Ама и тоя Лион е една загубена дупка! Чудя се какво толкова ти харесва в него, та не искаш да се мръднеш оттук?

— Защо да е дупка, че и загубена бе, Кате — почувствах се наскърбен на втора родина. — Или и ти стана вече „парижанка“? Обръщам ти внимание върху факта, че наричат Лион „Врата към Прованс“. Налага ли се да ти напомням какво е Прованс за Франция, пък и за света. Градът е на две реки — значи зеленина и всичко останало. Университети, театри, опера! Старата част е под закрилата на ЮНЕСКО. В местната болница Отел Дьо е бил лекар самият Рабле. Малко по-нагоре е живял Габриел Шевалие, по-надолу — Екзюпери, пък и само те ли? Има даже ресторант на името на Франсоа Вийон, който също се е подвизавал тъдява, и въобще, ако искаш да те разведе — ще го направя с удоволствие. А, забравих, наричат града още „Столица на гастрономията.“

— Охо, това ли било. Значи затова можеш всеки ден да ядеш различна национална кухня: китайска, виетнамска, турска, мароканска, гръцка и каква ли не още. А едни прости кебапчета със сливова няма къде да намериш! И знаеш ли защо? Защото няма кой да отвори една нашенска кръчма, една механа, абе нека да е проста кебапчийница най-сетне. Ама няма и няма. Ето това е цялата работа! Защо — виж, това не знам.

Общо взето Катя още малко щеше да се провикне: „Кебапчета, кебапчета! Давам цяло царство срещу порция кебапчета с гарнитура!“ Пътешествията, казват, формирали характерите и деформирали куфарите. Само така мога да си обясня недоволството на Кет. С нея ни свързваше старо познанство от Русе, където плачещата върху кулинарната оскъдица на тукашната трапеза беше... вегетариантка и заклетата въздържателка! Е да, това са все неща, които след година-две, прекарани във родната стряха, както казват поетите, не трябва да учудват никого. Виждал съм хора с по две д-р във визитните си картички да пият бира на пазара в компания на цигани от Силистра, да

се тупат по гърбовете с турци от Разград, просълзени от смях на някой стар виц за Тодор Живков. А в София, може и да не са минавали по едни и същи улици...

— Ще те оставя да се правиш на гид, може само да ми е приятно, но те извиках за друго. След една седмица идва попът от Руан. Гърците са се съгласили да ни отстъпят църквата си за събота сутрин. Ела да се видим, пък след службата ще седнем в салона отзад на малка софра. Всеки ще носи по нещо и така моабетът става. То редно е службата да е в неделя, защото и евангелието и всичко, ама като не можем, както щем — ще щем, като можем. Все едно, че е неделя.

— А кебапчета някой ще цвръкне ли?

— Успокой се, никой! Там няма скара. Засега това са химери. Е, какво, да разчитаме ли тебе и на тайфата ви?

— Разчитай! До неделя! Даже ще позвъня на няколко нови познати.

— Ето, виждаш ли къде е проблемът. Ако имахме някакво клубче, някакво кюшенце, нали разбираш. Там освен кебапчета можеш и обява да поставиш и какво ли не още. Ти видя ли миналата седмица руснаците — трети магазин отварят. Продават всякаквите му там лакомства — водки, сельодки, но и видеокасети, книги, вестници, списания. Можеш да си поръчаш нещо по каталога. За децата има детска градина с руски език и курсове за възрастни... въобще не е само до магазина. Той е база. Не сме сериозни хора ние. Само това ще ти кажа. Нейсе, имам аз една идея, ама не става от днес за утре...

— Господи, помилуй, Господи, помилуй-й-й! — пееше с удивително топъл глас дяконът.

— Многая лета, Многая ле-е-ета — отвърна, притворил очи, попът и размаха за последен път кандилницата. После се обърна към дякона:

— Докторе, поканете, моля, хората в салона. Аз ще сваля патрахила и идвам.

В църквата хората, както бяха насядали, не ми се видяха много, но около дългите маси в салона заедно със студентите имаше едно стотина души. И тук по стените, разбира се, само гръцки икони. И това ли доживяхме? Българи в гръцката църква. Толко мъка, докато се сподобием с наш Екзарх и сега на — век и половина по-късно сами им

дойдохме на крака. Ама нали сме „булгарос хондрокефолос“ (Дебелоглави българи. — Б.а.), хак ни е.

— Че на всичкото отгоре дяконът (защо ли попът му казва „докторе“?) чете една от молитвите на френски? Тюрлюгювеч — няма друга дума, ама нейсе, запуши я! Логиката в емиграцията е като женската логика, както казваше Фелини. Тя просто е антилогика. Значи така трябва да бъде. Само че откъде се взеха тези хора? Аха, сега разбрах, имало и задна врата. Влизам им в положението. Литургията е само повод да се съберем между свои. Той и Бог напоследък е толкова претрупан с дертове, какво ще ни придиря. Нали сме все пак под покрива на неговия дом. Ето на, там вече разливат червено и даже почват наздравиците.

— Трябва да ви съобщя, че регистрирахме с Райнето дружество „Незабравка“ — взе думата Катя. Домакия, все пак. — Ще се стремим да популяризираме българската култура. Ще каним артисти, писатели, танцови състави. Пригответе сме петиция до кмета с молба да ни отпусна едно помещение около стотина квадратни метра за салон. Той ще става за всичко. Като се настаним, ще можем да каним по-често отец Димитър да води служба. На първо време ще сгъваме столовете и ще ги редим според нуждата. После ще видим. А сега, наздраве!

Много я обичам тази фраза: „После ще видим“. Спомням си на времето проф. Ал. Балабанов беше писал: „Единствено в българския език съществува поговорката: «Каква я мислехме, каква стана!»“ Защото българинът мисли на парче! За другите езици — не съм сигурен. Толкова много езици има по света, но за другото — то си е от вярно по-вярно. Чуе и как ли да е иначе? България! Един поет я беше нарекъл: „Земя като човешка длан!“ Все трябва да се оглеждаш накъде духа вятърът. Какво ще кажат Големите. Как тогава да мислиш в широки и дълбоки цифри? Да закърпим днес положението, значи да оцелеем. После ще видим.

Докато Катето рисува с пъстри бои още по-пъстрите си идеи за широките перспективи пред „Незабравка“, тоест пред нас, попът клати благосклонно глава и си глади брадата. Той също има своите идеи. Регистрирал е дружество „Свети Седмочисленици“ с още няколко ентузиастки, на които, естествено, е президент. И вече от години подхвърля, че познава едно лице, много, много, високопоставено в клерикалните среди на Лион. Досега никога не е искал нищо, но сега

ще да се пресрами и ще поиска едно помещение за българска църква. Новината е новина само за студентите от първи курс. Ние вече сме ѝ свикнали. Кого познава, кога ще го види — тайна! Църквата обича мистериите. А че Лионската е богата — това го знаят и децата. Голямата базилика „Аве Мария“ или Форвиерата, като ѝ казват лиончани, е построена на един хълм. Вдигнали я за благодарност към Божията Майка, че спасила града от чума. И после малко по малко благодарността се превърнала в нотариални актове върху терените на целия хълм: манастири, църкви, болници, приюти... наричат го „Хълмът, който се моли.“ Сигурно се и моли, нали това ѝ е работата на църквата. Виж, да дава! Но хайде сега да не сме черногледци. Може пък да прежалят някой порутен дюкян без клиенти. Ние ще си го стегнем. И без това има толкова църкви, които отварят за две-три бабички, и то само в неделя. Ама ще дадат ли? За тази тайна връзка слушаме вече от доста време.

— Значи сподобихме се вече с четвърта асоциация с такива благородни намерения, а? — ръгна ме с лакет Любо и прекъсна философските ми възнесения.

— Три бе, Любо. Защо четири? Попът е от Руан и не се брои.

— Прав си. Има една за осиновяване на деца. Осиновиха едно циганче от Добрич и с това се свърши. Студентите направиха своя — останаха си на хартия. Сега — „Незабравка“. Хубаво име, не ще и дума.

— Нормално! Всеки българин — президент, всеки президент — партия! Така е в родината, така ще е и тук. Абе и на луната да се качим, пак такива ще сме си. Виж, като намерим някой с пари, или от тото да спечелим, работата ще тръгне. Ама без пари?

— Знаеш ли колко струва регистрацията на едно такова нещо по закона за асоциациите от 1901-на?

— Само 75 евро. Вечеря за двама в някоя кръчма, бушон, дет ѝ викат тук. И можеш да си поставиш едно „президент“ на визитката.

— Надпиши малко бе, пинтия такава! На автомат петдесет картички струват 6 евро и почерпка на управителния съвет. С по-малко от сто евро няма да минем. Слушай, дай да се обединим и да се вкараме в пътя. Защо другите да имат, а ние да нямаме. Да не сме нещо по-долу от тях? Но, майтапът настрана, Катя е права. Няма къде да седнеш на едни кебапчета и на една ракия!

— Виж, тук грешиш. Знам една кръчма „Босна“ с „кебапчици“, нали ги знаеш, те все да ни повредят езика, и манастирска препеченица — 45 градусова. А това с президентството — не ме търси! Ние с Кет се знаем от години. Ще ѝ предложи, ако мога, с нещо да ѝ помогна — с удоволствие. На попа — също. То и неговата е една тъжна. Всъщност в Руан той се издържа, като гледа стари хора. Нали няма ортодоксна епархия.

— Дано Катя успее! Поне виждам, че се опитва. Ние май се поуморихме.

— Не е до умората. Виж, аз се опитвах съвсем насериозно. Имам и изчисленията за всичко. Знаеш ли колко струва издръжката на едно такова клубче. Поне съм във Франция преди тебе. Данък сгради, наем, телефон, вода, ток, отопление през зимата. Да каним приятели, артисти, художници... Те пеша ли ще идват? И като дойдат! Къде ще ги настаниш? В общежитието за клошари на Абе Пиер? Там поне дават и закуска. И ето ти широкото българско гостоприемство. Остави тази работа. Проблемът ни е, че сме бедни! Разправих ли ти, че съм писал даже на двама министри. Познаваме се с тях още от годините, когато и през ум не ни минаваше, че един ден те ще станат министри, а аз емигрант.

— Не си разказвал. Е, как посрещнаха идеята?

— Първият ми отговори веднага. Подозрително бързо, като знам как се движи една преписка по бюрата в едно ведомство. Видимо писмото въобще не беше стигнало до него. Секретарката му „взела нещата в свои ръце“ и ми изпрати отговора си на... френски. Да ти кажа, просто не повярвах на очите си. Сигурно носи приличен номер сутиен, но в най-горната част на тялото си това моме не е отишло подалече от кученцето на Павлов. Писмото е от Франция, значи отговаряме на френски! Точка. Пък и като не се казвам Иван Петров, например. Какво има толкова да го мисли. Добре, че не им бях писал от Токио. Кой ли щеше да ми преведе похвалите и поздравленията. Защото писмото им имаше само това: „Приветстват моята идея и ме подкрепят морално!“

— А другият?! И той ли на френски?

— А, не! Другият видимо си беше взел секретарка, която може и да мисли. Отговорът беше на български и всички запетайки си бяха на мястото. А по същество — същото: „Хвала за родолюбието ви“.

Поздравяват ме за чудесната идея и разбира се „морална подкрепа“! Както казваше на времето нашият старшина: „Гордеем се с теб, другарю редник, но отпуска не се предвижда.“ И понеже не можах да си преглътна усмивката, ми тръснаха и два дни непоряд да „поливам розите“, та да ми дойде акълът в главата.

— Виж, в България за момента пари за култура няма много. Това не е тайна за никого.

— Разбира се. Защо тогава се оплакват, че за нас рядко се чува добра дума? Вчера пак гледах интервюта и репортажи за наши момичета. Е, имало и други проститутки, но нашите ги надсвирвали. Преди години изровиха за рекет трупа на Чарли Чаплин. Трима души, единият — българин! Аферата с фалшивите кредитни карти проглуши света. А за крадените коли или други дреболии — хич да не говорим. Тръгни сега да разказваш на всичките тези хора, че всички българи не са такива. А мечките на Бриджит Бардо? Франция е на първо място в Европа по домашни животни, за едно бито куче на улицата могат да ти лепнат до 3 години затвор. А ние се прочухме като мечкари! Както там Големците мислят за лицето на България пред света — така ще е. Те са на власт! Значи те са правите!

— Първо ще трябва да намериш хора, които да знаят, къде е България. Чувал съм от колеги, че била до Унгария, до Русия, в Турция. Една Силви Вартан, дето я знаят всички, ама една лястовичка пролет не прави. Я чуй по-добре какво разказват там в края на масата.

— Не мога да ви бъда полезен с друго освен със съвет, госпожо — разпознах с леснина баса на дякона. — Д-р Стоилов съм само тук. В болницата, където работя, съм санитар за нощни дежурства. Нямам право да дам на болните даже един аспириин. Ако има някакъв проблем, длъжен съм да извикам дежурната сестра и да се оттегля. Тежичко, но е така! След двадесет и четири години практика не мога да напиша рецепта даже на майка си. Изпращам ѝ всеки месец катарастат за пердето на очите, но съм принуден да моля някой френски колега да ми послужи с негова рецепта. Мислите ли, че ми е лесно?

— Добре, докторе, разбирам — настояваше жената, — но вашите началници са чели биографията ви. Знаят, че не сте кой да е.

— Разбира се, че знаят. И превода на дипломата ми от Медицинската академия съм им дал, и удостоверението ми за специализацията в Русе — също. Но, законът си е закон.^[1] Внесоха

медицински сестри от Испания, защото не достигат, а за мен остана мястото на санитар. Добре все пак, че проявиха разбиране и ме взеха без конкурс. Иначе трябваше да карам курсове и да се явявам на изпит. И то по какъв конспект, моля? Кога се отварят прозорците — преди или след като си започнал да почистваш помещението? Първо прахосмукачка и после влажната пачавра, или обратното, когато коридорът е постлан с балатум? За какво се използва водата на д-р Жавел, белина, на български казано. Ако трябваше да преглътна и този срам — щях да се поболея.

— Ами, ще се поболееш! Хомо сапиенсът е най-издържливото животно, колега Стоилов. Затова е и цар на животните! Деяни на всичко. Ние със Сийчето да не се поболяхме случайно. При това забележи, че сме работили и двамата като лекари в Алжир с френски колеги. Аз като хирург, а Сия — педиатър. Но като решихме да останем тук, защото ни беше писнало от министъра на здравеопазването, който се беше „дипломирал“ в Балкана, оказа се, че дипломите ни не се признават. Е, не сме единствените, ако това те релаксира. Взех си изпитите като поп. Водих си записки по време на лекциите, сигурно затова. Само от едно се пазех — да не кажа нещо на латински, защото го знам повече от „учителя“. Тук всичко е преведено на френски и ако те усетят, че знаеш нещо повече от тях — спукана ти е работата.

— Мен пък ме водиха с другите курсистки да видя какво е библиотека — стисна нервно салфетката си д-р Манолова. — Разбирам, между мометата, дето караха курса, сигурно е имало и такива, дето за първи път виждат толкова хартия накуп, защото там имаше и хора без матура, ама на мен не ми спестиха нищо. Той, мъжът ми, е по-издържлив, аз поизкризах веднъж-дваж. Даже преподавателката ни, една медсестра в пенсия, се оплака на директорката, че съм се държала много отвисоко. Трябваше да ѝ се извиня. Още се чудя за какво? Сега се преквалифицирах на медицинска секретарка. Пак с курсове, разбира се, които си платих сама. Поне не изнасям подлоги. Отплатата ни са децата. Синът завърши в Англия и остана там. Работи в Ролс-Ройс. Ако някой търси лимузина на старо — да се обади! А дъщерята е в Цюрих.

— Лекар, слава Богу — добави мъжът ѝ. — Животът си тече, колега. Хич да не ти пука!

— Ставайте, философи такива! — наду до дъно уредбата един от студентите. — Право хоро за всички!

Да ми беше казал някой на времето в България, че ще стана, ще играя пък и ще внимавам да не настъпя съседа си в правото хоро. А сега станах. Станах, бе! Всички станахме! После го обърнахме на пайдушкото.

Казват, щастието било като здравето. Като го имаш — не го забелязваш. Дали не е така и с родината?

---

[1] След влизането на България в Европейския съюз (1.01.2007) дипломите ни, издадени след тази дата, се признават в Европа. Останалите — все още не. — Б. а. ↑

JESZCZE POLSKA NIE ZGINEŁA^[1]

Ако живеете в малка, нормална сграда — искам да кажа, не в някое от бетонните чудовища, които приютяват по две села заедно, — неминуемо след месец ще започнете да завързвате типичните махаленски познанства. И как иначе? Пазарувате от една хлебарница, един супер, една будка за вестници и тютюн. Вярно, имената на хората научавате по-късно, но непринуденото познанство се налага само. Всеки ден малко по-малко. И това е валидно за която и да е точка на света. Оставете, моля, евтините етикети, които се лепят на тази или онази нация: германците били студени, англичаните — горди и т.н., защото те са измислени от хора, които никога не са ходили по-далече от бостана си за любеници. Хората навсякъде се делят на добри и на лоши. Друга мярка просто няма.

Казвам това, защото само седмица след като се настанихме в сегашния ни апартамент, това ми убеждение отново се потвърди. Много скоро започнахме да се поздравяваме не само от възпитание със съседите, с които делихме асансьора. Особено си станахме симпатични с един човек, който винаги бе придружаван от грациозната си ирландска сетерка на име Жуся. Тя бързо усети, че я харесвам, и скоро започна да ми позволява да я почесвам зад ушите. Оказа се, че подобна привилегия се предоставя рядко на непознати. Освен това както всяко женско същество Жуся избирала! Поне така ми обясни „баща й“, симпатичен поляк на около петдесет години. С него стигнахме дотам, че си създадохме малък ритуал. Неделя сутрин след като си купехме вестници, сядахме на кафе край водоскока на близкото площадче. Противно на другите познати шаблони Яцек не пиеше. Затова пък ми разясни етимологията на познатият тук израз: „Пие като поляк“! Това значи, приятелю, че поляците знаят да пият! Пият с мярка и никога, без да хапнат нещо. Замезват, на български речено. А французите пият на гладно и смесват напитките! Прав ли беше, не ли — какво значение

има. Мисля, че всеки пие, както му е вкусно. Някой от радост, друг — от мъка, трети — от сутринта.

Но това, което ме изненада у Яцек най-много, не бе въздържанието, а изумителната му обща култура и академичният му френски. Къде ли го беше учил така, че даже и французите се питаха това с възхищение. Още по-изненадващо бе, че от много време беше безработен. С такива възможности? Но има граници, които не е прието да се прескачат. Какво работиш, колко печелиш, за кого гласуваш — в Европа това са свещени табути. Нарушават се само след дълго приятелство и то при определени условия. Което, естествено, не беше нашият случай.

— Слушай — каза ми той веднъж, — беше ми споменал, че Елиас Канети е роден в България, тоест в родината ти. Имаш ли възможност да ми намериш малко данни за него?

— Яцек, няма само това съм ти казвал?

— Да, защо?

Не мога да се начудя на себе си, че не съм продължил. Да, Канети е роден в България. По точно в Русе, на брега на Дунава. Въобще работата е в това, че от години съм приготвил една сбирка есета за велики българи, живели в чужбина, която уви чака някой благосклонен издател. Родината ми влезе в Европа, но европейците не се интересуват кой знае колко от нас.

— Полша е много по-добре поставена в това отношение. Да кажем, че благодарение на интрижката между пани Валевска и Бонапарт или графиня Ханска и Балзак сме малко по-познати. Остави това. Ще ти издам една малка тайна. На път съм да откроя едно малко издателство. Ако ти се работи историята на Канети, защо не почнеш да я разширяваш. Така около седемдесет страници. Идеята ми е да направя поредица на нобеловите лауреати от славянски произход.

— Яцек, та това е чудесно! Работи ми се и още как! Ще добавим и Иво Андрич, нали сме съседи, пък и говоря езика.

— Става!

Заряхах всичко и започнах да събирам материали. Беше сравнително лесно, защото Канети напуска страната като дете. Голямата част от материалите за него са тук.

Яцек обаче не заговори никога повече за тази си идея. Текстът ми беше отдавна готов, но... На няколко пъти го подпитах деликатно.

Нищо. Накрая той отсече в свойствения си лапидарен стил: „Холере ясне! Ударих на камък. Пак!“

Аз също. Пак! Стана ми още един Маринован ръкопис в чекмеджето. Но в живота си е така, откакто свят светува. Щом дори гений като Луи дьо Фюнес е преглъщал години наред разни малки ролички и все е чакал да го забележат, да го признаят! А има хора — каквото и да пипнат, става на злато. Всеки с късмета си.

Неделните ни срещи малко се разрешиха. Когато се виждахме, моят съсед продължаваше да бъде все така пестелив на думи и на усмивки. Даже на моменти ми беше съвсем ясно, че беше доста далеч от непринудения ни разговор. Но кой ли днес няма проблеми? Докато веднъж не ме заговори на стълбището:

— Слушай, Ян (този превод на името ми си беше чисто негов и не исках да му развалям удоволствието), ако имаш време довечера, качи се за малко. Искам да ти покажа нещо.

— С удоволствие!

Да си кажа честно, отдавна бях свикнал със странните му идеи, но този път изненадата беше пълна. Навсякъде покрай стените на разградената площ, която представляваше неговия апартамент, стояха подредени репродукции на полски художници от всички епохи, школи и техники. В по-голямата си част, дълбоко непознати за мен. А пред малко канапенце, на една стара ракла, беше поставил везана покривка и чиния с варени картофи, Мариновани херинги, кисели краставички и заскрежено шише Виборова водка.

— Пане Яцек, Вие вече пиете?!

— Очевишче! Идвай скоро да си налеем. Първата чаша ще прием по полски — на екс!

— Сто лат!

— Сто лат, Яцек. Добре, че не беше и сто грама!

— Йешче Полска нъе згинела! Ян, имам идея. Гениална!

— Пуки ми жийеми! — отвърнах му с втория ред на полския национален химн, който по една случайност знаех дотук. — Кажете за идеята, най-сетне!

— Какво ще кажеш за това съкровище? — посочи Яцек подредените картини. — Днес пристигна и последният пакет от Варшава. С влак! Дълго ги чаках, но така е по-евтино. Парите са си пари, дявол да го вземе: „Пеньонзе щенце не дайон, бич може? Леч,

куферечек стувлечек, дай Боже!“ (Парите не носят щастие. Може би? Виж, куфарче със стотачки, дай Боже. — Б. а.) Добре казано, а! Да ти споделя сега какво съм намислил! Нека ти кажа, но не ме прекъсвай, моля. Въпросите после.

— Цял съм слух, пане Яцек.

— Ще издам албум с полските майстори. Гениално, нали! До този момент във Франция такъв няма. Освен това изобразителното изкуство няма нужда от превод. Който има очи, да гледа! Стига до всички. Като си помислиш, че тук за Полша почти нищо не се знае: водка, два-три диска на Мазовше и това е. Ще се харчи като топъл хляб, сигурен съм. По-късно ще направим поредица с български художници. Все пак нека не забравяме, че славянският дух е създал спойката, която личи в нашите култури.

Яцек се напи изненадващо бързо. При това сигурно знаеше как пият поляците. Оставих го на диванчето и изведох Жуся за нощната ѝ разходка. Когато се върнах, заварих стопанина ѝ да седи на земята с бутилка в ръка и да пуска една и съща мазурка на стария си касетофон. Това беше последния път, когато го видях.

След два дни заминахме на юг. „Слезнахме към Миди“, както казват тук. Бяхме си взели наведнъж петте седмици годишен отпуск и направихме най-щурото пътешествие, което някога сме правили. Искахме да глътнем целия Прованс само с едно завъртане на волана: Арл, Ним, Тараскон, Марсилия, остров Ив — лакомията на очите ни нямаше мярка. При 40 градуса на сянка!

Прибрахме се в края на август. По стара традиция градовете през юли и август са полупразни. Проблем понякога е дори всекидневната франзела. Затова намерих съвсем нормално да не срещна двойката Яцек и Жуся. Но мина и първата половина на септември. Междувременно в къщата ни се настани тежък, непознат мирис. Както всички малки сгради, в които не живеят богати хора, ние нямахме портиерско жилище, затова и портиер. Кофите за боклук се изнасяха от службата по чистотата. Два пъти седмично друга фирма изпращаше човек да мине с парцал стълбището и толкова. И едните, и другите имаха достатъчно адреси за деня, за да не могат, пък и да не искат, да си задават допълнителни въпроси. А миризмата ставаше все по-натрапчива. Наложих да отварям прозорците на стълбището, за да се проветри поне малко от малко. От Яцек — нито следа. Студентът от

съседния апартамент беше напуснал. Друг нямах кого да попитам. Двата просто ги нямаше. Не очаквах да е заминал, без да ми остави ключа да му прибирам пощата.

Една вечер жена ми не издържа:

— Слушай, аз повече така не мога. Да се качим на петия етаж при Яцек. Там е станало нещо лошо.

— Какво да правим там? Вратата е заключена, него го няма!

— Не, не! Ела с мен, страх ме е сама. Миризмата идва оттам! Хайде.

Досами вратата вонята беше непоносима. Но петият етаж беше последен, а съседният апартамент — свободен! С носна кърпа на носа се доближих и почуках няколко пъти. Отвърна ми провлачен кучешки вой, който можеше да обърне сърцето и на най-големия грубиян. Изтичахме до третия етаж, без да разменим нито поглед. От това ясно!?

С влизането си жена ми се хвърли към телефона и набра пожарникарите. Великолепна организация имат тези хора. Винаги пристигат първи, преди линейката и преди полицията. За припаднал на улицата, за загубено дете, за паднал в реката, за някой, който живее на петия етаж, пък си е загубил ключа, че даже и за пожар — французите викат своята пожарна! Пристигат мълниеносно и в колата им винаги има необходимия специалист. Баловете на 14 юли, по стара традиция, също те организират. Но сега никому не беше до бал.

Скоро сирената — сол-ла, сол-ла — показа, че момчетата вече са тук. Вдигнаха голямата стълба и с едно счупване на прозореца влязоха вътре.

След малко на вратата ни се позвъни. Един полицай ни изкозирува и помоли някой от нас да подпише протокола за подадения сигнал.

— Лесно ли си е отишъл, господин бригадие? — не се сдържах да не попитам.

— Мисля, че да. На нощното му шкафче намерихме колекция от антидепресанти. Заедно с водка това прави много опасен коктейл.

— А кученцето?

— Мъ-ъм, как да ви кажа... Наложил се да го евтаназираме. По всичко личи, че се е хранило с... плътта на господаря си. Но там

всичко е в такава напреднала фаза на разлагане, че е трудно да се каже... Нали разбирате?

Жена ми вече повръщаше в банята. Предложих на полицая нещо за подкрепа. Отказа: „Никога по време на служба!“. А мисля, че и двамата имахме нужда.

— Имате ли някаква следа? Да е оставил писмо или нещо друго?

— Един лист с две думи. Не са на френски!

— Ако няма да е нарушение на закона, мога да погледна. Ние сме сънародници.

— Да ви го покажа, мога!

По цялата дължина на лист от скицник с изящен, калиграфски почерк беше написано: *Polsko kochana!* (Полша, любима! — Б. а.)

---

[1] *Jeszcze Polska nie zginęła, róki my żyjemy* — първите два стиха от полския национален химн: „Не е загинала още Полша, докато сме живи“. — Б. а. ↑

НАДУВАЕМИ КУКЛИ

Жан-Луи — Лулу за приятелите си — изчезна. Просто изчезна и толкоз. При това без да остави никаква следа. Ние, приятелите му, стояхме на терасата на любимото ни кафене „Двата фенека“ и мъчително се губехме в догадки. Всичките ни хипотези се оказаха ялови! Никой не знаеше нищо за това мистериозно покриване. Да се е записал в Чуждестранния легион? — Дивотия. Да е заминал за Мартиника или Гваделупа, за да започне нов живот с някоя огнена мулатка? Също дивотия, защото, ако беше така, щеше да ни изпрати снимки на избраницата на сърцето си по бански на плажа. Това не му беше в стила, защото обичаше да се похвалва. Или просто му е дошло до гуша да търпи праха и тъпотията на началниците си в общината и чисто и просто им е хлопнал вратата под носа. Това му бе стара мечта, но чиновник с единия крак в пенсията не би го сторил. Заминал е в Париж, за да се отдаде на голямата си любов — театъра? Това най му пасваше, но след няколко седмици ни чакаше премиера тук, в Лион, която той от толкова време подготвя. Не, не пасваше, защото пак не беше моментът. И все пак?

Всъщност точно около тази пиеса се запознах с Лулу. Бях отишъл в общината за поредната бюрократична главоблъсканица и отново, вече за кой ли път, моят акцент събуди любопитството на човека отсреща. И отново трябваше да обяснявам, че не съм италианец, а българин. Документът, за който бях дошъл, се издаде изненадващо лесно, а от дума на дума разговорът ми с Лулу се завърза така, че се наложи да го продължим по-късно. Този път в кафенето отсреща „Двата фенека“. С питка хумус и чаша бира в ръка отново трябваше да изнеса популярната си лекция за България. Родена на кръстопътя на Балканите и акумулирала културата на всички, преминаващи по Пътя, както го нарича Ф. П. Мутафова. Лулу ме гледаше с отворена уста и даже по едно време извади тефтерче и започна да си води бележки.

— Престани да се правиш да ученик, Лулу — спрях го аз. — Притесняваш ме.

Но той продължи.

— Ти спомена, че в България има много арменци. Не са ли се разпръснали вече? А откъде са дошли те, знаеш ли?

— Предполагам, че са още там, макар и не всички, разбира се. В по-голямата си част те са дошли от Турция след геноцида в края на XIX век. Българите ги приемат радушно, даже големият ни поет Пею Яворов им посвещава една своя поема, която вдига много шум на времето си. Години по-късно след неговата смърт арменците събират пари помежду си и издигат скромен паметник на гроба му, който никога не остава без цветя.

Лулу беше изпаднал в нещо като транс. Вече даже и не пишеше. Спрях да си поема дъх, когато той сграбчи ръката ми.

— Слушай, ти не можеш ли да ми намериш тази поема? Това за мен е ужасно важно. Ужасно. Ще ти обясня, но намери я, много те моля. И снимка на паметника също.

Да я намеря по интернет — нищо по-лесно. Но да преведа Яворов?! Нямах как да му откажа. След седмица родилни мъки сглобих някакъв превод, колкото и както можах, и се молех само за едно — да не попадне в ръце на познавачи. Не ще и дума — никакъв подпис. Но поне ставаше ясно за какво иде реч. На Лулу това му стигаше. Намерих и една снимка на статуята пред музея и моят нов приятел беше на седмото небе от щастие. Предложи ми да ми плати за труда. Отказах, разбира се, но приех една голяма бира, което винаги издига човека до боговете. А точно сега имах и нужда. Оказа се, че Лулу всъщност работата си в общината е сценарист, постановчик, актьор, с една дума — моторът на една малка театрална трупа. Тук ги наричат „Театър в куфар“. И че тъкмо сега подготвят премиерата на една пиеса за арменския геноцид. В Лион има доста замогнали се арменци и финансирането не било проблем.

Така започна нашето приятелство с Лулу и негова тайфа. Сега, вярвам, ще разберете защо изчезването му броени дни преди премиерата беше повече от невъзможно. Ужасният ми превод на „Арменци“ беше напечатан на гърба на програмите, а за сцената вече беше приготвен огромен постер с осветление зад него — паметникът пред музея на Яворов в София. Да му се е случило нещо с велосипеда

по пътя, също не хващаше вяра. Щяхме да научим от черната хроника във вестника или в общината да получат съобщение от Бърза помощ. И сега? Сега — нищо! Въпросът „Къде е Лулу“ висеше над главите ни като Демоклев меч. За премиера без него не можеше и да се мисли.

Следващите дни не донесоха никакви новини. Минавах от време на време и през кафенето, и през „театъра“, за да помогна с каквото мога. В настъпилото безвремие ме помолиха да звъня на организаторите и да съобщавам, че премиерата се отлага за неопределено време. Дубльор за главната роля нямаше. Работа, далеч по-лесно от превода. Започнах да звъня и да повтарям до затъпяване фразата „По независещи от нас причини и за неопределено време“, когато попаднах на едно познато мелодично гласче. В списък то фигурираше като г-ца Силгиджян.

— Мая — разпознах гласецът аз, — но къде, за Бога, пропадна?

— Ха-ха-ха — прозвуча в слушалката, — аз на изповедника си не казвам всичко, та на теб ли? Ходиш ли още да пазаруваш от „Карфур“?

— Разбира се. До нас е, но на касата ти вече има друго момиче и затова не съм те виждал цяла вечност.

— Не работя вече за минимална заплата, драги. Намерила съм си едно бачкане като в 1001 нощ. Разбира се, не съм се отказала от помощта си като безработна, но това са ми пари за цигари. За останалото — познавам шикарните ресторанти и магазини в града като джоба си. Гардеробът ми е пълен с маркови дрешки, а на тоалетната ми масичка вече няма място от скъпи парфюми. Та ако утре реша да напусна, ще имам за още поне десет години.

— Да напуснеш какво?

— Ами работата ми в агенцията, разбира се!

— Ти да не искаш да ми подскажеш, че си станала „нощна пеперуда“, както ги нарича Фелини в един свой филм?

— Да не съм луда! Има и други начини да се работи в тази област, без да се оставя да ме мачкотят разни пияници.

— Спечелила си от Лото, намерила си си стар и богат любовник или ми се подиграваш. Ако искаш, кажи. За пиесата вече знаеш.

— Добрее, на теб ще ти кажа. Ти ще ме разбереш, пък и от какво да се страхувам. Хора като нас не подслушват нито във Франция, нито в България. Кому сме потрябвали, ха-ха-ха. Ти сигурно си чувал за

тези брачни агенции. Предлагат булки от Русия, Украйна, Молдова, Сенегал..., абе има за всички вкусове.

— Нищо ново под слънцето. За тези супермаркети на надеждата знам отдавна. Е, и?

— Ами една позната рускиня ме заведе в тяхната агенция. Нали знаеш, че има стари паралии, на които им се иска от време на време да „сменят месото“, както казват французите. Значи идват в агенцията и се записват. Плащат различно: за шест месеца, за година. Това е нещо като абонамент. Не ме питай колко. Фирмена тайна и само шефката се оправя с тях. За тази работа сме десетина момичета. Срещу тази такса клиентите имат право да консултират албума и да си избират съпруга според изискванията си. Там под снимките ни има всичко: обича домашния уют, обича ресторанти, деца, домашни животни, да готви, да плете... каквото ти душа иска. Веднъж избрал, на клиента се организира една първа среща в салона на агенцията. Шефката ни представя един на друг и ние, обикновено след кафето, се уговаряме да се видим някъде навън, за да се опознаем малко по-отблизо. Кандидатът обикновено се дуе като паун, то вие, мъжете, какво ли друго можете да правите, и почва да те води по театри, концерти, изложби. Въобще каквото си поискам — виждам го. После следват вечери на свещи в шик ресторанти, дискретни пакетчета под салфетката и целувки по ръката в очакване на кафето с коняка...

— И после те води у тях или в хотел, за да броите шарките по тапетите на стените, нали! Така правим всички, които се дуем — гризнах я аз не без удоволствие.

— Как пък ли не! Шарките по тапетите ще си ги броиш сам — върна ми удара Мая. — Казах ти, че не съм луда да спя с клиенти. Аз ли да те уча, че мъжът плаща само докато не е преспал с жената, която харесва. Веднъж след като е била „негова“, нивото пада стръмно надолу. Също като при брака. Няма такова нещо. Излизам два-три пъти седмично с „годеника“ си, защото аз работя и съм сериозно момиче. При това внимавам как харчи. Щом забележа, че почне да се заглежда в цените — една жена винаги усеща това и по интуиция, — започвам да разреждам срещите. Например минала седмица напуснах един хохавел, който ми призна, че е профукал всичките си спестявания в очакване на моя отговор. Е, излязох на кафе и на кино още веднъж с него. По милост. След два дни обаче агенцията му изпрати писмото.

— Какво писмо?

— Ами циркулярното, ха-ха-ха. Че дамата го намира много сериозен, културен и изключително чаровен. Но за жалост има едно необяснимо несходство на характерите ни, което госпожицата не може да превъзмогна и затова го моли да не разчита повече на нашето бъдещо приятелство с цел брак. Но господинът има право да дойде в агенцията и да продължи да прави своя избор в албума, който ще му бъде предоставен. Там има и нови лица. Ако си е платил абонамента, естествено. Ясно ли ти е сега, приятелю?

— Доста гадничък номер, според мен. Това са самотни нещастници, които като всички нас търсят малко човешчина, малко нежност и топлота в този жесток свят. Без да се брои, че ти му изпразваш и спестовната книжка, дето е трупал като мравка кой знае колко време. Това е малко много даже и за циник като мен.

— А не, не и не! — просъска Мая, за да ми покаже, че съм минал бариерата. — Защото, знаеш ли, аз също имам своя морал. В България бях продавачка в една книжарница. Собственикът по цял ден се опитваше да ме приклези в склада с книгите и като го шамаросах, без да му позволя нищо, ме уволни без никакви формалности и даже не ми плати заплатата за последните три месеца. Той и нарочно не ми беше платил, та да склоня. Вратата и толкоз! А като дойдох тук, преди да сме влезли в Европа, знаеш ли през какво съм минала, за да се докопам до картата за десетгодишен престой. А, че и сега разрешените за нас професии се броят на пръстите на едната ръка, знаеш ли?! Разрешават ти да работиш само това, което французите не искат и да погледнат. Бях и чистачка — какво друго. С тези пари можеш само да минеш покрай театъра или операта, но не и да влезеш. Виж цените, ако не ги знаеш. А за една сваятна кръчма или някой по-така парцал даже и не мечтаех. Той ще ми чете морал. Що не си...!

Сигналът свободно недвусмислено ми подсказа, че са ми хлопнали телефона под носа, както се казва. Толкова по-зле за мен. Всеизвестно е, че никой не обича да му се ровят в мръсното бельо. Освен това умният човек никога не казва на глас това, което мисли. Останалите — да се оправяме. Като равносметка заради дългия ми език организационният комитет май завинаги загуби един член. Не е голяма беда. Беда е да използваш — и то по такъв начин — хорското нещастие. Това просто не се прави! Странно все пак. Нима има още

мъже, които не знаят, че най-сигурният начин да загубиш една жена, е да ѝ предложиш живот, който не можеш да ѝ осигуриш като всекидневие. Празникът отшумява и „на сутринта те се събудили“, бе казал един руски поет. Каква гадост е понякога този живот.

Премиерата на „Арменци“ все пак видя бял свят. Доста хора бяха участвали като дарители и твърде много ентузиазъм се бе натрупал в трупата, за да потъне всичко като Deus ex machina. Залата на кметството беше препълнена, правостоящите се пазаряха с пожарникарите и въобще тотален успех! Имаше даже и няколко „чужденци“, както се пошегува един мой познат арменец. Когато след трите биса най-сетне пуснаха завесата, седнахме като големите театрали да прием по една чашка на маса, сложена на самата сцена. Чувствувахме се като в парижката „Олимпия“. До мен седна сестрата на Лулу. Посивялото лице, подпухналите очи, прегърбена стойка — все сигурни белези за преживяни тежки моменти, но никой не я запита нищо. Знаех само, че е вдовица и е много привързана към по-малкия си брат Лулу. На тръгване ѝ предложих да я изпратя. Живеехме наблизко и в една посока. Едва напуснахме сградата и тя започна да говори. Видимо до този момент се бе сдържала, но сега вече имаше нужда да си излее натрупаното.

Вече повече от месец Лулу бил на лечение във Винатие (Лионската психиатрична клиника — Б. а.) с тежка депресия. Санитарките се грижели за него като за дете, а лекарите не се наемали да дадат ясна прогноза кога ще бъде същият както преди. И дали?! Жената до мен вече не можеше да сдържа сълзите си.

— Всичко започна, откакто се записа в тази проклета агенция — промълви тя през две хлипания. — Излиза няколко пъти с различни жени, но все не можеше да намери „хубава жена с качества на добър другар“, както обичаше да казва. Накрая се запозна с една румънка. Красива, умна, добра, нежна — просто ангел. И брат ми вече не можеше да мине и ден без нея. Глезеше я с подаръци като дете. Каквото си поискаше тази жена — имаше го. Да не говорим, че през уикендите обикаляха Франция като туристи — Марсилия, Ница, Ним, Сан Тропе или нагоре към Довил. Всеки петък след обяд хващаха нанякъде. (Видимо, правилото да не се преспива с клиента не беше валидно за туристическите маршрути.) Лулу вече не беше брат ми, а някакво зомби. Нае специално за тях един нов апартамент и го

мебелира по каталог, точно както тя харесвала. Смени си старата кола с открито рено и всичко записа на нейно име. Не искал тя да се чувства като държанка, а като съпруга. Естествено, староергенската му книжка беше доста пълна, но не и бездънна. Помъчих се да го опомня, но той ми отвърна, че е спестявал цял живот за момент като този. Какво да му кажа — замълчах си. Щом като това го правеше щастлив. Не даваше и да се спомена тя да си търси работа! С неговата заплата спокойно можели да живеят двама души. Започна да ѝ дава уроци по френски и румънката напредна удивително бързо. Докато един ден дойде краят! Скарали се за нещо като деца. Мисля, за цвета на пердетата в хола ли, в спалнята ли. Не му проговори сума ти време. Докато един ден Лулу се върнал след работа, натоварен с цветя и боклуци както винаги и като отключил вратата — сърцето му го свило като преса. Апартаментът бил като пометен пред боядисване. Празен, ама празен до конец! Колата също я нямало долу, разбира се. Опитал се да ѝ позвъни, но портативният ѝ телефон бил с карта и старият номер не отговарял. В агенцията също отдавна никой не я бил виждал!

Слушах като втрещен. Пък и какво ли можех да кажа? Че съжалявам брат ѝ, дете е имал малшанса да попадне на мръсница от този калибър? Или да ѝ цитирам Е. М. Ремарк, който предупреждава, че „там, където имало загазил мъж, винаги имало забъркан женски задник?“

Не. По-добре е да си мълча.

— Никога не видях тази жена — изтри отново очите си сестра му. — Винаги, когато исках да ги поканя поне на едно кафе, Лулу ми отговаряше, че тя е точно толкова срамежлива, колкото и красива. Затова не иска да се среща със семейството му преди сватбата. Когато я насрочат и родителите ѝ дойдат от Румъния — тогава ще се запознаем с роднините. Тя отказвала да се вижда и с приятелите му, защото не искала да го „дели“ с другите. Особено с жените от трупата. Брат ми разказваше това с умиление и го намираше трогателно. Трогателно, представяте ли си. Та тя просто се е крила.

— И как завърши това?

— Как ли би могло да завърши! Платих, каквото имаше да се плаща, и освободих апартамента. Добре че собственикът излезе разбран човек и ми върна предплатата за един месец. За втория я задържа. Пак добре. Освободих моя, нашия, ако щете. Вече няха

толкова пари, за да го поддържам. Наех един двустаен в едно от предградията и сега ще чакам да изпишат брат ми. Когато — тогава.

Вече бяхме стигнали до входа на метрото, когато тя ми подаде ръка и като задържа моята добави.

— Нали мога да разчитам на вашата дискретност. Лулу ми е говорил толкова добри неща за вас. Нека моята изповед да си остане между нас! — и потъна в метрото, за да не я видя никога повече. Брат й — също.

Историята на Лулу ми дойде на ум, когато трябваше да избира подарък за колегата Оливие, който напускаше школната гълчава „за да се оттегли във владенията си“, както са казвали за нявгашните благородници. По-просто — в къщичката си в Прованс сред салати, цветя, лавандула и ангорските зайци на жена му. По въпроса за подаръка — всички бяха единомислени. По-добър подарък за този стар фустопоклонник от една надуваема кукла от секс шопа не може да има. „Тя има толкова красива уста — възхищавах се двама зевзеци. — Косите й и останалото окосмение са от естествен косъм.“

В кутията на високата блондинка имаше и една тубичка помада, за да не си причиниш болка при употребата й. Човек просто не знае да се смее, или да плаче!

Триумвиратите от стаята отишли заедно, видимо за кураж, да купят приспособлението, но никой не събрал сили да му я връчи на тържеството. Затова единомислено решили да ме натоварят с тази отговорна задача. Заради непукизма ми и силното ми чувство за хумор. Уви, този път разочаровах силно аудиторията. Просто не успях да намеря нужните думи, с които да се надсмея над младия пенсионер и над нас самите. Оставих пакета наред с другите подаръци на масата и смутолех нещо като „наздраве или лека почивка“, което беше също така безсмислено, както ако бях казал „приятно забавление довечера“. Просто споменът за нещастния Лулу, който бе принуден да изпие горчивата чаша на илюзиите си, бе стегнал гърлото ми. Защото тази жена, която той бе поканил в леглото си с надежда да я задържи в живота, не бе нищо повече от тази надуваемата кукла в ръцете ми.

Чувал съм някои да казват, че самота разкъсвала сърцето. Не, тя не го разкъсва. Тя го гризе. Малко по малко, както плъхът от канавката гризе плячката си, доволен, че се е добрал до нея.

Издание:

Жан Соломонов. Българско нашествие във Вилфранш.
Шестнадесет години по-късно
ИК Огледало, София, 2005
ISBN: 954-8041-21-9

© 2005 Жан Соломонов — автор

© 2005 Илия Петров — корица

Текстът на книгата е предоставен на *Читанката* от автора си с променено подзаглавие: „Берлинската стена, двадесет години по-късно“. Книгата има и **френско издание:**

Invasion Bulgare à Villfranche
Le mur de Berlin, 20 ans plus tard

IDDN.FR.010.0114309.000

© 2009 Jean Solomonof, auteur

© 2009 Aneta Solomon, traduction

© 2009 D-r Svetoslav Botev, couverture

Éditions Publibook

Paris — France

2009

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.